

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2021-YL-123

İZMİR'DE KÜLTÜRLER ARASI EVLİLİKLER VE KİMLİK
SORUNU

HAZIRLAYAN
Sevinç KALENDER

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Emin Baki ADAŞ

AYDIN-2021

ÖZET

İZMİR’DE KÜLTÜRLER ARASI EVLİLİKLER VE KİMLİK SORUNU

Sevinç KALENDER

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Emin Baki ADAŞ

2021, XII + 83 sayfa

Çok kültürlü bir yapıya sahip olan ülkemiz, farklı etnik köken ve farklı mezheplere mensup kişilerin, kentleşme ve modernleşme süreci ile birlikte bir araya gelmeleri bazı belirgin özellikleri göstermektedir. Bu bağlamda kültürlerin hoşgörü içerisinde yaşamaları gibi olumlu özelliği olması ile birlikte çatışma ve ötekileştirme gibi durumlar da ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışma, farklı etnik ve dinsel kültür geleneklerinden gelen bireylerin, evlilik süreçleri ve gruplar arası temasları üzerindeki etkileri ele almaktadır. Kültür, gelenek ve mezhep farklılıklarının bu bireylerin aile ve sosyal yaşamları üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu araştırmada, İzmir’de ikamet eden, farklı kültürlerden gelen bireylerin evlilik yaşamları içerisinde çeşitli demografik özelliklerden etkilenerek, kendi kültürlerini ne kadar yerine getirdiği ve farklılıktan dolayı çiftlerde veya çocuklarda kimliğin bir sorun olup olmadığı incelemek amaçlanmaktadır. İzmir’de yaşayan, kültürler arası evlilik yapmış olan 60 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonunda, İzmir’de yaşayan çiftlerin kültürlerarası evlilikler yaklaşımlarında belirgin birtakım farklılıklar saptanmıştır. Çalışma ile birlikte ailelerin ve yakın çevrelerin tepkisi, aile içinde dini ritüellerin yerine getirilmesi, geleneklerin yerine getirilmesi, çocukların dini eğitimi, çocukların ileride farklı mezhepten biri ile evlenmesi ve aileler ile görüşme sıklığı gibi sorun alanları saptanmıştır. Aile içinde bireylerin kültürel farklılıklarının değerlendirilmesi ile birlikte yeni bir kimliğin inşası ya da baskın kimliğin diğer aile bireyleri üzerindeki yeniden inşası üzerine sosyolojik olarak bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Gruplar arası temas ile birlikte karma evlilik yapan bireylerde, ön yargıların azaldığı ve olumlu temasların da ortaya çıktığı görülmektedir.

ANAHTAR KELİMELELER: Gruplar Arası Temas, Kimlik, Kültürler Arası Evlilikler.

ABSTRACT

**INTERCULTURAL MARRIAGES AND IDENTITY PROBLEM IN
İZMİR**

Sevinç KALENDER

MA Thesis in Sociology

Supervisor: Doç. Dr. Emin Baki ADAŞ

2021, XII + 83 pages

Our multicultural country indicate significant typical characteristics that occurred by the process of modernization and urbanization in various different ethnic groups and communions that gathered with each other. In this context, besides positive aspects of having an indulgent environment between cultures, negative situations such as marginalization and conflicts occurred. This study includes the intergroup contacts in marriage stages of relationships from different ethnic and religious cultures. Effects by differences between cultures, traditions and communions upon social life and family environments of individuals are investigated. Profound interviews carried out with 60 participants that have cross-cultural marriage or flirting processes residing in İzmir. As a result, a significant amount of diverse approaches made by İzmir resident couples detected upon cross-cultural marriages or flirting process. Problems such as: “the reactions of environments and families, the fulfilment of religious duties, carrying out the traditions, the religious education of children, the possibility for children to get in a different culture marriage in future, frequency of meeting families” are determined. . On the other hand, within the cross-cultural marriages besides the development of positive interactions, the decrease in prejudices between ethnic groups are confirmed. Along with the evolution of the cultural differences of individuals within the family, a sociological investigation was carried out on the establishing of a new identity or the building up of the dominant identity on other family members. It is observed that prejudices decrease and positive contacts emerge in individuals who have intercultural marriages thanks to intergroup contacts.

KEY WORDS: Identity, Interaction of Ethnic Groups, Intercultural Marriages.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimi ve tez hazırlama sürecinin başından bitimine kadar, tez konusu ve yazım aşamasında yapmış olduğu katkılar ile bana yol gösteren, daima destekleyen ve çalışmamın hayat bulmasında en çok emeği geçen tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Emin Baki ADAŞ'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın merkezini oluşturan görüşmecilerin, zaman ayırdıkları ve verdikleri cevaplardaki samimiyet için büyük bir teşekkürü borç bilirim. Görüştüğüm her birey beni diğer katılımcılara ulaştırdığı için her birine teşekkür ederim. Mülakatlarda katılımcıların isimlerini ve kimliklerini bana açmaları ile yaşattıkları gerçek memnuniyeti her zaman hatırlayacağım. Toplumumuzda devam eden ön yargıların, bu görüşmeler ile farkındalık yaratmasına biraz da olsa katkımdan dolayı için bütün katılımcılara minnettarım.

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen annem Melek KALENDER'e ve babam Özcan KALENDER'e yardımlarından dolayı minnetle ve saygıyla teşekkürlerimi sunarım. Tez yazım süreci boyunca her zaman beni destekleyen ve yardımcı olan sevgili öğrencim Nehir AKTOSUN'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
EKLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	5
1. TEORİK ÇERÇEVE	5
1.1. Aile Üzerine Sosyolojik Yaklaşımlar	5
1.1.1. Aile Sosyolojisi Gelişimi.....	5
1.1.2. Toplumsal Değişme Sürecinde Aile	9
1.1.3. Toplumsal Değişim Sürecinde Türkiye’de Aile	11
1.1.4. Cinsiyet Rollerinin Aile Kurumuna Etkisi	15
1.2. Kimlik ve Kültür Etkisinde Evlilik.....	18
1.2.1. Kimliğin Birey Üzerindeki Etkisi.....	18
1.2.2. Türkiye’de Kimlik Sorunu ve Kimlik Tartışmaları	24
1.2.3. Gruplar Arası Temasta Kültür	30
1.2.4. Kültürler Arası Evlilikler ve Yapılan Çalışmalar	31
1.2.5. Kültürler Arası Evliliklerde Çocuk Yetiştirme.....	36
2. BÖLÜM	38
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARIN ANALİZİ.....	38
2.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Sorunsalı.....	38
2.2. Araştırmanın Örneklemi	38
2.3. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği	42
3. BÖLÜM	46
3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE ANALİZİ	46
3.1. Eş ile tanışma.....	46
3.2. Kültür Farklılığına Yönelik Düşünceler	48
3.3. Ailelerin Tanışma Süreci	53

3.4. Ailelerin Görüşme Sıklığı.....	55
3.5. Farklı Kültürden Birisi ile Evliliğe Verilen Tepkiler	57
3.6. Aile İçerisinde Yerine Getirilen Ritüeller.....	59
3.7. Çocukların Aile İçinde Dini Eğitimi.....	63
3.8. Evliliğe Çevreden Gelen Tepkiler	66
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	68
5. KAYNAKLAR	73
6. EKLER	78
ÖZGEÇMİŞ	83

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Görüşmecilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	39
Tablo 2.2. Görüşmecilerin Medeni Durumu ve Çocuk Sayısı.....	40
Tablo 2.3. Görüşmecilerin Eğitim Durumu.....	40
Tablo 2.4. Görüşmecilerin Kimlik Tanımlamaları.....	41
Tablo 2.5. Görüşmecilerin Memleketlerinin Bölgesel Dağılımı.....	41
Tablo 3.1. Görüşmecilerin Eşleri ile Tanışması.....	46
Tablo 3.2. Görüşmecilerin Kültür Farklılığına Yönelik İlk Düşünceleri.....	48
Tablo 3.3. Ailelerin Kültür Farklılığına Yönelik Düşünceleri.....	49
Tablo 3.4. Ailelerin Tanışması.....	53
Tablo 3.5. Ailelerin Görüşme Sıklığı.....	55
Tablo 3.6. Ailelerin Çocuklarının Farklı kültürden Birisi İle Evlenmek İstediklerinde Verdikleri Tepkiler.....	57
Tablo 3.7. Aile İçerisinde Ritüellerin Yerine Getirilmesi.....	59
Tablo 3.8. Çocukların Aile İçinde Dini Eğitimi.....	63
Tablo 3.9. Evliliğe Çevreden Gelen Tepkiler.....	66

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Görüşme Formu.....	78
EK 2. Görüşmeye Katılan Görüşmecilerin Özellikleri.....	81

KISALTMALAR DİZİNİ

EBSAM : Eğitim Birliği Sendikası Araştırmalar Merkezi.

GİRİŞ

Bir süreç olarak modernleşme, toplumsal, kültürel, iktisadi ve bireysel anlamda çok yönlü değişimleri barındırmaktadır. “Parsons’un, genel eylem çerçevesi modernleşme ile ilişkilendirildiğinde, değişen davranış kalıpları ve etkileşim biçimleri ile ilgili olarak yapısal bakış açısına göre modernleşme; sosyal yapıda farklılaşma, kültürel alanda akılcılaşma, kişisel alanda bireyselleşme olarak tezahür eder” (Loo ve Reijen, 2006:34-36). Modernleşme toplumların farklı değer alanlarının köklü değişim geçirmesine neden olmuştur. Ekonomik alanda yaşanan değişimler şunlardır: kapitalist pazar ekonomisinin yaygınlaşması, teknolojinin gelişmesi, para ekonomisinin yaygınlaşması, kol gücü yerine makine gücünün tercih edilmesi, işçi sınıfının yaygınlaşması, sermaye birikiminin ortaya çıkması, liberal mülkiyet anlayışı (Ural,2010). Toplumsal alanda yaşanan değişim ise yeni sınıfların ortaya çıkması, göç ve buna bağlı olarak nüfus artışı, kentleşmenin artışı, eski aile yapısının değişerek değer ve iş bölümü bakımından farklılaşan yeni bir aile yapısının ortaya çıkması, bu bağlamda kadının toplumdaki yerinin değişmesi, değer ve inanç gibi kavramlarda görülen değişim bireyin geleneksel değerlerden ve normlardan bağımsız olarak kendi düşünce ve seçimleri ile hareket etmesi yaygınlaşmıştır. Gelişen bilgi teknolojileri ile bilginin geniş kitlelere ulaşması, eğitimin yaygınlık kazanması, akla duyulan güvenin artması ve ön yargılardan uzaklaşması örnek gösterilebilmektedir.

Modernleşme sürecinin neden olduğu köklü dönüşümler aile yapısında da değişimlere yol açmıştır. Aile; evlilik, kan ya da evlat edinme bağlarıyla birbirine bağlı, karı-koca, anne-baba, kız ve erkek kardeş olarak her biri kendi toplumsal konumu içinde birbirlerini karşılıklı etkileyen, kültürel aktarım sağlayan, paylaşılan ve sürdüren bireyler grubu olarak tanımlanmaktadır. Modernleşmenin etkisiyle aile bireylerinin rollerinden aile içindeki kararların alınmasına kadar pek çok konuda değişiklikler yaşanmıştır. Töre, örf ve adetlerin ön planda olduğu geleneksel aile yapısı, kültürel ve düşünsel değişimin etkisi, artan gerçekçilik ve bireylerin bağımsızlığıyla değişim göstermiştir (Çelik,2010). Aile içinde roller farklılaşmış, ailenin sosyo-kültürel ve dini yapısı değişime uğramıştır. Sekülerleşme ile dinin topluma olan etkisi zayıflamış ve aile içerisinde yaşanan değişime göre şekillenmiştir. Aile içerisinde kültürün devamlılığının sağlanmasında önemli bir unsur olan din, geleneksel yapıda olan etkisini günümüzde azaltarak göstermektedir. Aile kurumu içerisinde yaşanan değişim, kültürel ve sosyo-ekonomik olarak görülebilmektedir. Geleneksel ailedeki erkek ve kadının aile içi rolleri modernleşme süreci ile birlikte değişime uğramıştır. Aile içerisinde

olan değişimler hem aile içi hem de aile dışı ilişkileri etkilemektedir. Bu bağlamda aile kurumu içerisinde köklü bir değişimden söz etmek mümkündür.

Modern dönemin aile yapısının işlevlerinin değişiminde etkilerinden bir tanesi geleneksel aile ve modern aile kavramlarının yerini geniş aile ve çekirdek aile kavramlarına bırakması olmuştur. Bu değişim dünyada her yerde aynı hızda olmamakla birlikte aynı anda da başlamamıştır. Bütün bu durumlara karşı değişim yaşayan toplumlarda geniş aileler çekirdek ailelere dönüşmüştür. Sanayi toplumunun ve modern yaşam kültürünün etkisi bu değişimin sebebi olarak gösterilebilir. Ek olarak kadın ve çocukların haklarındaki artış, akraba evliliklerinin azalması ve eş seçme özgürlüğü yer alan değişiklikler arasındadır (Giddens, 2012).

Sanayileşme ve kentleşmenin bir sonucu olarak, şehirlerde farklı kültür düzeyine ve yaşam tarzlarına sahip olan bireyler, eğitim, çalışma hayatı, arkadaş çevresi, sosyal ağlar vs. gibi çoklu tanışma ve eş bulma seçenekleri vasıtasıyla tanışmalar gerçekleştirip etkileşim halinde olabilmektedir. Bu etkileşimlerin evliliğe dönüşmesi ve ailelerin kurulması mümkündür. Aile kuruluşunun temelinde meydana gelen bu değişim, toplumun en küçük yapı taşının değişmesine dolayısıyla da toplumun geneline yayılan bir değişimin gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bireysellik modernleşme ile dönüşüme uğramış, bu kavram evlilikler açısından da kendini görünür kılmıştır. Modernleşme ncesi toplumlarda evlilik, topluluklara bağlıyken modern dönem ile iki birey arasındaki duygulara bağlı hale gelmiştir (Baş,2021).

Modernleşmenin neden olduğu makro toplumsal dönüşümün günümüzde farklı sınıfsal, etnik, dinsel ve kültürel grupların etkileşimini arttırdığını, farklılıkların deneyimlenmesine olanak tanıdığı söylenebilir. Bu durum bir taraftan kimlikler arası n yargıları zayıflatan, bir taraftan kimlikler arası gerilim ve çatışmaları da beraberinde getiren karmaşık bir süreçtir. Toplum içerisinde bütünleşme bağlamında eş seçme ile ortaya çıkan gruplar arası temas, aile ilişkilerinin gruplar arası evlilikler ile ilgili bazı veriler sunduğu söylenebilmektedir. Evlenen bireyler üzerinden kardeş, akraba, ebeveyn ilişkilerinden de söz edilebilmektedir. Farklı gruplar arasındaki ayrışmalar, grup üyelerinin birbirleri ile temas kurma olasılığını aza indirgeyerek eş seçimini etkilemektedir (zateşler Ülkücan vd., 2019).

Gruplar arası temas kuramı genel olarak farklı kimliklere sahip olan bireylerin teması sonucunda gruplar arası ilişkilerin n yargıyı azaltacağı, pozitif etkileşimlerin ise geliştirilebileceği söylenebilir (zateşler Ülkücan vd., 2019). Çapraz evliliklerde akrabalar,

aileler ve arkadaşların da gruplar arası olumlu temasın dönüştürülmesinde önemli bir yere sahip olduğundan söz edilebilir. Gruplar arası evlilikler zamanla bireyler arasında bulunan kültürel farklılıkların dönüşüm gösterebilmesine imkân sağlamıştır. Aile kurmuş bireyler ortak paydalarda buluşarak farklılıklarının dönüşebilir olduğunu keşfetmişlerdir (Balkanlıoğlu, 2012). Toplumsal dönüşümün bazı evliliklerde bireylere olumlu etkiler sağlaması, çapraz evlilik gerçekleştirmiş olsalar dahi evrensel değerlere sahip olup farklılık göstermedikleri söylenebilmektedir (Özateşler Ülkücan, 2015).

Aile sosyolojisi içerisinde eşler arasında olan değerler çatışması üzerine çalışmalar literatürde yer almaktadır. Bu çalışmalar genellikle farklı sınıflar, farklı yaş grupları temel alınarak yapılmıştır. Farklı gruplardan gelen ve farklı sosyal kimliklere sahip olan bireyler arasında temas kurulması, gruplar arası ön yargıların azalması sonucuna ulaşılabilmektedir. Aynı toplum içerisinde farklı özelliklere sahip olan bireylerin aralarında kurulan temas sonucunda çapraz evlilikler ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde Alevi, Sünni ve Kürt gruplarına mensup bireylerin çapraz evlilikler yoluyla gruplar arası mesafelerin aşılması ile toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik bir temas aileler ve gruplar arası ilişkilerin değişmesinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de farklı etnik ve dinsel kimliklerden, inançlardan gelen gruplar üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Temelde bu durumu konu alan bu çalışmanın alandaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yapılan çalışmada, farklı kimlik ve inançlardan gelen aile bireylerinin, farklı kimlik ve inançları nasıl etkiledikleri ve onlardan nasıl etkilendikleri incelenmiştir. Hem mikro alanda bireyler arası hem de makro alanda Türkiye’nin modernleşme sürecinde, farklı gruplar arasında yaşanan ilişkilerin sorunlar bağlamında araştırması hedeflenmiştir. Bu çalışma, farklı etnik dinsel kimlik ve kültürlerin bir arada yaşadığı ve aynı zamanda kimlik eksenli çatışmaların son dönemde etkilerinin her alanda hissedildiği Türkiye toplumunda, aile bireylerinin kültürel farklılıkları nasıl değerlendirdikleri ve bununla birlikte yeni bir kimliğin inşası ya da baskın kimliğin diğer aile bireyleri üzerinde yarattığı kimlik sorunu üzerine, sosyolojik bir sorgulama yapmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde literatürde yer alan aile kavramı, sosyal bilimcilerin aile ve toplumsal değişim sürecinde aile yaklaşımları, toplumsal değişim sürecinde Türkiye’de aile konuları açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda birinci bölümde cinsiyet rollerinin aile kurumuna etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Kimlik, kültür ve çapraz evlilikler açıklanmaya çalışılmış, kültürlerarası evliliklerde bireylerin kendi kimlik ve kültürlerinin

devamlılığını sağlayıp sağlamadığı, evliliklerinde uyum ve çatışmanın kimlik inşası üzerinde etkileri, kültürlerarası evliliklerde çocuk yetiştirme üzerine araştırma yapılmıştır. Bu bağlamda ilgili konunun ele alındığı literatürdeki araştırmalardan örnekler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın amacı, önemi, araştırmanın sorunsalı, araştırmanın örnekleme, araştırmanın yöntem ve tekniği, örneklem üyelerinin nitelikleri, derinlemesine görüşme hakkında bilgi ve araştırmanın temel sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde İzmir ilinin farklı ilçelerinde 60 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlanması ile elde edilen veriler yüzdelik olarak tablolara sunulmuş, değerlendirilmesi yapılmıştır. Tablolardan araştırma problemiyle bağlantılı olarak araştırma verileri analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen derinlemesine görüşme verileriyle de zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonuç bölümünde araştırma konusu ile araştırma verilerinin genel değerlendirilmesi ele alınarak elde edilen bulguların kültür, gelenek ve mezhep farklılıklarının birey, aile ve sosyal yaşamları üzerinde etkisinin ne düzeyde olduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

1. TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Aile Üzerine Sosyolojik Yaklaşımlar

1.1.1. Aile Sosyolojisi Gelişimi

Aile sosyolojisi 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana gelişmeye devam etmektedir. Aile sosyolojisinin konusunu en geniş anlamda, aile olgusunu ilgilendiren tüm konular olarak belirlemek mümkündür. Aile sosyolojisinin konuları zaman içinde değişmiştir.

“Ailenin sosyolojik önemi üzerine ilk önemli bilimsel katkısı Fransız sosyolog Le Play’ yapmıştır. Le Play monografi tekniği ile aile araştırmalarını gerçekleştiren sosyolog unvanını elde etmiştir”(Doğan, 2009:2). Le Play, Fransız toplumu ile ilgili olan araştırmasında toplumdaki temel yapıyı aile olarak ele almış ve işçi aileleri üzerine yapmış olduğu araştırmasında toplum hakkında bulgulara ulaşmıştır. Le Play bu araştırmalarında işçi ailelerini temel almış, bunun gerekçesi de işçi ailelerinin dar gelirli ve dine bağlı olmalarıdır. Bu yüzden de onların kendi toplumlarına bağlılıklarının zengin ailelerden daha fazla olduğunu düşünmüştür. Monografi çalışmaları gözlemleri sonucunda bir aile sınıflaması sonucuna ulaşmıştır.

Aileyi farklı boyutlarda ele alan çalışmalar yapılmıştır fakat bu çalışmaların sosyolojik bir yapıya bürünmesi 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu yüzyıl aynı zamanda sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıkışına denk gelmektedir. Dolayısıyla denilebilir ki sosyoloji bir bilim olarak ortaya çıkışından itibaren aile olgusuyla ilgilenmiş ve bu olguyu analiz etmiştir. Bu çalışmalarda önde gelen isimler ise Comte ve Proudhon’dur (İçli,1997). ‘System of Positive Polity (1875)’ adlı çalışmasında ailenin bireyden önce geldiğini savunan Comte, toplumu parçalara ayırdığı zaman en küçük parçanın birey değil aile olduğunu dile getirmiştir. Toplumdaki en küçük yapının aslında büyük yapıların mikro seviyedeki görüntüleri olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda toplumda yer alan bireylerin bir araya gelmesi ile oluşturulan ilk yapı aile olmuştur. Comte, aileyi açıklarken biyoloji ile olan benzerliğine değinmiştir. Comte’a göre vücudun temel birimi olarak hücre gösterilirken, toplumun temel birimi olarak da aile gösterilmiştir. Aile yapısının ortak sevgi üzerine kurulduğundan bahseden Comte, kurulan bu yapının şefkat ile yönetildiğini belirtmiştir. Sevgisiz toplumların korkunç bir hal aldığını bu yüzden duygusal bir yapıya tüm toplumsal kurumların sahip olması gerektiğinden

bahsetmiştir. Böylelikle aile hem ahlaki hem de politik bir yapıya dönüşmüş olur. Bu durumda aile ile toplumda ahlaka aykırı olan bencilliğin önüne geçilebileceğini savunmuştur. Comte, toplumun giderek kötüleştiğini görmüş ve sorununun kökenini mikro yönetimin (aile) bozulmasına bağlamıştır. Problemi belirledikten sonra ideal bir toplumsal düzen inşa etmek için aile, evlilik gibi konuları açıklamıştır. Batı tipi aileyi öne çıkaran Comte, Katolik ailenin var olmasını istediği aile tipine uygun olduğunu, bu yüzden bu ailelerin değerlerinin toplumda süreklilik kazanması için kuşaktan kuşağa aktarılması gerektiğini öne çıkarmıştır (Çiçek, 2018).

Proudhon, “Mülkiyet Nedir? (1840)” adlı çalışmasında aile için önemli olan kavramların otorite ve disiplin olduğunu dile getirmiştir. Proudhon aileye çok önem vermekle birlikte aile içerisinde adaletli ve ahlaklı olmaya yalnızca akıl ile değil, duygular ile de ulaşıldığını düşünür. İki ayrı bireyin ve bu bireylerin benliklerinin birbirlerini tamamlayacak duruma gelmesi ile yeni bir yapının ortaya çıktığını dile getirmiştir. Bu yapının aile olduğunu söyleyen Proudhon, bu yapının erkek ve kadın arasında aslında bir alt-üst ilişkisini meydana getirmiştir. Bunun nedenini erkeğin kadından daha kuvvetli ve zeki olması, örf ve adetlerde kadınların erkeğe itaat ettiğinin unutulmaması olarak göstermiştir. Aile içi disiplinin sosyal disiplin ile aynı olmadığını savunan Proudhon, bunun sebebinin aile içi kuralların topluma uygulanamayacağı olduğunu söylemiştir (Demiray,2017).

20. yy’ da aile ilişkileri ve bu ilişkilerin ortaya çıkardığı sorunlar sosyologların, üzerinde en çok durduğu konulardan olmuştur. Bu dönemde birçok araştırma yapılmıştır. Pozitivist yaklaşım ile araştırmalar yapan George Herbert Mead, Charles Horton Cooley gibi sosyal psikologlar, aile içi kişisel gelişim araştırmalarını yapmıştır. Evlilikte uyum gibi konularda yapılmış olan araştırmalar da vardır. Örneğin, W. Burgess araştırmalarında bu konuya değinmiş ve eş seçiminin evlilikteki uyuma etkisi üzerine bir araştırma yapmıştır.

İlk dönem aile sosyolojisi iki temel mesele ile ilgilenmiştir. İlk olarak Sanayi Devrimi ve bu devrim ile meydana gelen toplumsal sorunları analiz edilmiştir. Bunların başında yoksulluk, boşanma, çocuk sorunu gibi başlıklar gelmektedir. Sosyologlar en temel sorunlara yoğunlaşmış ve aynı zamanda bu sorunların üstesinden gelinebileceğini düşünmüşlerdir. İlk dönem sosyologlar ailenin geleneksel yapısının parçalanmasıyla birlikte toplumsal bir değişimin de meydana geldiği görüşündedir. Darwin’in, Türlerin Kökeni (1859) adlı eserinden esinlenen Engels, Morgan ve Bachefon ailenin evriminden söz etmeye başlamışlardır. Ailenin kökeni ve evrimi araştırılmış, aile kurumunun toplumun gelişmişlik

düzeyi ile ilgili olduğunu açıklamışlardır (İçli, 1997).

Sosyal reform dönemi aile sosyolojisinde ikinci dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde veri toplama araçları geliştirilmiştir. Ayrıca karşılaştırmalı metot kullanılarak Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sorunlardan esinlenilmiş ve bu sorunların sosyal değişimi etkilediğini, aile birliğinin bozulmasına sebep olduğunu ortaya konulmuştur. Evrimci bakış açısının ailenin karşılaşmış olduğu sorunları çözmekte yeterli olmadığı düşünülmüş aileyi farklı bakış açılarından ele alma gereksinimi duyulmuştur. “Sosyologlar Comte’un pozitivizmi doğrultusunda metodolojiyi geliştirmeye yönelmişler ve pozitivizmin meşruluğunu sağlayabilmek için akademik olarak sosyoloji bölümleri oluşturmaya başlamışlardır” (İçli, 1997:60). 1892-1894 yıllarında Chicago ve Columbia’da sosyoloji bölümünün açılması ile dergi (The American Journal of Sociology) ve kitaplar basılmaya başlanmıştır. O dönem içerisinde meydana gelen toplumsal sorunlara, bu sorunlara çözüm bulmaya ve aile ve toplum arasındaki ilişkiyi kurmaya yönelim olmuştur.

Üçüncü dönem bilimsel çalışma dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde çeşitli veri toplama ve analiz teknikleri geliştirilmiştir. Aile çalışmaları yapan araştırmacılar nicel yöntemlerin bilimsel değer katacağına inandıkları için survey/anket yöntemini kullanmışlardır. Boşanma ve kadınların aile yaşamındaki değişen rolü gibi kültürel ilgi alanlarından etkilenen önde gelen aile araştırmacıları, evlilik sisteminin düzenlenmesini dikkate almış ve eşlerin görüşlerini, beklentilerini anlamak için derinlemesine görüşmelerden yararlanmışlardır (Sadıkoğlu, 2019:221).Yapılan çalışmalarda aile içi ilişkilere daha fazla değinilmiştir. Cooley, Mead gibi sosyologlar aileyi somut (ampirik) araştırmaların konusu haline getirmiştir. “Burgess’in aileyi ‘etkileşen kişilerin birliği’ olarak tanımlamasının ardından aile içi ilişkiler, etkileşim, eş seçimi gibi aile konusuna yönelik araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalarda ailenin toplumun diğer kurumlarıyla olan dışsal ilişkilerinden çok aile içi ilişkiler ele alınmıştır” (İçli,1997:60).

Thomas ve Znaniecki tarafından yapılan ‘The Polish Peasant in Europe and America’ isimli çalışma Polonya’dan Amerika’ya göç etmiş köylülerin uyumunu inceler. Chicago okuluna etkisi olan, sistematik olarak toplanan kişisel belgelere dayanan göçmenlerin yaşamına dair bir çalışmadır. Aynı zamanda gelecekteki araştırmalar için de bir model olmuştur. Cooley, ailenin sistemli bir şekilde ele alınması gerektiği yönündeki görüşlerini bu çalışma ile ortaya atmıştır. Çalışmada, göç eden ailelerin köy hayatından uzaklaşmaları ile daha çok bireysel değerler edinmeleri, geleneksel aile değerlerinden ayrılmaları konu

edilmiştir. Aynı çalışma ile ailenin sosyal psikolojik önemine değinen Cooley, ailenin toplumsallaşmanın gerçekleştiği kurum olmasına vurgu yapmıştır (Cooley,1956). “Aile içinde toplumsal gerçekliğin nasıl oluştuğunu ve toplumsal eylem ile toplumsal bilinç arasındaki bağlantıyı göstermeyi amaçlayan çalışma, ailenin toplumsal bağlamda ele alınması adına bir dönüm noktası niteliğindedir” (Sadıkoğlu,2019:224). Cooley, kültürel koşullar ve bireyler arasındaki ilişkilerde ailenin dinamik olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır.

Burgess, aileyi sembolik etkileşimci bir yaklaşım ile ele almış ve ‘The Family as a Unity of Interacting Personalities (1926)’ makalesini yazmıştır. Burgess, bu makalede aile üyelerinin birbirleri ile etkileşimleri sonucunda bireylerin aile içi rollerinin dinamik olduğunu ve davranışlarının değişebileceğini saptamıştır. Burgess, rol kavramını kullanarak aile üyelerinin tutumları ve iletişimlerinin üzerinde durmuş ve bu kavramın etkili olduğunu söylemiştir. Burgess, aileyi iki varsayıma dayalı olarak etkileşim halindeki kişiliklerin birliği olarak tanımlar.“Bunlardan biri ailelerin sosyal birer grup olarak biçim ve yapılarının kurumlardan ve toplumsal faktörlerden etkilendikleri, ayrıca tarih boyunca toplumsal gelenek ve adetlerin aile içindeki bireylerin etkileşim kalıplarını etkiledikleridir”(Sadıkoğlu, 2019:225). İkincisi, başkalarını daha iyi açıklamak ve gerekli motivasyonu sağlamak için sosyal imajı, benliği ve değerleri eylemler ve bireylere kavramsallaştırmaktır (Sadıkoğlu, 2019). Burgess, bireylerin içinde yaşadığı kültürün, benliğin oluşumu üzerindeki etkisini de ele almıştır. Sanayileşmenin aile yapısını etkilediği görüşündedir. Ailede eşlerin karar alma ve aile üyelerinin kişilik gelişimlerinin yeni bir aile biçiminin sonuçlarından olduğunu vurgulamıştır. Ailenin hem kişisel gelişime hem de bireyler ile olan etkileşme katkı sunduğunu görüşündedir. O aile kavramının sanayileşme ile zayıflamadığını, toplumun değişmesi ile birlikte ailenin de değişken olduğunu ve varlığını her zaman sürdüreceğini vurgulamıştır (Burgess, 1926).

Dördüncü dönemde ise yeni araştırma yöntemleri de ele alınmış ve kavramsal çerçeveler kullanılarak yeni teoriler üretilmiştir. Bu dönem önceki üç dönemin birleşimi gibidir. Bu dönemde Katz ve Simpson tarafından aile ve evlilik ile ilgili araştırma sonuçları toplanmıştır. Sonrasında kavramsal çerçevelerin ele alınıp sunulması hedeflenmiştir. 1980’lerde genel bir aile teorisinin olmadığı konusunda bir fikir birliğine varıldı. “Bu yıllarda mevcut teorileri geliştirme çabalarının yanı sıra yeni ve farklı teoriler oluşturma, bu teorileri karşılaştırmalı araştırmalar kullanarak sınama, teori oluşturma metodolojilerini geliştirme konularında çalışmalar yapılmıştır” (İçli,1997:60). Buna ek olarak yıllar içinde 1960’lardan

beri geleneksel aile sosyolojisi yöntemlerine de karşı çıkışlar olmuştur. Ailede çatışmalar, denge ve uyumun olduğu, ailenin yeniden ele alınıp çözülmesi gerektiği fikri dikkat çekmeye başlamıştır.

1.1.2. Toplumsal Değişme Sürecinde Aile

Aile toplumsal hayatın en küçük yapısı olma özelliği gösterdiği için en önemli toplumsal kurumlardan birisi olarak nitelendirilmektedir.

Evliliğin her toplumda varlığı, onu ‘evrensel bir toplumsal gerçeklik’ olgusu olarak sunar. Bu olgu toplumsal bir düzenleme olarak insanların yaşamları için kararlı bir yapı ve anlam sağlar. İnsanlar, türlerin devamlılığını evlilik yoluyla sağladıkları için evliliğin hayatlarındaki en anlamlı ve vazgeçilmez kurum olduğuna inanırlar (Murataj, 2020:7).

Her aile bireyi içerisinde bulunduğu kültürü özümseyerek, bu kültürü gelecek nesillerde de yaşatır. Bu bağlamda; Aile evrensel bir sistemdir ve evrensel bir sistem tanımlamak zordur. Çünkü aile, toplumun farklı bölgelerinde ve tarih boyunca farklı özellikler gösterebilir. Bu nedenle her toplum aile için farklı standartlar belirlemiştir (Canatan ve Yıldırım, 2018:84).

Aile toplumsal değişim sürecinde dönemin norm ve değerlerine göre değişimler yaşamıştır. Sanayi öncesi dönemlerde aile, geniş ailelerden oluşmaktadır. Üye sayısının fazla olduğu geniş aileler; anne-baba, çocuklar, kardeşler ve aile büyüklerinden meydana gelmektedir. Avrupa’da 1500-1800 yılları arasında ailenin geçmiş olduğu aşamaları belirten Lawrence Stone, ailedeki değişimlere değinmektedir. İlk dönemde aile içi bağlar kuvvetli değildir. Yalnızca ailenin devamını sağlamak, neslin devamı için de çocuk yapmak zorunluluğundan dolayı bir araya gelen aile tipi mevcuttu. Bireyselliğin olmadığı bu dönemde kararlar, aile büyükleri tarafından verilmektedir (Can, 2013). “Geleneksel evlilik, ebeveynlerin ya da akrabalarının öncülük ve aracılık ettiği, iki ailenin ekonomik durumundan ve itibarından büyük ölçüde etkilenen bir sözleşme statüsündedir” (Giddens, 1992:62). Geleneksel evliliklerde eşler arasında aşk ve samimiyetin olduğu bir ortamdan çok, aileler arası işbirliği ile yapılmış ve çocuk sahibi olmanın öne çıktığı aile yapısı karşımıza çıkmaktadır. 17. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar olan süreç ikinci dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde çekirdek aile içerisinde olan bağlar daha kuvvetli olduğu gibi akrabalık ilişkileri ön planı çıkmış durumdadır. Üçüncü dönemde modern aile kavramı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde aile içi iletişim daha kuvvetlidir. Ayrıca mahremiyet ve çocuk

yetiştirilmesi gibi konuların önemi artmış ve bu konularda bireyler daha dikkatli olmaya başlamıştır. Ailenin geçirmiş olduğu evreler önemli değişimlerin yaşanacağı Sanayi Devrimi öncesinde ekonomik ve sosyal açıdan yeni bir dönemin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Sanayinin gelişmesi ile aile kurumunda yeniden dönüşümlerin meydana geldiği görülmüştür (Murataj,2020).

Değişimi meydana getiren önemli bir diğer etmen olan kentleşmenin ortaya çıkarmış olduğu yaşam, kentin getirdiği imkânlar sayesinde toplumdaki bireylerin hayatlarını kolaylaştırmakla beraber bazı olumsuzlukları da doğurmuştur. Cemaat tipi yaşamın azalması ve bireyselliğin baskın olmasının değişimdeki yeri kaçınılmazdır. Bugün bakıldığında aile; teknolojik gelişmeler, sanayileşme ve kentleşmenin de etkisiyle eskisi gibi ‘geniş’ kavramından uzaklaşmıştır. Geniş ailede bütün aile üyelerinin birbiri ile sürekli iletişim halinde bulunması ve bir arada olmaları bireylerin öznel olarak hareket etmelerini kısıtlamaktadır. Ancak çekirdek ailede özne halinde hareket edilmekte ve her bireyin ailede bir rolü bulunmaktadır. Bu durum modernliğin sonuçları arasında gösterilebilir.

Giddens, ailenin modernleşmesinde yaşanan değişimleri şu şekilde ifade etmektedir; geniş ailelerin azalması ile akraba ilişkilerinin de azalması, akraba evliliklerinin azalması, eş seçiminde bireylerin özgürce karar verebilmesi, kadın haklarının tanınmaya başlanması ile aile içerisinde haklarının geçerlilik kazanması (Giddens, 1994).

Sekülerleşme ile birlikte dini törenlere katılımın azalması, kilisenin öngördüğü dini inançları kabul edenlerin sayısının azalması, cinsiyet gibi konularda dini ilkelere uyulmaması ile kendini gösterir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki durumun tam tersi olduğuna ve kiliseye katılım ve dini törenlerin gerilemediğine ileri sürülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nde çok sayıda yeni dini hareketin yanı sıra bu hareketlere ilgi ve katılım da sekülerleşme argümanını değiştiren faktörlerden biridir. İslam dünyasında Endonezya, Mısır ve Türkiye'de mevcut dini ve kültürel yapıların yanı sıra, Ayrıca, İslami hareketin varlığı ve statükosu (Sünni, Şii, siyasal İslamcılık arasındaki farklar olması şartıyla) Batı sekülerleşmesinden bahsetmeyi zorlaştırmaktadır. Türk toplumunun kısmen muhafazakâr kısmen de laik olması, modern muhafazakâr olarak adlandırılan karma bir özelliğin göstergesidir (Bayer, 2013). Bu da sekülerleşmenin düz bir çizgide ilerlemediğini ve kendine has niteliklere sahip olduğunu kanıtıyor.

1.1.3. Toplumsal Değişim Sürecinde Türkiye’de Aile

Türk aile yapısında kültür, diğer toplumlarda olduğu gibi kendi gelenek ve değer çizgisine sahiptir. Türk aile yapısındaki değişim süreci, değerler ve gelenek noktasında geçmişin de izlerini taşımaktadır. Aile kurumunda yer alan eşler, eve ve aile içindeki bireylere verdiği önemle evliliğin değerini ortaya koymaktadır. Aile bireylerinin yaşamı algılama biçimini oluşturan toplumsal faktörler kültür ile temellendirilmektedir. Türk ailesinde gelenek ve din bu faktörlerin başında gelmektedirler. “Din, kültürel kimliğin bir parçası olduğu için kültürle birlikte nesilden nesille aktarılır. İnsanın onunla doğmadığı ancak hayatı boyunca öğrendiği, içsel bir duygudur. Böylece bireyin hayatında bir yaşam tarzına dönüşebilir” (Murataj, 2020:65). Dini inançlar, kişinin düşünce ve davranışlarına, aile kurma, çocuk yetiştirme, eş ve aile bireylerine davranış ve dinlere saygı gösterme konusunda rehberlik eder.

Din ve geleneğin taşımış olduğu toplumsal misyon, toplumsal kurumlar vasıtasıyla, Türk toplumu ile etkileşim halinde geçmişten günümüze kadar dönüşerek, dönüştürerek ve iç içe geçerek günümüze kadar gelmiştir. Geleneklerin ve dinin etkilerinin günümüze kadar aktarımında Osmanlı’nın yeri ve önemi yadsınamaz ölçüde olmuştur. Osmanlı döneminde gelenekler ve din, toplumsal hayatın biçimlenmesi ve bireylerin yaşayışlarının mimarı olmuştur denilebilir. Osmanlı dönemi toplumsal hayatının merkezinde ise Osmanlı ailesi vardır. Osmanlı ailesini, Osmanlı toplum yapısı ile ele almak gerekmektedir. Osmanlı toplumunda yalnızca Türkler değil Yahudiler, Slavlar, Araplar, Rumlar, Ermeniler, Tatarlar, Kürtler, Dürziler vardı. Bu çok-dinli, çok-etnikli toplum Osmanlıya özgü bir millet sistemi oluşturmuştur. Aile kurumu bu çok kültürlü toplumsal yapıdan etkilenmiştir. Osmanlı Ailesi, Müslüman aileler için kültürel bir olgu niteliği taşıırken farklı kültürlerden gelen aileler için Osmanlı aile yapısı, siyasal zorunluluktan kaynaklanan bir uyum olarak nitelendirilebilir. Osmanlı ailesinde kadın dışarı çıkarken yanında mutlaka bir akraba veya kendi cinsinden birisini bulundurmak zorundaydı. Evlilik öncesinde ise kız isteme, nişan, çeyiz, kız çıkarma, düğün gibi günümüzde de kullanılan geleneklerin kuruluş döneminde de yaygındı.

Türk kültüründe evliliğe bakılacak olursa; evlilik bireyin ailesine ve topluma karşı sorumluluğu olarak görülmektedir. Evli olmayan kadınlarla karşılaştırıldığında, evli kadınlar toplumda daha fazla yetkiye sahiptir. Evlilik yoluyla kadınlar kontrol altına alınıp kısıtlanmalarına rağmen belirli bir statüye kavuşmuştur. Bu bakımdan evlilik, geleneksel ailelerde yer alan kadınlar için her zaman cazip bir seçenek olmuştur (Öner, 2013).

Erken yaşta evlenen çocuklar, ailelerine ekonomik olarak bağlı oldukları için baba ve babanın otoritesine de bağlı olmak durumundadır. Yalnızca kendileri değil çocukları da bu bağın bir parçası kabul edilmektedir. Yaşlıların, torunları ile ilgilenme hakkına daha çok sahip olmaları, kişilerin kendi çocuklarına karşı sevgi gösterirken çekinmesine neden olmaktadır. Bu nedenle çocuklar, yaşlılara daha yakın büyümekteydi. Aile yaşamı içerisinde cemaat ilişkilerinin baskın olması aile bağlarının güçlü olmasını beraberinde getirmiştir. Evlilik ise çocuk sahibi olmak ve cinsel ilişkiyi meşrulaştırmak amacı ile gerçekleştirilmiştir. Osmanlı’da egemen güç yaşlılarda olduğu için büyüklere saygı baskınlığını görülmektedir. Bireylerin kimliklerinde belirleyici unsur ataları olmuştur. Atalarından kendilerine geçen değerleri kendi kimlikleri ile bağdaştırmışlardır.

Prens Sabahaddin, modern aile fikrinin oluşumuna öncülük eden isimlerin başında gelmektedir. Bireyi ön plana çıkartarak özel yaşamın değişimine yönelik önceliğin olması gerektiğini vurgulamıştır. Sabahaddin, kişilerin bağımsızlıklarını sağladığı ve biricik, önemli bir değer olarak kabul edilmesinin bireyci toplumların özelliği olduğunu dile getirmiştir. Özel hayatın üstün görülmesi, bireysel bir hayat ve esnek üretimin oluşmasında bireyci toplumların öncülük ettiğini savunmaktadır. Sabahaddin’e göre cemaat toplumları bireyi üretime değil tüketime yönlendirmektedir. Ayrıca insanların bireysel ve bağımsız yaşamasını değil, tam tersine olarak aileye ve devlete bağlı yaşaması gerektiğini göstermektedir. Doğu’nun Batı karşısında geri kalmasının nedenlerini ortaya çıkarmaya çalışırken dini de ele almıştır. Ona göre “Mezhebi ya da dini ne olursa olsun, bireyci toplumlar ileri ve güçlüyken cemaatçi toplumlar geri ve zayıf yapıdadır. Bu yüzden İslam dinini ilerlemeye engel sayanlar yanılmaktadır. İlerlemeye engel olan asıl sorun din değil, toplumsal yapıdır” (Sabahaddin, 1334:35-6; akt. Aytaç,2007:184).

Toplumsal yapı için özel hayatı değiştirme önerisi belirli bir aydın kesimi etkilese bile bunu siyasi bir program olarak uygulama fırsatı bulamamışlardır. Fakat modernleşmeyi sistematik olarak düşünen ve toplumsal kavramların analitik yeteneğini bu bağlamda ilk uygulayan Prens Sabahaddin olmuştur. Bu durumda aileyi dönüştürme önerisi zihniyet değişiminde etkili olmuş, somut sonuçlar vermese de aileyi bir dönüşüm alanı olarak gören toplumsal kavramların gelişmesini sağlamıştır (Aytaç, 2007:).

Aileyi dönüştürme uzamı kapsamında ‘Hukuk-u Aile Kararnamesi’nde evlilik hakkında düzenlenmeye çalışılan birtakım konular ele alınmıştır. 1917 yılında ‘Hukuk-u Aile Kararnamesi’nin yayınlanması ile birlikte, yenilik ve gelenek ilişkisi kanun tarafından

düzenlenmeye çalışılmıştır. Kararnamede Hristiyan, Müslüman, Yahudi cemaatlerinin kuralları çerçevesinde evlenme ve boşanma işleri yer almıştır. Kararnamede evlilik ile ilgili getirilen düzenlemelerden birisi nişan ve nikâhın birbirinden farklı olduğunu bildiren maddedir. Kararnamenin yayınlanmasından önce nişanlanan çiftin evliliğin içinde olduğu kabul edilmektedir. Düzenlenen madde ile nişanın evliliğe hazırlık süreci olarak kabul edilmiş ve tanışmadan ibaret olduğu karara bağlanmıştır. Böylece bu dönemde verilen hediyelerin geri alınabileceği konusuna da açıklık getirilmiştir (Aytaç, 2007).

Kararnameden dikkat çeken noktalardan birisi evlilik yaşı ile ilgiliydi. Evlilik kişisel bir eylem olduğu için insanların akılcı hareket edebilecekleri yaşa gelmeleri gerektiği söylenmiştir. Fakat yasa bu konuyu daha gerçekçi ele almış ve bireylerin ebeveynleri aracılığı ile daha genç yaşta evlenmelerine olanak sağlamıştır. “Evlilik için alt sınır erkeklerde 12, kadınlarda 9 yaş olarak belirlenmiştir. Buna ek olarak, akıl hastalarının evliliği ile ilgili bir kısıtlama getirilmiştir. Kararname ile deliler sadece zorunluluk hallerinde evlendirilebileceklerdir”(Aytaç, 2007:164). Evlilikte kamusal denetim baskınlık sağlamış ve cemaate dayalı bir onaya ihtiyaç duyulması giderilmiştir. Evlilik devlet işine dönüşmüş, aile içindeki yaşam da buna dâhil olmuştur.

Geleneklerin tarihsel süreçlerde farklı çatışmalara dayalı olarak değişime uğraması gündemi sürekli olarak gündemde kalmıştır. Bu süreç yeni bir gelişme olarak düşünülmemiştir. Farklı geleneklerin kabul edilmesi ortaya çıkan yasalar ile düzenlenmiştir. Özellikle Hanefi mezhebinin gerekleri, seçim yapılması bağlamında diğer mezhepler de göz önünde bulundurularak çözüm yoluna gidilmiştir (Aytaç, 2007). Yeni bir medeni kanun için elde hazır bir şablon olmadığından dolayı İsviçre Medeni Kanunu örnek alınmış ve bu kanun Atatürk’ün isteği doğrultusunda Türkçeye çevrilmiş, Türk toplumuna uyarlanmıştır (1926). Adalet Bakanı Mehmet Esat batılılaşma yolundaki bu çalışma için:

“Ben daha önceleri, yasaların kendi gereksinimlerimize ve kendi görüşlerimize göre kaleme alınması gerektiğini düşünenlere karşı etkili bir savaşımlı desteklemek durumunda kalmıştım. Hemen belirtmeliyim ki Batı’nın temsil ettiği çağdaş uygarlık bir bütündür ve şu ülkeye ya da bu ulusa göre ayrı ayrı düşünülemez. Çağdaş uygarlığın biçimi bir ve bölünmezdir” demektedir. (Caporal, 1982:382-3; akt. Aytaç, 2007:168).

2. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’de artan sanayileşme ve kentleşme ile toplumsal hayatta değişimler meydana gelmiştir. Geleneksel yapıların şehirleşme ile değişime uğraması

aile yapısındaki değişikleri de meydana getirmiştir. Ailelerin tümü bu değişimlere ayak uyduramazken bazı sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Sosyal yaşamdaki değişimler, toplum yapısının değişmesi her kültürde aynı şekilde olmamıştır. Türk toplumunda geleneksel aile yapısının yaygın olması değişim sürecinde geniş aile modelinden çekirdek aile modeline geçişi zorunlu kılmıştır. Bu durumda batı ve doğu bölgesi değişimden aynı hızda etkilenmemiştir. Aile yapısı, ailedeki birey sayısı, ailenin kültürel yapısı bölgelere göre farklılık göstermektedir. 1950’li yıllarda göç ve kentleşme aile yapısı için de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kadınların iş yaşamına katılması, gecekondulaşmanın artması, bireylerin homojen toplum yapısında yer alması, kültürlerin bir araya gelmesi gibi sonuçlar ailenin yeniden şekillenmesine ortam hazırlamıştır. Aile yapısında görülen değişiklikler sorunları da beraberinde getirmiştir. Geniş aileden, çekirdek aileye geçiş bireyselleşmenin artmasına ve aile bağlarının farklılaşmasına neden olmuştur (İşçi, 2002).

Geleneksel yaşamın yoğun olduğu kırsal toplumlarda, geniş ailenin baskın olduğu söyleyebiliriz. Fakat kent yaşamında hâkim olan ise çekirdek aile tipidir. Modernleşme ile meydana gelen süreçte, Türk aile yapısı geçiş özelliği göstermekle birlikte toplumda aile yapısı içerisinde farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda bazı ailelerin devamlılığını sağladığı bazı ailelerin ise çözölme sürecinden etkilendiği söylenebilir (Bayer, 2013).

Din faktörü, tarih boyunca aile kurumu üzerinde önemli izler taşıyan bir etkidir. Bu etken toplumsal temelleri belirlemektedir. Geleneksel Türk ailesine bakıldığı zaman günlük yaşamdan toplumdaki birçok ilişkiye kadar din de gelenek gibi başlıca faktörlerden birisidir. Günümüzde sekülerleşmenin etkisi ile eş seçiminde din faktörüne daha az dikkat edilmeye başlanmıştır. Daha önceki dönemlerde ayrı mezheplerdeki insanların evlenmesinin kabul görmemesi ve başka dinden, kültürden gelen bireyler ile evliliğin yasak olması sekülerleşme ile birlikte mezhepler arası yapılan evliliklerin uygun görülmesine sebep olmuştur (Wilson, 1978,3; Çatak,2015). Evliliklerde bireylerin dinî yöndeki baskın kimliği ve eşleri üzerinde kendi dinsel dayatmaları, evliliklerdeki mutluluğu ve huzuru etkilemektedir. Eşlerden birinin daha muhafazakâr olması ve kendi dininin gereklerinin yerine getirilmesi konusunda baskınlık kurmaya çalışması evliliklerde daha büyük problemler ortaya çıkarmaktadır.

Geçmiş yıllarda eş seçiminde aile büyüklerinin onayı alınırken, toplumsal olarak şartların ve belli başlı dinamiklerin değişmesi ile evlenecek olan bireyler eş seçimlerinde özgürleşmiştir. “Aşk ve evliliğin bir arada olabileceği fikri, daha da önemlisi evlenebilmek için önce sevgi olması gerektiği fikri oluşmaya başlamıştır” (Aytaç, 2007:155). Fakat bir

tarafından geleneksel yapının devamı ile tam bir özgürleşme söz konusu değildir. Kendi öz iradeleri ile seçmiş oldukları eşler için halen aile onayı almak geçmişten gelen geleneklerin günümüze uyarlanmış hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum yapmış olduğumuz çalışmada da kendini göstermiştir. Aile onayı gerektiren bu seçimin, daha sonraki zamanlarda aile içerisinde yaşanan çatışmaları tetikleyen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Aytaç, 2007).

1.1.4. Cinsiyet Rollerinin Aile Kurumuna Etkisi

Cinsiyet rolleri ile aile kurumu birbirine bağlıdır. Aile içerisindeki yerine bakılacak olunursa bu rollerin kültürel öğeler barındıran ve zamana göre değişmekte olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri daha çok toplum tarafından bireylere dayatılan ve her kültürde yer alan erkeklerin ayrıcalıklı olması, kadınların ise ikinci planda olmasını göstermekte olan ortak noktadır. Herkesin cinsiyeti biyolojik kanıtlara göre değerlendirilir. Erkek veya kadın olarak doğmak, toplum tarafından her iki cinsiyete de dayatılan "toplumsal rolü" yerine getirmelerinin beklendiği anlamına gelir. Erkek mi kadın mı olduğu kültürel standartlara göre değerlendirilir ve kişisel yaşamın zamanına ve yerine göre değişir (Murataj, 2020:29). “Cinsiyet rolleri, erkek rolü ve kadın rolü” terimleri ilk kez 1940 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde akademik dünya bu toplumsal olgu konusunda aktif olmaya başlamış ve bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır” (Murataj, 2020:29). Tüm toplumlarda kültür-doğa, eril/-dişil, vb. temel sosyolojik ikiliklere cinsiyet bağlamında bakıldığında; erkek ilkler, kadın ise ikincilerle ilişkilendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkeğin doğduğunda gösterdiği biyolojik özellikler ve farklılıklar değil, toplumun kadını ve erkeği nasıl gördüğü, nasıl algıladığı ve nasıl davranılmasını beklediği ile ilgilidir. Sosyalleşme sürecinde oluşan ayrım kadın ve erkeğin daha sonraki hayatlarında hangi rolleri üstleneceği, hangi rollerinin toplumca onaylanıp, hangilerinin onaylanmayacağına altını da çizmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu tanımlar doğrultusunda kadın ve erkekler dış görünüşlerinin dahi nasıl olması gerektiği bellidir. Toplumsal cinsiyet aile içinde başlamaktadır. Kızların pembe renk, erkeklerin mavi renk giymesi bu duruma örnek gösterilebilir. Başka bir örnek ise kız çocuklarına anneleri gibi olmasının özendirilmesi yani ev kadınlığını öğreten oyuncaklar alınırken erkek çocuklara da erkekliği öğreten; araba, futbol topu gibi oyuncaklar alınmasıdır. Çocukken başlayan bu süreç kadınlar ve erkekler için öğrenilen bir kalıp haline gelir. Hobbes

ise kadının haklarını kontrat ile kocasına devrettiği için siyasette yer almadığını belirtir. Aydınlanma çağının düşünürlerinden J. Locke, kadının erkek tarafından ikincilleştirilmesinin doğadan kaynaklandığını dile getirir. Kocaların karıları ve çocukları üzerinde bir otoriteleri olması gerektiğini belirtir. “Fakat karıyla koca bazen kaçınılmaz olarak farklı isteklere sahip olabilirler. Bunun için bir kuralın yerleştirilmesi gereklidir. Bu da doğal olarak güçlü ve iktidar sahibi olan erkeğin görevidir” (Donovan, 2016:27).

Parsons, ailenin karakter üreten bir fabrika olduğuna inanmıştır. İnsanlar toplumsal hayatta gelecekteki rollerini aile ile sosyalleşme sürecinde alırlar. Bu süreçteki başat rol dağılımı cinsiyet farklılıklarını dayanmaktadır. “Parsons’a göre kadınların rol yapımı ‘dışavurumcu’ (expressive), erkeklerinki ise ‘araçsalıcı’ (instrumentalist) bir karakter taşımaktadır” (Aytaç, 2007:73). Burada araçsalcılık, arzu edilen dış amaç ile bağlantı kurmak yani aile dışındaki bir sistemle kurulan ilişkide uyumu sağlayacak işlevlerin yerine getirilmesidir. Burada dışavurumculuk, ailenin iç ilişkilerini düzenlemek, bütünlüğü sağlamak, gerilimi azaltmak gibi işlevlerden oluşan bir yapı anlamına gelmektedir. Parsons’ın kadın ve erkeklerde temel rol bölümlerine olan yaklaşımı, rol modelinin kullanım alanının artmasına olanak sağlamıştır.

“Evliliğin nasıl ortaya çıktığına dair en yaygın mitlerden biri kadını koruma teorisine dayanmaktadır (protective theory). Bu teoriye göre, eski toplumlardaki kadınlar ve çocuklar, erkeklerin yiyecek getirmesi, hayvan saldırılarından koruması olmadan hayatta kalamazlardı” (Murataj, 2020:24). Öte yandan erkekler yiyecek sağlamalı ve kadınlarını korumalıydılar. Kadınların amacı erkeklerin getirdiği yiyecekler karşılığında cinsel ilişkiye girmektir. Koruma teorisi savunucuları, erkekler ve kadınlar arasındaki iş bölümünün hayatta kalma ve korunmanın en önemli yolu olduğunu düşünmektedirler (Murataj, 2020).

18. yüzyılın sonuna doğru evliliklerde duygusal bağlar önem kazanmış, insanlar yalnızca ekonomik olarak iyi olmayı değil duygusal olarak da bağ kurabilmeyi istemişlerdir. Bu durumda eski geleneklerin devamı hemen yıkılamamış, duygusal bağ ile oluşan evliliklerin ortaya çıkması da hızlı olmamıştır. Geleneksel evliliklerde evli çiftler arasında evlendikten sonra sevginin doğduğu ve çocukların da aile bağını güçlendirerek sevgiyi çoğalttığı düşünülmektedir. Aile aracılığı üzerine kurulu olan evlilikler 1800’lü yılların başında değişime uğrayarak iki kişinin arasında duygusal bağın görüldüğü, kişilerin seçimlerinden meydana gelen evliliklere dönüşmüştür. 1950’li yıllarda erkekler, evin geçimini sağlayan, kadınların ise ev kadını olarak yer alması yaygınlık kazanmıştır.

Kapitalizmin gelişmesi ile erkekler dışarıda çalışarak eve para getiren, kadınlar ise evde anneliklerinin ve ev işlerinin sorumluluğunu üstlenen bireyler olmuşlardır. Kadınlar, ev içerisinde yaptıkları işlerin verimsiz kabul edilmesi nedeniyle ücretsiz olarak ev işi yapmışlardır (Murataj, 2020). Kapitalizm öncesi dönemde de erkeklerin ev dışında çalıştıkları, kadınların ise evde çalıştıkları bilinmektedir. Aslında toplumsal cinsiyet rolleri hayatın her döneminde kendini göstermiştir fakat kapitalizm sonrasında erkeklerin gelir elde etmesi otoritelerini farklı bir boyuta taşımıştır. Çalışan kadınlar yalnız ev içinde değil iş hayatında da rolü gereği sorumluluklarını yerine getirmişlerdir ancak kadınlar çalıştıkları fabrikalarda erkeklere oranla daha düşük ücret almışlardır.

İngiliz yazar ve filozof Mary Wollstonecraft 1792’de yayınlanan *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Savunusu) adlı eserinde kadınların erkeklere tabi kılınmasını ele almıştır. Bu durumun da kadınların eğitimsizliğinden kaynaklandığına inanmış ve bunun ortadan kaldırılması için eğitimde kadın erkek eşitliğinin sağlanması gerektiğine inanmıştır. “XIX. yüzyılın sonunda, eşit haklar doktrini, Avrupa ve Kuzey Amerika’da feminist seferberliği teşvik etmiştir. 1920’den bu yana, bu ülkelerdeki kadınlar mülkiyet, eğitim, boşanma ve oy kullanma hakkını aramaktadır” (Murataj, 2020:16).

1960 yılında doğum kontrol hapının ortaya çıkışı, aslında kadınların evlilik hayatında yeri olduğunu ve evlilikte değişikliğe neden olacağını göstermektedir. Bu bağlamda kadınlar cinsel yaşamlarında daha özgür olmuştur. 1960 sonrasında erkekler ile eşit haklara sahip olmak isteyen feminist hareketler giderek güç kazanmış, kadınlar, iş hayatında erkeklere verilen fırsatlar ile aynı eşitlikte yararlanmak istediklerini bildirmişlerdir.

Çiftler birlikte geçirilen güzel zamana dikkat ettikleri için duygusal ve cinsel hazzı daha fazla dikkat etmeye başlamışlardır. Eski evliliklerin aksine günümüz evliliği daha fazla iletişim ve anlayış istemektedir. Evliliğin iyi mi kötü mü olduğunu belirleyen standartlar ve yükümlülükler sürekli değişmekte ve gelişmektedir. (Murataj, 2020).

“1960’lı yıllarda ortaya çıkan birçok kadın hareketi, rol beklentisi kavramının ilk anlamından yararlanmıştır. Bu kavram ekseninde açıklanan bir cinsiyet teorisi ve buna bağlı reform programı gündeme gelmiştir” (Aytaç, 2007:75). Bu bağlamda kadınların gereksinimlerinin önemli bir kısmı, kadının statükosunu doğallaştıran rol beklentilerini ortadan kaldırmaktır. Bu anlayıştan yola çıkarak ders kitaplarında, reklamlarda, medyada ve diğer uygulamalarda cinsiyet ayrımcılığı temasına karşı mücadele önerilmeye başlanmıştır

(Aytaç, 2007:).

Bu dönemdeki feminist hareketlerin asıl amacı; kadınların ikincil rol üstlenmesinden kaynaklanan ev kadınlığı ve anneliğin egemen olmamasıdır. Bunun yerine kadınların erkeklere bağımlı olmadan yaşayabilmeleri için eğitim ve kalkınmanın olması gerektiği düşüncesidir. Bu noktada kadınların para kazanması ve söz sahibi olması aile içinde değişiklikler meydana getirmiştir. 1970'li yıllarda kadınların iş hayatında daha fazla yere sahi olması ile birlikte aile içerisinde rol paylaşımı değişiklik göstermiştir. Bu paylaşımının sonucunda kadın rolü olarak süregelen çocuklarla ilgilenmek ve ev işleri gibi konularda eşlerine yardım etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda baba, evin geçimini sağlayan tek kişi olmaktan çıkmıştır.

Kadınların çalışma hayatına girmesi ile kadın ve erkeğin aile içindeki geleneksel rolleri terk etmeye başlanmıştır. Kocanın aileyi geçindirmek için çalışması, kadının çocuk bakımı ve ev işlerinden sorumlu olduğu karı koca ilişkisi azalmaya başlamıştır. Bu durum batı toplumu başta olmak üzere ve diğer toplumlarda da görülen aile tipinden, her iki eşin de kariyer sahibi olduğu ve ücretli işlerle uğraştığı bir aile tipine doğru değişmeye başlamıştır (Bayer, 2020). Kadınların çalışmaları ve anne olmaları çocuklarını büyütürken zorlandıkları sonucunu doğurmuştur. Bu durumla karşılaşan bazı kadınların iş hayatını bırakarak eve dönmeleri geleneksel olan toplumsal cinsiyet rollerine geçişi yeniden canlandırmıştır. Kapitalizm başlangıcında kadınlar erkeklerin para kazanmasına bağımlıyken bu dönemde değişiklik göstermiştir. Çocuklarını yetiştirmek için iş hayatından çekilen kadınlar olmuştur.

1.2. Kimlik ve Kültür Etkisinde Evlilik

1.2.1. Kimliğin Birey Üzerindeki Etkisi

Kimlik kavramı sosyal kuram içinde oldukça tartışmalı kavramlardan biridir. Birey-merkezci kimlik tanımından toplum, kültür, alt-kültür, sınıf eksenli kimlik tanımlamaları söz konusudur. Ayrıca, çoklu kimlik tanımlamalarından, kesişimlerden bahsetmek daha doğru olacaktır. Elbette hangi kimlik unsurunun öne çıkacağı veya başat olacağı bağlamsal ve ilişkiseldir. Sosyoloji açısından kimlik, sosyal süreçte inşa edilir ve bir kez inşa edilip somutlaştırıldıktan sonra, sosyal ilişkiler tarafından sürdürülür, gözden geçirilir veya yeniden inşa edilir (Özdil, 2017).

Kimlik, bireyin dış gözlem yoluyla tanınmasına olanak sağlayan bir özelliktir. Siyasi,

dini, sosyal ilişkiler vb. yansıtır. Amerikan pragmatizm geleneğinde sosyolog olan Erikson, 1960'larda öz-kimlik kavramını kullanmaya başlayınca ve onu kimlik biçiminde kısaltınca, kimlik kavramına teorik yaklaşım geliştirdi. Kimlik kavramı 1970'lerde popüler hale gelmiştir. Freud'un psikanalitik yöntemleri, G.H. Mead'in sembolik etkileşimciliği, Durkheim'ın yapısal işlevselciliği, Alfred Schutz' un yorumcu sosyolojiden beslenen bilgi toplumu geleneği gibi farklı kuramsal gelenekler örnek gösterilebilir (Arslantaş, 2008).

1980'lerde başlayan kimlik tartışması, klasik toplum-devlet modelinin yeniden tanımlanmasına yol açtı. Siyasi söylemle anlaşmazlıklar yeniden üretilmekte, ulusal mitoloji, tarihsel köken, milliyetçilik, kültürel miras gibi konular yeniden ortaya çıkmakta, bir başka deyişle, insanlar "çok kültürlü dünya" sürecinde kendi özgünlüklerini ve kültürlerini yeniden keşfetmeye çalışmaktadırlar.

Göçlerin artması ve bu hareketlilik sonucunda ortaya çıkan coğrafi ve sosyal farklılaşmalar kimlik sorununun doğmasına neden olmuştur. Coğrafi hareketliliğin olmadığı ve bir kültür içerisinde yaşayan insanlar farklı kimlikler ile karşılaşmadıkları ve kültürel değişim yaşamadıkları için tek kimliğe bağlı kalmışlardır. "Kimliği tanımlamada bireyi diğerlerinden ayırıştırma noktasında 'farklılık' merkezli ve bireyi bir bütüne ait kılma noktasında farklılık merkezli ve bireyi bir bütüne ait kılma noktasında 'benzerlik' odaklı iki unsur öne çıkmaktadır" (Özdil, 2017:384). Farklılıkları vurgulayan tanımlamalarda biz-ben, onlar-diğerleri gibi bir yöntem izlenmiştir. Biz ve Onlar ayrımında öteki ile karşılaşıldığı zaman bireyi 'onlardan' ayıran durumlar hakkında sorgulamaya başladığımızda kimlik ortaya çıkmaktadır. " Bu ayrımında onların hiçbirisi 'bizden biri' değildir. Kendimizi 'onlar' karşısına koyma ihtimali olmaksızın, kendi kimliğimizi anlamlandırmada da zorluk çekeriz" (Bauman, 2006:65). Kimlik olgusunun sürekli canlı, inşa edilebilir olması ve dinamik kalması göç, kültürler arası evlilik, eğitim gibi deneyimlerin etkisi ile meydana gelir.

Bireyin toplum ile olan ilişkisinde bir döngüden söz etmek mümkündür. Birey ve toplumun birbirini etkilediği ve bunun da kimlik oluşumunda rol oynadığı söylenebilir. Geleneksel ve modern toplumlarda farklı kimliklerin ön plana çıkması bu toplumların birbirlerinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Modern toplumlarda bireysellik ön plandayken, geleneksel toplumlarda din ve millet ön plandadır. Bu durum kolektif kimlik ve bireysel kimlik ayrımını oluşturmaktadır.

Kimlik, modern toplumlarda geleneksel yapının değişmesinden ve bu yapının

kırılmasından etkilenmiştir. Geleneksel gücün yitirilmesi ve küreselleşme bağlamında gündelik hayatın yeniden inşa edilmesi, bireyleri yeni bir yaşam biçimi seçmeye dayatmaktadır. “Modern dönemde toplumsal hayatın açıklığı, farklı eylem ortamlarının çoğulluğu gibi seçim olanaklarının olması giderek bireysel kimliğin farkına varılmasını ve gündelik hayatta önem kazanmasını sağlamaktadır” (Giddens, 2010:16). Modern dönem ile başlayan kimlik inşası postmodern dönemde devam etmiştir. Bu dönemde yaşamın amacı kimliği istikrara kavuşturmak değil, kimlik istikrarından kaçınmaktır. Böylelikle bireyler sürekli kimlik inşa etmek durumunda kalmışlardır. Postmodern döneme uygun olarak ortaya çıkan kimlikler tüketim odaklı yaşama tabii olarak yeniden inşa edilmektedir (Özdil, 2017:390). Postmodern literatürde kimliğe, farklılık ve çeşitlilik gibi çekici çağrışımlar yüklenmekle birlikte bu dönemde kimlik kavramına yönelik yapısal bir dönüşümün gerçekleştiğini ve sıra dışı kimliklere yönelik bir eğilim olduğunu söylemek mümkündür. Postmodern söylem; toplumsal sınıf, ulus gibi evrensel kimliklerin artık tedavülden kalktığını, onların yerine toplumsal aktörlerin tikel kimlikler inşa ettiğini ileri sürmektedir (Dalbay ve Avcı, 2018).

İnsanlar, bireysel özelliklere sahip olmanın yanında sosyal ihtiyaçları da olan varlıklardır. Bireysel kimlikler bir aidiyet içerse bile kolektif kimlik üzerinde de bir etkiye sahiptir. Kolektif kimlikleri toplumsal kimlik olarak da adlandırabiliriz. Bu kimliğin, aynı toplum içerisindeki bireylerin ortak benzerlikleri içermesi ve bu benzerlikler doğrultusunda inşa edilen kimlik olduğundan söz edebiliriz. Kolektif kimliğin; değerler, inançlar, töreler, ritüeller gibi geçmişin izlerini taşıyan yanları vardır. Toplulukların geçmiş ile bağlarının tamamen kopmaması kolektif bilinç etkisi ile kimliğin inşasını sağlamaktadır. Kolektif kimlik, üyeler tarafından öznel olarak algılanır, deneyimlenir ve diğerleriyle farklılıkları vurgulayarak inşa edilir. Derida'nın düşüncesi de bu doğrultudadır: Kolektif kimliğin oluşumu her zaman "biz" ve "onlar"ın ortaya çıkmasını gerektirir (Dalbay, 2018).

Kültür, dil, din gibi ögeler kolektif kimliğin oluşmasında etkili olan faktörlerdir. Bu durumda kimlik inşasının oluşumunda belirli bir süreye ihtiyaç duyulacağından söz edilebilir. Berger, kolektif kimliğin oluşabilmesi için ilk öznelerden sonraki nesillere aktarım sürecinde bir zaman diliminin geçmesi gerektiğini söyler. “İlk failer bunların kendi ürünleri olduğunun bilincindedir. Bu aktarımla birlikte hatıralar geleneğe dönüşmüş, eylem tipleri failsizleşmiş ve kimlik inşası gerçekleşmiş olur” (Dalbay, 2018:170).

Etnisite, doğuştan bireylere verilmiş olan, nesiller boyu süren, ortak dil ve ortak

geleneklerin toplulukların oluşumunda etkili olduğu toplumsal bir organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin etnik kimliğinin şekillenmesi, toplumsal ve kültürel yaşamlarından etkilenmektedir. Farklı kimliklerden olan bireylerin bir arada yaşaması, homojen yapıdan çıkıp heterojen yapı içerisine girmesi, kimlik farklılıklarını daha da belirginleştirmektedir. Bireyin kimliği özümsemesi sürecinde etkili olan faktörlerin başında çocukluk dönemi gelmektedir. Aile içinde aldığı ve içselleştirdiği bu süreç daha sonra yerleşen kimliğin bireyde işlenmesini, biçimlenmesini beraberinde getirmiştir (Dalbay ve Avcı,2018).

Kimlik tamamlama süreci, kimi zaman sancılı olabilmektedir. Kimliği bir yönüyle ele almak, toplum birlikteliği için kısıtlayıcı bir risk taşımaktadır. Bireylerin ortak ve farklı birçok yönleri mevcuttur. Her unsur için farklı kimlik değerlerine göre bireyleri yargılamak, bütünleştirici bakış açısıyla ters düşmektedir. Ötekileştirme de bu sorunların başlıcaları arasında sayılabilir (Anık, 2012:9-10; Altun, 2013).

Etnik kökenden kaynaklanan sorunlar, dışlamalar; görmezden gelme yerine, ortak insani değerlere vurgu yapılarak çözülebilir. Etnik köken temelli ayrımcılık, kişiyi seçme şansı olmayan değerler üzerinden yargılama ve karşı tarafa saldırı anlamına gelmektedir. Kabul edilebilirliği tartışmalı olan bu durum ciddi sorunlara yol açabilmektedir (Yumul, 2003).

Milliyetçiliğin sürekli hatırlatıldığı çok uluslu toplumlardaki işleyiş şu şekilde olmaktadır: Devletin, toplumu etnik kökene göre tek tipleştirmek ve bir arada tutmak amacıyla sergilediği tutumlar, bireyler üzerinde tetikleyici davranışlar oluşturmaktadır. Bu tetikleyici davranış öncelikle kendi kimliğini ortaya çıkaran tutumlar sergilemekte, ardından bireylerin hak arayışına yönelmesine sebep olmaktadır. Bunun son aşaması kendi etnik kimliğini türdeşleştirmekten uzak tutmaya çalışmaktır. Bu durumda devlet bölünme ve ayrışma korkusu ile tedbirlerini sıkılaştırmaya yönelik çalışmalarda bulunabilmektedir. İki taraf için de kutuplaşma ortaya çıkmakta ya da derinleşmektedir (Altun, 2013). Birleşik Krallık ve Amerika'daki sistemlerden örnek verecek olursak; farklı etnik kimlikte olan insanlar barış içinde yaşamaktadır. Bunun sebebi olarak da etnik benzerlik ve ayrılıkları göz önünde bulundurmaması gösterilmektedir. Sonuç olarak bu tür devletler fazla sayıda etnik çeşitliliği bünyesinde bulundurmasına rağmen hak ve özgürlükleri benimseyip, farklılıklara alan tanıyarak türdeşliğe veyahut ayrılığa saygıyla bakabilmektedirler (Altun,2013).

Küreselleşme ile eş zamanlı ortaya çıkan yerelleşme nedeniyle kültürel yapılarda çatışmalar, farklılıklar ve çeşitlilikler vardır. Farklılaşma, toplumsal görüşlerin ve yöntemlerin çeşitlenmesini vurgular ve doğal olarak zihniyet farklılığını da vurgular. Özellikle toplumun potansiyeline ve varlığına dayalı parçalı bir yapı sağlayacak şekilde kurulan küresel ideolojik yapının küreselleşme süreciyle birlikte sorgulandığı söylenebilir. Huntington gibi bilim adamları, küresel medeniyetler arasında bir çatışma alanı olarak kimlik meselesinin, siyasi harita ile birlikte dünyanın sorunlu alanlarında tamamen çözüleceğine dikkat çekmiştir.

Manuel Castells, insanların dini, ırkı, bölgeler ve ulusal kimlikler etrafında yeniden gruplaşma eğilimi gösterdiğini İddia etmiştir. Bu zor zamanlarda, dini köktencilik, kişisel güvenlik ve kolektif devinim söz konusu olduğunda, büyük ölçüde egemen devinimi oluşturur (Castells, 2005). Castells'e göre refahın ve gücün küresel olarak aktığı bir dünyada, kolektif veya bireysel, kazanılmış veya oluşturulmuş kimliklerin peşinde koşmak, toplumsal anlamın ana kaynağı haline gelir. Kimlik fenomenleri yeni olmadığından, bu eğilimler yeni değildir, çünkü insan toplumu etnik ve dini kimliğin anlamını neredeyse en başından beri keşfetmiştir. Bununla birlikte, örgütlerin kapsamlı yapı sökümlü, kurumların meşruiyeti, büyük toplumsal hareketlerin ölümü ve kültürel ifadenin kısa biçimiyle tanımlanan tarihsel dönemde kimlik, ana ve bazen tek anlam kaynağı haline gelir. İnsanlar ne yaptıklarına değil, ne olduklarına veya ne olduklarını düşündüklerine göre anlam kurarlar (Castells,2005). Castells bu durumda Toplumumuz giderek internet ve benlik arasındaki kutupsal karşıtlık etrafında yapılandırıldığını dile getirmektedir.

Küreselleşme kavramı, ayaklarımızın altındaki toprağın artık sağlam ve durağan olmadığı ve her an her şeyin değişebileceği gerçeğini ifade eder. Bauman'a göre küreselleşme düşüncesinin en derin anlamı, dünya işlerinin belirsizliği, düzensizliği, özerkliği ve idarenin yokluğudur (Bauman, 2016).

Küreselleşmenin teorik ve ideolojik temeli; çeşitlilik, farklılık, bölgesellik ve çoğulculuğu vurgulayan postmodern teoriler ile benzerliklerden ziyade farklılıklara dayalı kimlik kurmaya çalışan çok kültürlülük politikalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim küresel ideoloji ve bu ideolojinin yaratmak istediği yenedünya düzeni fikri pek çok paradoks içermektedir. Örneğin bu süreçte bir yandan modernitenin kurumsallaşmış ulus-devlet modeli aşınarak meşruiyeti tartışılır hale gelirken, diğer yandan ırk/din temelli ulusal ideolojiler ve milliyetçi değerler yükselmiştir. Modernitenin homojen bir toplum yaratma vizyonu ve farklı

kimlikleri bir arada yok etme politikası başarısız olmuştur. Günümüzde kültürel farklılıklara dayalı siyasi üsluplar bir prim haline gelmiş, milliyetleri veya ulusal değerleri temsil eden siyasi biçimler hoş karşılanmamaktadır.

Küreselleşme, her ülkede farklı etnik kimliklere bazı kültürel ve siyasi ayrıcalıklar tanıyarak çoğunluğa, çoğulculuğa ve çeşitliliğe kapı açmakta ve beraberinde farklılaşmayı, kutuplaşmaya ve dolayısıyla bölünmeye yol açabilmektedir. Kısacası küreselleşme ideolojisi, ulusal sınırları aşmayı ve ulusal değerlerin yapı sökülmesini, uluslararası sermayenin dünyaya yayılmasının ve siyasi bir güç haline gelmesinin önünde bir engel olarak görmektedir (Bauman, 2014).

Aslında modernite miti, sadece Batılıların iktidardaki sıçramasını gösteren bir dönem olarak değil, aynı zamanda misyonunu ve ahlaki doğruluğunu kanıtlayan bir dönem olarak da görülebilir. Ne yazık ki bu dönem yaratıcı yıkım, sürekli yıkım ve yıkım çağından kaçamaz. Aslında modern zamanlarda egemen kimlikler, azınlık kimliklerini “ötekilerin ve yabancıların” parçası/kişileri olarak görürler. Görünüşleri sadece rahatsız edici ve endişe verici değil, tıpkı bahçedeki yabancı otlar gibi asimile edilmesi gereken varlıklardır (Bauman, 2014).

Bugün dünya coğrafyasının birçok bölgesi; başta etnik kimlik olmak üzere din, mezhep ve cinsiyet kimliği kaynaklı çatışma ve savaşların yaşandığı bir yerdir. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesi, iki kutuplu ve tek kutuplu dünya düzeninin çökmesi ve hızla gelişen küreselleşme aşaması, öncelikle modern ulus devletleri ve onların kimlik yapılarını hedef alan yeni sınırlar yaratmıştır. Neoliberalizm ağırlıklı olarak Batı Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da egemen olmaya başladıkça ve neo-muhafazakâr parti iktidara geldikçe, küreselleşme olgusu ideolojik ve politik olarak kabul gördü. Bu kaotik süreç tüm toplumları derinden etkilemekte ve sonucu tahmin edilemeyen en çok etkilenen kimlik politikaları ve bu kimlikten beslenen siyasi örgütler olmaktadır.

Küreselleşen dünyamızda yeni bir kimlik siyaseti tarzı doğuyor ve bu anlamda yeni bir dönem başlıyor. Bauman'ın sözleriyle, bu politik tarz gürültü ve öfkeyle doludur. Bu, gerçek kimliğin yasa dışı davranışlarını ve direnişini durdurmak için geçmişin intikamını alma dönemidir. Bu dönem aynı zamanda farklı etnik ve dini kimliklerin delindiği, milliyetçi değerlerin yükseldiği, yerel yönetimlerin kendi kendini yönettiği bir dönemi de tasvir ediyordu. Bu dönemin en dikkat çekici özelliği, küreselleşme ideolojisinin dünyanın her

köşesine nüfuz etmesi ve öngörülemeyen bazı belirsizlikleri beraberinde getirmesidir.

Giddens, küreselleşmenin karşılıklı ilişkilerin artması anlamına geldiğine ve bu ilişkilerin sadece ekonomik alanda değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik alanlardaki etkisinin arttığına inanmaktadır (Giddens, 2000).

Dünyanın birçok yerinde, geleneksel aile tipleri, özellikle kadınlar daha fazla eşitlik talep ettiğinde, radikal bir dönüşüm geçirmekte veya mücadele etmektedir. Kadınların erkeklerle eşit olmaya yakın olduğu bir toplum hiçbir zaman olmamıştır. Bu durum aslında günlük yaşamda küresel bir değişimdir. Bireyler, sosyal gruplar ve toplum arasındaki bu değişimin yanı sıra çeşitli iş ilişkileri, insani değerler, insan hakları ve demokrasinin yarattığı sosyal alışverişlerin önemini fark etmek, sosyal ve kültürel küreselleşmeyi gündeme getirmektedir (Giddens,2000). Bu bağlamda farklı ülkeler arasındaki evlilik ilişkilerindeki artış, sosyal ve kültürel küreselleşme sürecinin bir parçasıdır.

1.2.2. Türkiye’de Kimlik Sorunu ve Kimlik Tartışmaları

Türkiye’de tarihten günümüze kadar kimlik tartışmalarında iki temel eksen söz konusudur. Bunlar; etnisite (Kürt Kimliği) ve dindir (Alevilik). İlerleyen satırlarda bu iki kimlik eksenli tartışmanın tarihsel ve siyasal arka planı genel hatları ile değerlendirilecektir.

Kırsal bölgelerden kentlere yapılan göçler ile cemaat toplumundan cemiyet toplumuna geçilmesi, farklı kimliklerin bir araya gelmesini saptamıştır. Bu durum etnik ve mezhep temelli kutuplaşmalar doğurmuştur. Türk-Kürt etnik kutuplaşması bunlardan birisidir. (Bilgiç, Koydemir, Akyürek:2014). Bu kutuplaşma toplumda bir çatışma alanı yaratmaktadır. Bu durumda Kürt kimliğinin bir sorun haline gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Kürt sorunu ve PKK terör örgütünün ortaya çıkması ile etnisiteye dayalı kimlik sorunu daha baskın hale gelmiştir. Bu durumda Kürt kimliğine sahip bireylerin çeşitli ön yargılar ile ayrımcılıklara maruz kaldıkları söylenebilir.

Kürt meselesini geçmişten günümüze kadar analiz edecek olursak, öncelikle Osmanlı Devleti’ndeki yapıdan bahsetmek yerinde olacaktır. Osmanlı Devleti’nde çok uluslu bir yapı söz konusudur. Osmanlı toplumu din odaklı bir şekilde, Müslümanlar ve Gayrimüslimler olarak ikiye ayrılmıştır. Bu yapının içerisinde Rumlar ve Ermeniler Gayrimüslim grubunu oluştururken Kürtler ise Müslüman grubun içerisinde yer almıştır. Toplumun din odaklı olarak ayrılması, Kürtleri Osmanlı Devleti’nin asli unsurlarından biri haline getirmiştir.

Osmanlı Devletinde hiçbir zaman Kürtler azınlık olarak nitelendirilmemiştir. Bu nedenle Kürtler, Fransız İhtilali'nin milliyetçi akımlarından çok fazla etkilenmemiştir.

Osmanlı Döneminde Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı bölgeler Van, Diyarbakır, Elâzığ ve Mardin olarak gösterilebilir. Bu nüfus yoğunluğundan dolayı Osmanlı Devleti'nde bölge Kürdistan olarak anılmaktadır. Buradaki Kürdistan ifadesi herhangi bir bölge adı olarak değil, orada yoğunlukla Kürtler yaşadığı için kullanılmıştır. Millî mücadele sürecine geçildiği zaman ise Batı dünyasında Kürtleri Türklere karşı veya Türkleri Kürtlere karşı bir ayaklandırma amacıyla girişimlerde bulunulduğu bilinmektedir. Bu amaçla oluşturulan bazı kuruluşlar ve Cemiyetler vardı. Örneğin Kürtlerin haklarını savunmak ve Kürtleri yüceltme adına kurulduğunu iddia eden Kürt Teali Cemiyeti vardır. Bu cemiyet İngiliz ve Fransızlar tarafından hem ekonomik anlamda hem de askeri anlamda desteklenmiştir. Anadolu'da yapılmak istenen Türk-Kürt iç çatışmasına, Anadolu'da Kürt kökenli insanların fazla destek vermediği bilinmektedir. Millî mücadelede gerek dışarıdan gelen kışkırtmalar gerekse mezhepsel anlamda ayrılıklara değinerek bir takım siyasi çıkarlar elde etmek isteyen hareketler olmuştur. Ancak bu dönemde Türkler ve Kürtler birlikte bu savaşa katılmışlardır. Meclise bakıldığı zaman ise Kürt kökenli birçok milletvekillerinin varlığından da söz edilebilir. Yani Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli atılırken bu iki toplum ortak çaba içerisinde olmuştur (Altun, 2013).

Millî Mücadeleden sonraki dönemde ise biraz daha farklı bir durumdan söz edebiliriz. Lozan Barış Antlaşması'nda Musul'un hangi ülkeye ait olacağı Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelere bırakılmıştır. 1924 yılı sonlarına gelindiğinde İngilizlerin desteği ile Diyarbakır ve çevresinde Şeyh Sait ayaklanması çıkmıştır. Doğu Anadolu'nun önemli bir bölümüne yayılan ayaklanma yüzünden Türkiye Cumhuriyeti, önemli bir askeri gücünü isyanı bastırmaya ayırmak durumunda kalmıştır (Altun, 2013). Bu durum Türkiye için ciddi bir enerji kaybına neden olmuştur. Sonuçta İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda 1926 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile Musul, İngiliz mandasındaki Irak'a bırakılmıştır.

Toplumsal kutuplaşma ve ayrışmaya sebep olan faktörlerden biri de köyden kente doğru gerçekleşen insan akışıdır. 1950'li yıllarda kırsal yerlerden kentlere doğru göç dalgaları başlamıştır. Bu durum mekanik toplumdan organik topluma geçişi hızlandırmış ve kimlik çeşitliliğini arttırmıştır. Kimlik çeşitliliği Kürt kimliğinin Kürt sorunu haline gelmesine neden olmuştur. Bu problem siyasal ve sosyal alanlarda kendini göstermiştir.

1980'lerden sonra ekonomik sistemin ve uluslar arası sistemin birçok yönünün bütünleşmesi, diğer alanlardaki entegrasyon çabaları, artan demokratikleşmeye yönelik talebin artması gibi çeşitli toplumsal gelişmeler güç tekeli ve mevcut bilgi hiyerarşisini sorgulayarak yeniden yorumlanmıştır. Geçmişte engellendiğini, asimile edildiğini ve unutturulduğunu ileri sürülen birçok kimlik, tanınmak ve çeşitli hak ve taleplerinin gerçekleştirilmesi amacıyla farklı yollar denemeye başlanmıştır” (Altun, 2013:59). Hak ve taleplerini elde etmek için terör ve şiddeti çözüm olarak gören gruplara karşı halkın negatif bakışı ortaya çıkmaktadır. Bu durum kimliklerini şiddet ile bağdaştırarak toplum tarafından istenmeyen duruma gelmelerine neden olmaktadır.

Türkiye'nin kutuplaşmasını belirlemeye yönelik bir çalışmada Çelik vd. (2016) tarafından ırksal, ideolojik ve mezhepsel kutuplaşma, ötekileştirme çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre, Kürtler Türkiye'de marjinalleştirilmiş gruplar arasında en az popüler olan grup olarak kabul ediliyor (Çakın, 2020). Bu bağlamda Kürt meselesi etnik bir sınırdaki Türkler ve Kürtler arasındaki kutuplaşmayı yoğunlaştırdığı için Kürtler daha da ötekileştirilmiştir. Sosyal alanda Kürtlere yönelik kullanılan olumsuz eleştiriler: PKK ile ilişkileri, kaba olmaları, kadına değer vermemeleri, kendilerini ülke içerisinde mağdur göstermeleri olarak sıralanabilir. Kürtlere ilişkin olumsuz eleştirilerden bazıları da kültürlerine yönelik olan kuma getirme ve çocuk yaşta evlendirme gibi töreler ve bu törelerin devam etmesidir. Bu bağlamda Kürtler çağdışı bir etnik grup olarak görülmektedir (Çakın, 2020).

2009 yılında Türkiye'nin 'Kürt Sorunu Algısı' adlı çalışmada, Kürtler ile ilgili korkular ve toplum algısı gibi konular üzerinde durulmuştur. Türk ve Kürtlerden oluşan katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda, siyasi konularda birbirlerinden ayrılmakta olduklarını ve bu durumun iki taraf için de toplum içerisinde gerilimlere dönüştüğünü göstermiştir. Türkler, “Kürtlerin ayrı bir devlet kurmak mı istiyor?” sorusuna çoğunluk olarak evet cevabını verirken Kürt katılımcıların çoğunluğu (%59) hayır cevabını vermiştir. Evet cevabının yaygın olarak verildiği yaş grubu 18-25 olarak belirlenmiştir. Çalışmada bu grup hakkında şu sonuca varılmıştır: 18-25 yaş grubundaki gençlerin diğer yaş grubundaki gençlere göre daha romantik ve asi duygulara sahip olması, PKK'nın güçlü propagandası, gençlerin siyasi ve toplumsal bilincini önemli ölçüde etkilemiştir. Yaşın artması, aile ve kişisel sorumlulukların artmasıyla birlikte bağımsız bir devlet kurma fikri zayıflamış, sosyal bütünleşme süreci hızlanmış ve istekleri ifade etmenin demokratik yöntemleri yaygınlaşmıştır

(Aras vd., 2009).

Türkler ve Kürtler arasında akrabalık ilişkilerinin ve kan bağıının olduğu, bilinen bir gerçektir. İki toplum arasında evlilikler ve kız alma-verme yoluyla aile bağları kurma pratiğinin uzun bir geçmişi vardır. Özellikle bölgesel bakıldığında 60'lı yıllara kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde sadece 7 üniversite vardır. Bunlardan sadece bir tanesi Doğu Anadolu bölgesindedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise hiç üniversite bulunmamaktadır. Bundan dolayı yükseköğrenim görmek isteyen Kürtler için yaşadıkları bölgeden farklı şehirlere gitmeleri durumu söz konusu olmuştur. Tercihler ise İzmir, İstanbul, Ankara, Erzurum ve Trabzon'dur. O dönemdeki seçenekler içerisinde hep duydukları, taşı toprağı altın olarak geçen ve göz kamaştırıcı şehir olan İstanbul ilk tercih olmuştur. Bunun dışında İstanbul, kültürel olarak da kulağa daha zengin gelmiştir. 'Kürt Sorunu Algısı (2009)' adlı çalışmada yer alan katılımcılara yöneltilen 'Yakın akrabalarınız arasında bit Kürt/Türk var mı?' sorusuna Kürtler, %67 oranında 'evet' ve %33 oranında hayır cevabı vermiştir. Türklerin verdiği 'evet' cevabı %33,8 ve verdikleri hayır cevabı %66,2 olarak belirlenmiştir. Kürtler için evet oranının çok olmasının sebebi Kürtlerin, Türklerin yaşadığı bölgelere göç etmesi olarak gösterilebilir. Veriler incelendiğinde, sıkça dile getirilen aşırı milliyetçi söylemlerin halkın kendi içerisinde baskın değeri olmadığı söylenebilir. Türkler ve Kürtler için akrabalık söz konusu olduğunda bu anlam siyasal ve ideolojik düşüncenin önünde yer almıştır. İki taraf içinde verilerin söylediği şey; bölünme, parçalanma, düşmanlık gibi söylemlerin aile kurmak için büyük bir engel olmadığıdır.

"Türkiye'de Ortak Bir Kimlik Olarak Ötekilik (2010-EBSAM)" adlı çalışmada 16 ilde 2190 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşmecilere, Türkiye'de kültürel kimliklerin sorun alanlarına yönelik sorular sorulmuş ve bulgular tablolara yansıtılmıştır. Bu çalışmadaki kültürel kimlik, dışlanma ve baskı ile ilgili olan soruların yanıtlar aranmıştır. Çalışmaya göre en çok dışlanma ve baskıya maruz kaldığını söyleyen Kürt kimliğine sahip olan bireylerdir. Bu durumda tarihsel sürecin de etkisi ile Kürtler, hayatlarının en az bir döneminde kendi kimliğiyle alakalı ifadede zorlandığını, ayrımcılığa uğradığını, istediği şekilde yaşayamadığını ifade etmiştir.

Türkiye'de kimlik sorununa neden olan hususlardan biri de Aleviliktir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde yapılan 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonraki süreçte Anadolu, Moğol işgali altına girmiştir. Anadolu'daki insanlar üç önemli fikir insanının peşinden gitmişlerdir. Bunlar; Mevlâna, Yunus Emre ve Bektaşiliğin kurucusu olan Hacı

Bektaş-i Veli'dir. Süreç içerisinde devşirme kökenli yeniçerilerin ya da kapıkulu askerlerinin büyük bir bölümü Bektaşî tarikatına geçmiştir. Bektaşilik, Mevlevilik gibi tarikatların Anadolu'da ezilmiş olan kitlelerin bir ümidi olarak ortaya çıkmış olduğu bilinmektedir. Özellikle Moğol baskısı karşısında Anadolu hareketine destek ve güç veren gruplar haline gelmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Aleviler, Müslüman gruplar içerisinde azınlık kalmışlardır. Yönetici ailenin Sünni olması nedeni ile sürekli baskı altında tutulmuşlardır. Bunun sonucunda mezhep kaynaklı birtakım isyanlar çıkmıştır. Bunlardan bazıları II. Beyazıt döneminde çıkan Şahkulu İsyanı, Kanuni döneminde çıkan Baba Zünnun İsyanı, Kalender Çelebi İsyanı olarak sıralanabilir. Bu isyanlar Osmanlı Devleti'nde var olan Alevilerin hak arayışı mücadelesi olarak kabul edilebilir. İran sık sık Anadolu'daki Alevi halkı ile Sünni yöneticilerin arasını açarak Anadolu içerisinde birtakım problemler çıkarmaya gayret etmiştir. Osmanlı Devleti tarafından İran'a yapılan seferlerin büyük bir bölümünün nedeni bu gerginliktir denilebilir. Çıkan isyanlar göz önüne alındığında İran'ın belli ölçüde başarılı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Diğer taraftan Osmanlı zamanında oluşan bu ayrılık Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Kahramanmaraş, Çorum ve Sivas olayları bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Alevi gelenekleri, kırdan kente yaşanan göçler ve modernleşme süreci ile etkisini yitirmeye yüz tutmuştur. Kent yaşamına uyum sürecinde, yaşlılarda ve dede erkânına sahip bulunanlarda geleneklerin sürdürüldüğü söylenebilmektedir. Kent yaşamında ritüellerin yerine getirilmesi kırsal yaşamda sürdürüldüğü gibi olmadığı için dede erkânına sahip olanlar daha çok teorik olarak kimliklerini sürdürmek durumunda kalmışlardır. Yaşlıların aksine kentte yaşayan Alevi gençler kendi mezheplerine ait ritüelleri yerine getirmemekte ve kendilerini daha çok kültürlerine göre değil, kültürleri dışında yer alan bir alanda yaşadıklarını dile getirmektedirler. (Türkdoğan, 2006).

Köy yaşamında cem törenleri ev içerisinde bir salonda yapılabilirken kent hayatında uygun mekân bulunamadığı için cemevleri yapılmıştır. Alevilerin kimlik ihtiyaçlarının temel sembolü haline gelen cemevleri, kentleşme süreciyle doğrudan ilişkilidir. 2000'li yıllardan itibaren Aleviler, taleplerini artık siyasi kimlik üzerinden değil, inanç kimliğini kapsayacak şekilde dile getirmeye başladılar. Kentleşme sürecinde günümüzde Alevilerin kentlerin bir parçası olduğu söylenebilir. Bununla birlikte cemevlerinin dini kimliğinin bir parçası olarak resmi bir ibadethane statüsü kazanmamış olması tartışma konularından birini oluşturmuştur (Salman, 2017).

Kentleşme sırasında etkilenen bir diğer kurum ise musahipliktir. Musahiplik Alevilikte ‘yol kardeşliği’ anlamına gelmektedir. Evli olan iki çiftin pir huzurunda ikrar vermesidir. Çiftlerin ekonomik güçleri aynı olmasa da inançta, fikirde, kültürde aynı seviyede olmaları ve birbirini sevmeleri, saymaları önemli ölçüde gereklidir. Yaşadıkları köyler, kentler yakın olmalıdır. Bu sayede her zaman birbirlerinin yardımına koşacak imkanları olacaktır. Kentleşme ile birlikte musahiplerin farklı yerlerde yaşamaları onları inançlarının gereklerini yerine getirmede uzaklaştırmıştır. Bu nedenle muhasiplik kavramı şekilsel bir boyut almıştır.

Alevilikte musahiplik olgusu hakkında İzmir’de yaşayan Seyit Kalender Ocağına mensup Mehmet Divaneoğlu günümüzde musahipliğin gereklerinin yerine getirilmesi hakkında şunları söylemiştir:

“Bir dede olarak ne yazık ki vicdan azabı duyuyorum. Musahip misiniz diye soruyorum ama sadece sözde musahipler. Bir musahip pirin, rehberin, huzuruna gidecek ve ondan destur alacaktır, ikrar verecektir. İkrar kurbanını kesecektir. Burada artık musahiplik bitmiştir ve nasıl yeniden canlandıracağız bilmiyorum” (Mehmet Divaneoğlu (1952) ile 15.06.2019 tarihinde yapılan sözlü mülakat).

Öte yandan Alevilerin kent yaşamında bir ötekileştirmeye maruz kaldıkları görülebilmektedir. Alevilerin kentleşme sürecinde maruz kaldıkları ötekileştirme, kendi içlerinde bütünleşmesini sağlamış bu bağlamda da asında toplumdan uzaklaşmalarına, ayrışmalarına neden olmuştur.

Çalışmada kente göç etmiş olan Alevi katılımcıların kimliklerinden dolayı istenmedikleri, bu durumun da aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Mezhep ve kültür farklılığından kaynaklanan ritüellerin yapılması Alevilerin ötekileştirildiği konuların başında gelmektedir. Örneğin Alevilerin namaz kılmamaları, 12 İmamlar orucunu tutmaları, ibadethane olarak Cemevi’ni kabul etmeleri toplum içerisinde ötekileştirilmelerine nedenler olarak gösterilmektedir. Eğitim seviyeleri ve ekonomik durumları iyi olan katılımcılarda Alevi kimliğinin Sünnilikten farklı olmasının önemli bir yer teşkil etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kimlik dışında yaşamının ise en çok evli çiftlerde yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda kültür ve mezhepten çok bireycilik ve aile yaşamına önem verdikleri sonucuna ulaşmak mümkündür.

1.2.3. Gruplar Arası Temasta Kültür

Toplumdaki inanç, tutum ve davranışların bütününi oluşturan ve bireylerin sosyal ilişkileri içerisinde etkisi olan, bunun sonucunda toplumsal bir varlık haline gelen kültür, yaşamın birçok yerinde kendini göstermektedir. Kültür, bireyler ile geleceğe taşınmaktadır. Bu sayede gelenekler ile ritüellerin de devamı sağlanmaktadır. Kültür, bireyler üzerinde olduğu gibi aile üyeleri arası ilişkilerde de kendini göstermektedir.

Farklı kültürlerle sahip insanların, kentleşme ve modernleşme ile bir arada bulunduğu diğer gruplarla temas haline geçmeleri ile kimlik sorunu ortaya çıkmıştır. Geleneklerin hâkim olduğu bir yapıdan, modern toplum yapısına geçildiği zaman yöresel özelliklerin baskınlığı azalma göstermiştir. Bu durum bireyin kendi kültüründen olan insanlarla bağlarının kopmasına da sebebiyet vermiştir. Toplumsal kimlikler bireylerin varlığı ile meydana gelir. İnsanlar kendi yerel kimliklerinden uzaklaştığı, kültürel değerlerine, inançlarına yabancılaştığı zaman asimile olmaları kaçınılmazdır. Baskın olan kimliklerin çekinik olan kimlikleri etkilediği söylenebilir. Çatışmayı bu perspektiften tanımlarsak, toplumdaki birey ve grupların, birbirlerinin amaç ve çıkarlarının gerçekleşmesini engellemek için bilinçli çaba sarf etmeleri anlamına gelir (Gölbaşı ve Mazlum, 2010).

Grup içinde kültür birliği olduğu sürece, gruplar kimliklerini kaybetmemektedir. Baskın kimliklerin, kendileri gibi olmayan kimlikleri dışlayan, aşağılayan ve ötekileştiren yapısı, diğer kimlikler ile olan ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Baskın olmayan kimliklerin ise ötekileştirmemesi, daha hoşgörülü olması, diğer gruplar ile ilişkisini baskın kimliklere göre olumsuz yönde daha az etkilemektedir. Bu durumda esnek kültürün özelliği dinamik ve değişime açık olmasıdır. Yine de esnek olması kuralları olmadığı anlamına gelmemektedir. Kutuplaşmış kimliklere sahip grupların üyelerinden oluşan evlilikler toplumsal açıdan önemli kabul edilmektedir. Kültürler arası evlilikleri önlemek için sınırları düzenleme, koruma ve grup ilişkilerini düzenleme ve müdahale etme rolünü üstlenmesi söz konusu evlilikler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu çevresel etki bazen kültürler arası evlilikte çıkmazlara yol açmakta ya da evlilik sürecini olumsuz etkilemektedir (Çelen vd., 2016).

Balkanlıoğlu, Alevi-Sünni evliliklerde dini kimliklerin korunmasının sebebini üç maddede açıklar. Birincisi, bireylerin Alevilik ve Sünnilik arasında bir fark görmeden yaşamasıdır. Bu çiftler genellikle dine aynı pencereden bakabilen çiftlerdir. Örnek vermek gerekirse aynı Allah'a, aynı peygambere, aynı kutsal kitaba inanıyor olmaları onların farklılıkları göz ardı etmeleri için yeterlidir. İkincisi, çiftlerin dini kökenlerindeki zayıflıktır. Bu çiftlerde kendi mezheplerine ait bilgi yetersizlikleri mevcuttur. Fakat bu bilgi yetersizliği

onlar için çok da önemli bir durum değildir. Bu yüzden de farklı mezhebe mensup olmak onlar için önem arz etmemektedir. Üçüncü madde ise, çiftlerin birbirlerine ve mezheplerine duydukları saygı ve hoşgörüden doğan kimliktir (Balkanlıoğlu, 2012).

1.2.4. Kùltürler Arası Evlilikler ve Yapılan Çalışmalar

Evlilik, soyun devamının sağlanmasında etkili bir kurumdur. Aynı zamanda toplum içinde aile ve akrabalık kurumlarının oluşmasını da sağlar. “Evlilik genellikle ailenin çoğalmasını sağlayan bir birlikteliktir. Diğer bir deyişle, evlenen her iki çiftin çocuk yapması ve bu çocukları yetiştirmesi beklenir” (Giddens, 2012).

Evlilik sadece iki bireyin birbiri ile evlenmesinden ibaret olmamaktadır. Aynı zamanda bireylerin ailelerinin de birbiri ile yeni bağ kurmaktadır. Bu nedenle bireylerin ailelerinin evlilik üzerinde ciddi bir etkisi olduğu söylenebilir. Sadece bireylerin anne, baba ve kardeşleri değil, akrabaları ve yakın çevreleri de birbirleriyle bağ kurmaktadır. Farklı kimlikten gelen bireylerin ailelerinde gruplar arası bir ön yargı ve uzaklık söz konusu olabilmektedir. Bunun nedeni de farklı gelenek görenek ve bunlara bağlı olarak farklı kùltürlere mensup ailelerden gelmiş olmalarıdır. Ailelerin evlilikler üzerindeki etkisine bakıldığında modernleşme ile birlikte eş seçimindeki etkisini kaybettiği görölmektedir. Böylece ailelerin karşı çıkması ve evliliğe onay vermemesi gibi durumlar baskın olarak kendini hissettirmemektedir.

Evlilik türüne göre ailenin, egzogami (dıştan evlenme) ve endogami (içten evlenme) versiyonları öne çıkmaktadır. Eşin seçildiği gruba göre yapılan bu evlilikleri açıklayacak olursak: Egzogami (dıştan evlenme): Bireyin üyesi olduğu grubun dışından biriyle evlenmesidir. Bu evlenme biçimiyle farklı toplumlar etkileşim içine girmiş olur. Bir kişinin kendi grubu dışından yaptığı evlilik türü olarak tanımlanabilir. Bu evliliklerin amacı grubu genişletmek ve işbirliğini arttırmaktır. Bu grubun varlığı din, dil, ırk, gelenek ve göreneklere dayanmaktadır (Deniz: 2019). Endogami (içten evlenme): Bir birey ile ait olduğu grubun bir üyesi arasındaki evliliktir. Bu genellikle tarım toplumlarında sahip olunan toprakların bölünmesini önlemek için yapılır.

Bu evlilik türünde kişi evleneceği eşini içinde bulunduğu gruptan seçer. Bireyin hayatına katılacağı kişiyi kendi sınıfından ve mezhebinden seçtiği bu evlilik türü geleneksel toplumlarda yaygındır. Çünkü bu toplumların genel özelliği, toplumsal seferberlik düzeyinin düşük olması ve akrabalık ilişkilerinin güçlü olmasıdır. Geleneksel toplumda grup içindeki

düzenin devamlılığını sağlamak için grup içinde evlilik bir önceliktir. Özellikle bazı ırklar ve dini gruplar kendi üyeleri dışındaki kişilerle evlenmenin uygun olmadığını düşünmektedir (Deniz: 2019).

Ailenin kurulması için yapılan eş seçimleri her zaman bireyin kendi özgür iradesi ile olmamaktadır. Bunun nedeni evlilikte gelenek, kültür ve aile faktörlerinin farklılık göstermesidir. Birçok toplumda bireyler kendi kültüründen olan ve aynı gelenekleri paylaşan insanlar ile evlenmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında ailelerin geçimi ve kültürel uyum gösterilebilir. Modern toplumda insanlar bireysel evliliklerin seçim özgürlüğü olduğunu düşünürler. Fakat bu seçimde sosyal sınıf, eğitim, din gibi birçok sosyal faktör, bireysel düşünce ve tercihleri kısıtlamakta ve eş seçimine yön vermektedir. Bu da evlilikte eş seçiminin tam bir özgürlüğe dayalı olmadığını göstermektedir (Çatak, 2015).

Farklı mezhep ve kimlikten olan bireyler arasında yapılan evliliklerde dini törenlere katılım, dini ritüellerin yerine getirilmesi gibi başlıklar eşler arasındaki dayanışmayı etkilemesi açısından önem arz etmektedir. Buna yönelik yapılan çalışmalarda aynı mezhepten olan evli çiftlerin, farklı mezhepten olan evli çiftlere göre evliliklerinde dini törenlere katılımı daha yoğun uyguladıkları gözlemlenmektedir. Geleneklerin ve dinin aile yaşamında etkili olması; bireylerin eş seçiminde, ritüelleri yerine getirmeleri ve ortak bir inancı paylaşmalarında etkilidir. Her toplumda, aynı kültürden ve etnik kökenden gelen bireylerin yapmış olduğu evlilikler desteklenmektedir. Bu ortak yönlerin aile içerisinde huzur ve mutluluk getireceğine inanılır. Aynı etnik kökenden, mezhepten gelen çiftler her ne kadar geleneksel gereklilikleri yerine getiriyor olsalar da aile içi cinsiyet rolleri, aile ile ilgili düşünceler ve çocuk yetiştirme gibi konularda anlaşmazlıklar yaşanabilmektedir. Bu durumlarda, bu çiftlerin ortak bir paydada bir araya gelebilmelerinin mümkün olduğu söylenebilir (Çatak, 2015). Farklı etnik kökenden ve mezhepten gelen bireylerin önceden de belirtilen konularda ortak bir noktada buluşma olasılıkları daha düşüktür. Bunu destekleyen, 2002 yılında yapılmış bir çalışmada (Ellison) farklı kültür ve inançlara sahip bireylerden muhafazakâr olan tarafın veya muhafazakâr olmayan tarafın evlilik süresince bu konular yüzünden anlaşmazlık yaşadığı, evlilik doyumuna ulaşılmadığı gözlemlenmiştir. Muhafazakârlığın yanı sıra farklı mezhepler arasındaki evliliklerde mutluluğun dini esaslardaki farklılıklarla değişeceği söylenmektedir. Eşlerden birinin birinin daha katı kuralları olan bir kültüre ait olduğu ve sorun çıkma ihtimalinin artacağı söylenmektedir. Erkeklerin kadınlara göre daha muhafazakâr olduğu evliliklerde çocuk yetiştirmenin daha çok

tartışıldığı ifade edilmektedir (Çatak, 2015).

Etnik köken ve inanç temelli evliliklerden başka bir de farklı kültürlerden insanların bir araya geldiği evlilikler söz konusudur. Bu durumu kültürler arası evlilik olarak ifade edebiliriz. Kültürlerarası evliliği tanımlarken ırk, etnisite, inanç, milliyet, sosyal sınıf ve kültürel geçmiş gibi unsurlar ele alınmaktadır. “Falicov kültürlerarası evliliği, karma evlilik ve İngilizce literatürde geçen ‘cross-cultural marriage’ ifadesini eş anlamlı kullanmakta ve farklı etnisite, din, sosyal sınıf, millet veya ırktan gelmeyi’ referans vermektedir” (Çelen vd., 2016:4).

Karma evlilikler üzerine akademik çalışmalar yapan çok sayıda araştırmacı bulunmaktadır. Marza ve Eppel’in kültürler arası evliliği; farklı sınıflardan, ırklardan, kültürlerden veya gruplardan insanların evliliği olarak tanımlar. Kültürler arası evlilikler, farklı gruplardan insanların birbirleriyle iletişim kurmasını ve toplumdaki belirli bir grubun ortak hafızasında başka bir grupla bilgi alışverişinde bulunmasını sağlar. Özellikle birbirleri hakkında olumsuz düşünceleri olan gruplarda olumlu bir etkisi olabilmektedir. (Çelen vd., 2016). Kentleşme, modernleşme, göç gibi durumlar evlilik kurumunun da değişime uğramasına sebep olmuştur. Örneğin göç ile farklı şehirlere yerleşen insanlar birbirleri ile tanışma fırsatı bularak evlenmişlerdir. Kendi kimlikleri dışında tanıştıkları bireyler ile aslında sadece evlilik değil, kalıplaşmış olan gelenekselliğin de esnekliğe uğramasına zemin hazırlamışlardır. Bu durumda yapılan evliliklerde toplumsal bütünleşme sağlandığı için bazı ön yargılar ve kalıp bilgilere inananların sayısı azalmaktadır. Bireylerin gruplar arası evlilikler yapması farklılıkların ve bazı engellerin olmayacağı ya da ortadan kalkacağı anlamına gelmemektedir. Türk-Kürt, Alevi-Sünni grupları arasında yapılan evliliklerde bu durum net bir şekilde görülmektedir. Farklılıklar ve engellere rağmen evlenen çiftlerin evlilikleri üzerinde ciddi bir baskı oluşmaktadır. Bu durum aile içi ilişkilerdeki rolleri de etkilemektedir.

Çapraz evliliklerde kimlik doğrudan ayrıştırıcı özellik taşımaktadır. Bu durum çiftlerde birbirini sorgulama, keşfetme, ön yargıları sorgulayabilme alanı yaratmaktadır. Böylelikle farklı kültürlerden gelen bireyler yapmış oldukları evliliklerde kendi kimliklerini ve eşinin kimliğini algılamada daha esnek hale gelebilmektedir. Farklı kültürlerle sahip olan çiftlerde ve çocuklarında, baskın kültür sonucunda oluşan yeniden kimlik inşası söz konusudur. Sünni ve Alevi bir çiftin evliliğinde, kıyafet seçimi konusunda çatışmanın ortaya çıkması, ramazan orucu ve muharrem ayı orucu gibi farklılıklar örnek olarak gösterilebilir. Bu bağlamda gruplar arası kültür sadece birleştirici değildir aynı zamanda ayırıcı olma

özelliğine de sahiptir.

Evlilikte uyum sürecini teşvik etmek ve karşılıklı anlayış göstermek için eşlerin diğer değer sistemlerine tolerans göstermesi ve sıklıkla kendi değerlerinden vazgeçmesi gerekir. “Bir eşin diğerinin geleneklerini benimseme konusundaki kültürel davranışlardan vazgeçmesini Tseng, ‘tek taraflı bir adaptasyon’ olarak adlandırmaktadır” (Murataj, 2020:66). Aile içerisinde sorunların çıkmasını engellemek ve tartışmaları önlemek için yapılan bu değişim, bir tercihten daha çok bir zorunluluk olarak görülmektedir. Yaşanan bu değişim bireyin diğer kültürdeki uyumunun gerçekleştiğini gösterse de aslında kendi içinde, kendi kimliğini yaşadığı ve bunu zorunluluktan yaptığı anlaşılmaktadır.

Çatak, İstanbul'daki ve Berlin'deki Alevi-Sünni çiftler üzerine yaptığı çalışmada (2015) çiftlerin farklı mezheplerden yahut farklı dinlerden olmalarının evlilikleri üzerinde ciddi bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Balkanlıoğlu gruplar arası yapılan evliliklere yönelik yapmış olduğu çalışmada (2011) mezhep farklılığının evlilikler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kültürel farklılıkların hâkim olduğu gruplar arası evlilikler ile ilgili 2001 yılında çalışma yapan Tora ve Kendall aynı kültürden olan evli çiftlerin farklı kültürden evlilik yapan çiftlere oranla evliliklerinde daha mutlu ve uyumlu olduklarını belirtmiştir.

2014 yılında Ökeli Ulusoy tarafından yapılan bir araştırmada grup içi ve grup dışı evlilik ile ilgili konulara değinilmiş, Eskişehir’de yaşayan 20 Çerkez ile görüşme yapılmıştır. Katılımcılara grup içi veya grup dışı evlilikler hakkındaki düşünceleri sorulmuş ve bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında grup dışı evliliklere olumlu bakan görüşmeciler olduğu gibi olumsuz bakan görüşmeciler de olmuştur. Grup dışı evliliği onaylayan görüşmeciler bu durumu kendileri onaylasa dahi ailelerinin onaylamayacağını dile getirmişlerdir.

1978 yılında White ve Le-Compte tarafından yapılan araştırmaya yarısı Türk kadınlarla evli, yarısı yabancı kadınlar ile evli olan 26 Türk erkeği katılmıştır. Gözlemler, evlilik uyumunun sosyal geçmişe bağlı olduğunu göstermektedir. Bazı araştırmalar, çiftlerin bireysel özelliklerinin benzerliğinin evlilik uyumunu etkileyeceğini, bazı araştırmalar ise etkilemeyeceğini göstermiştir. Bazı araştırmacılar, benzer kişisel özelliklerin çiftler arasındaki uyumu artırarak doyuma katkıda bulunduğuna inanırken, diğer araştırmacılar, kişisel özelliklerdeki farklılıklar nedeniyle bireylerin birbirlerine tamamlayıcı olarak uyum

sağladığını söylemektedir (Tabakcı,2019).

Faklı kültürlerdeki gruplarda yer alan bireylerin yapmış olduğu evliliklerde, aile büyüklerinin ve akrabaların ön yargıları evlilikleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda çatışmanın olması ve olumsuz etkilenme grup ilişkileri açısından oldukça önemlidir. Yapılan çapraz evlilikler gelecekteki nesillere kültürel farklılıkların, mezheplerin ayırıcı özelliklerinden uzaklaşmasını ve gelecekte çocukların sadece bir kültüre bağlı kalmamasını sağlayacaktır.

“Henderson çapraz evlilik yapan çiftlerin kendi aralarındaki sorunların yanı sıra toplumsal damga ile de mücadele etme durumunda kaldıklarını belirtmiştir” (Özateşler Ülkücan: 2019:291). Çapraz evliliklerde bütün çiftlerin ilişkileri aynı oranda etkilenmemektedir. Kimi evlilikler, kültürel farklılıkları sorun etmeyerek her iki tarafın da ritüelleri yerine getirmesi veya yerine getirmemesi ile sonuçlanırken, kimi evliliklerde bireylerden birisi diğerinin kültürüne ayak uydurmaktadır. Bir diğer durum ise evli çiftlerin kültürel farklılık durumunu aşamamış olması ve bunun sonucunda birbirleri ile anlaşmazlık yaşamalarıdır.

Crohan (1992), 1986 yılında Wayne County’de evlilik için başvuran çiftler arasında rastgele 133 siyah çift ve 149 beyaz çift seçmiş ve çiftin evlilikteki mutluluk konusunda fikir birliği ile evlilik çatışması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Evliliğin birinci ve üçüncü yıllarında, çiftlerin çatışmaya ilişkin görüşlerinde çok az benzerlik vardır. Gözlemlere göre çiftlerin fikir birliği ile evlilikteki mutluluk aynı anda yüksek derecede bir korelasyon göstermemektedir. İlk yıl çatışmadan kaçınılması gerektiğini düşünen erkek ve kadınlar, evliliklerinde mutluluklarının düşük olduğunu bildirmektedir. Evliliğin üçüncü yılına gelindiğinde çatışmalardan kaçınılmaması gerektiği görüşü, çiftler arasında yaygın bir görüş haline gelmiştir. Siyah ve beyaz çiftler için de bu sonuçlar benzerdir (Öner, 2013).

Maurer, çapraz evlilikler ile ilgili çalışmasında mülakat tekniği ile çiftlerde görülen bazı ayırt edici noktalara değinmiştir. Bu noktalar dini ritüellerin yerine getirilmesi ve çocukların nasıl yetişeceği, hangi kimliği benimseyeceği gibi durumlardır.

Cerroni’nin 1985 yılında yapmış olduğu çalışmada her kültürde evliliğin kuralları ve amacı üzerinde durulmuştur. Kültürlerarası evliliklerde grup içi ve grup dışı yapılan evliliklerin aslında her toplumda yer aldığı ve aile içinde en az bir kişinin grup dışı evlilik yapmış olduğu görülür. Bu çalışmada grup içi ve grup dışı evliliklerin sosyal özelliklerinde

değinilmiştir. Grup içi evlilik yapan toplumlar geleneklerine uygun küçük ölçekli bir toplumda sürdürülmüş ve içe dönük bir toplum olmuştur. Cerroni, grup dışı evliliğe sahip olan bir toplumu açık dış bağlantılar bulan ve grup sınırlarını genişleten bir toplum olarak tanımlar (Çelen vd., 2016).

Çapraz evlilikler üzerine Prince'in önemli bir çalışama (1962) yapmıştır. Bu çalışmaya göre çiftlerden birinin dinî ritüelleri yerine getirirken diğerinin kendisini baskı altında kalmış hissettirmektedir bu durum da çiftler arasında sıkıntı yaşanmasına neden olmaktadır. Çiftlerin her ikisinin de kendi ritüellerini yerine getirmesi durumunda anlaşmazlığın en aza indiği gözlenmiştir. Çözölemeyen durumlarda ise özellikle kadınların mezheplerini erkeklere göre değıştirdiğı görölmüştür. Bu durum sorunları büyük ölçüde çözmeye yardımcı olmuştur.

1.2.5. Kùltürler Arası Evliliklerde Çocuk Yetiştirme

Kùltürler arası evliliklerde çiftler, kendi kùltür ve ritüellerini çocuklarına aktarmak istemektedirler. Bu bağlamda ortaya çıkabilecek farklı seçenekler vardır. Karma evliliklerde çocuk yetiştiren çiftler Romano'ya göre 3'e ayrılmaktadır;

1. Bulundukları yerdeki gelenekleri takip edenler,
2. Bir ebeveynin yaşam tarzını benimseyenler,
3. Ebeveynin doğal davranması ve büyüdüğü zaman çocuğun seçimi kendisinin yapmasına izin verenler.

Karma evliliklerde görölen bu seçeneklerde genel olarak ilk durumun seçilmesi ebeveynler için daha olağandır. Ancak her zaman ilk durum tercih edilmemektedir. Ebeveynlerin her ikisi veya biri kendi kùltürünü çocuğuna öğretmek ve yaşatmak isteyebilmektedir. Ayrıca bu duruma ebevenyler dışında aileler de müdahil olmaktadır. Örneğin, çocuğa verilecek isim aile büyükleri tarafından çok önemsenmektedir. Her iki taraf kendi kùltüründe baskın olarak kullanmayı tercih ettikleri isimleri çocuğa vermek istemektedir. Bu durumlarda eşlerin karşılıklı saygı çerçevesinde karar vermeleri yerinde olacaktır.

Kùltürler arası evliliklerde ilk çocuğun dünyaya gelmesi, kùltürel farklılıkların daha ciddi boyutta yeniden gündeme gelmesine ve evlilikte sorunlar çıkmasına neden

olabilmektedir. 1977 yılında McDermott ve Fukunaga da bu görüşe katılmış, bu noktada evlilikte önceden görmezden gelinen farklılıklara verilen tavizlerin çocuğun doğmasına kadar yeterli görülebileceğini, sonrasında ise bunun yeterli olmayacağını görüşünde birleşmişlerdir (Murataj,2020). Bu durum, her eşin kültürel farklılıklarından, aile kavramını anlamalarından, çocuksuz evli bir çiftten ebeveyn rolüne geçişlerinden, çocukların hayatlarındaki öneminden ve aile içindeki statülerinden kaynaklanabilir (Murataj, 2020).

Aynı inanç ve etnik gruplara sahip olmayan çiftlerin çocuklarını nasıl yetiştirdiği kadar, çocukların kendi deneyimleri de önemlidir. Karma evliliklerin desteklenip desteklenmediğine bakılmaksızın, çiftlerin karma evlilik durumunda günlük yaşamlarında baskı dolu olacakları ve bu baskının en çok çocuklara yansıdığı söylenebilir. Bu doğrultuda çiftin çocuklarına hangi dini öğreteceği, ebeveynin ailesi ve sosyal çevre tarafından desteklenip desteklenmeyeceği ayrı bir tartışma konusu oluşturuyor (Çelen vd.,2016).

Katolik ve Protestan çiftlerin çocuklarından oluşan, toplam 2.524 üniversite öğrencisi üzerinde çalışmada (Salisbury, 1970) dini kimlik ve aidiyeti şekillendiren öğeler üzerinde durulmuştur. Araştırmada nicel verilerin sunulduğu ve Katolik-Protestan bireylerden oluşan çiftlerin çocuklarının daha çok Katolik olmayı seçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunda en önemli etkenin anne olduğu iddia edilmektedir. Anne, çocukları ile daha çok vakit geçirdiği için çocuğun üzerinde etkisinin de daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Kadının, evde çocuklara bakmakla yükümlü olarak görülmesi aslında kendi etnik kökeninin çocukları üzerinde etkili olmasını sağlamaktadır. Bu sayede onları kendi kültürel devamlılıkları istikametinde yönlendirebilmektedir. Karma evliliklerde, kadın veya erkeğin baskın olması durumundan, çocuklara verilecek kültürel ve dini eğitim de etkilenmektedir. Kadınların geleneksel değerlerden uzaklaşması, çocuklarına aktaracağı değerleri azaltmaktadır. Erkek ve kadının, kendi geleneklerinden uzaklaşması çocuk yetiştirme sürecinde nötr bir etki yaratmaktadır. Kadın ve erkeğin baskın olduğu durumlarda ise olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar, iki baskın kültürün bir araya geldiğinde belli bir noktadan sonra ailede kutuplaşmalara sebep olmaktadır. Toplumlarda erkeğin kültürünün baskın olması umulan bir durumdur. Bu nedenle toplumun kadından beklentisi erkeğe ayak uydurması gerektiği yönündedir. Bu çalışmamda kadın ve erkek görüşmecilerin çoğunluğu kendi kültürel baskınlıklarının ev içerisinde fazla olmadığını ifade etmiş, bu yüzden de çocukları yetiştirirken kültür farklılığının bir sorun teşkil etmediğini dile getirmişlerdir.

2. BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARIN ANALİZİ

2.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Sorunsalı

Bu araştırmada, İzmir’de ikamet eden, farklı kültürlerden gelen bireylerin evlilik yaşamları içerisinde çeşitli demografik özelliklerden etkilenecek, kendi kültürlerini ne kadar yerine getirdiği ve farklılıktan dolayı çiftlerde veya çocuklarda kimliğin bir sorun olup olmadığı incelemek amaçlanmaktadır. Türkiye’de farklı etnik ve dini kimliklere, inançlara mensup gruplarla ilgili araştırmalar oldukça sınırlıdır. Temelde bu duruma yönelik olan bu araştırmanın bu alandaki boşluğu doldurma ve evlilik yolu ile kültürel pratiklerin incelenmesi açısından önemlidir.

Farklı kültürlerden gelen bireylerin evlilik uyumlarının incelenmesi ve kimlik inşasına yönelik bir durumun ortaya çıkması adına yapılan çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çapraz evlilikler üzerinden gruplar ve kültürler arası temas ile birlikte ön yargılar azalmakta mıdır?
2. Birlikteliklerinde hangi kimlik baskındır? Yeniden kimlik inşası olmakta mıdır?
3. Çiftlerin kendi ritüellerini yerine getirmeleri birlikteliklerini nasıl etkilemektedir?
4. Gruplar arası temas sonucu evli çiftlerde, aile büyükleri ile görüşmeler ne sıklıkta olmaktadır?

2.2. Araştırmanın Örnekleme

Bu yüksek lisans tezi, mezhep farklılıklarının eş ilişkilerine etkisini tartışmaktadır. Tezin konusu, aynı dinin farklı kültürlerinden, mezhep ve ırktan gelen Türk-Sünni, Kürt, Kürt-Alevi, Kürt-Şafî ve Alevilerin bir araya gelerek oluşturdukları evliliklerdir. Bu çerçevede araştırma örneklemini oluşturan bireyler Kürt, Türk-Sünni, Alevi, Kürt-Alevi, Kürt-Şafî görüşmecilerden oluşmuştur. Çalışmada kültürel farklılıkların eş seçimi ve evlilikte karı-koca ilişkilerine etkileri incelenmiştir. İzmir’de yaşayan ve farklı kültürlerden gelen bireylerde kültürel farklılıkların devam edip etmediğini incelemek için araştırma sorununa yönelik katılımcıların vermiş olduğu cevaplardaki görüş, bakış açısı ve deneyimlerine ulaşmak için derinlemesine görüşme yapılması uygun görülmüştür.

Araştırmaya katılan görüşmeciler, kartopu örnekleme yardımıyla belirlenmiştir.

Araştırmanın konusu ve örnekleme katılması uygun görülen birkaç kişi ile görüşülmüştür. Ardından onlardan da aynı ölçüte uyan diğer kişilere ulaşılmıştır. Bu sürecin tekrar ederek ilerlemesi ve görüşmeler sonunda 60 katılımcının vermiş olduğu cevapların veri doygunluğuna ulaştırması, araştırma için veri toplama aşaması ile tamamlanmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmına semtte yaşayan bireylerin akraba, tanıdıkları desteği ve görüşmecilerin yardımı aracılığıyla bulunmuştur. Kùltürler arası evlilik ve kimlik inşasına yönelik yapılan literatür taraması ile saha araştırmasından elde edilen tüm veriler kullanılarak sosyolojik bir analiz yapılmıştır.

Araştırmanın evreni, İzmir'in farklı ilçelerinde yaşayan 31 (%52) kadın ve 29 (%48) erkek olmak üzere 60 görüşmeciden oluşmaktadır. Araştırmanın evrenini, 22-64 yaşları arasında İzmir'de yaşayan, farklı mezhepten, farklı etnik kökenden biriyle evlenen çiftler oluşturmaktadır. Türkiye'nin fazla ve uzun dönemli göç alan şehirlerinden biri olan İzmir, araştırmanın evreni olarak seçilmiştir. Araştırma 7 ay boyunca, bireyler ile tek tek iş yerlerinde ve evlerinde görüşülmüştür. Görüşmeler, 2019 Şubat ve Eylül aylarında İzmir'in Gaziemir, Karabağlar, Tire, Torbalı, Bornova, Narlıdere, Bayraklı, Buca, Menderes, Menemen semtlerinde yaşayan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Toplamda 60 görüşmeci ile çalışma tamamlanmıştır. Görüşmeye katılan görüşmecilerin özellikleri çalışmanın sonuna eklenmiştir. (EK 2). Örneklem grubumuz hakkındaki demografik bilgiler yüzdelik tablolar ile aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Görüşmecilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.

		cinsiyet		Toplam
		kadın	erkek	
yaş	20-30	10	9	19
	30-40	13	15	28
	40-50	6	2	8
	50-60	1	1	2
	60-60+	1	2	3
Toplam		31	29	60

İzmir'in farklı ilçelerinde 31 (%51,7) kadın, 29 (%48,3) erkek olmak üzere 60 birey ile görüşülmüştür. Görüşülen kişilerin yaşları kadınlarda 20-62 yaş aralığında, erkeklerde 25-72 yaş aralığındadır. Katılımcıların çoğunluğu (% 46,7) 30-40 yaş aralığındadır. Katılımcıların %31,7'si 20-30, %13,3'ü 40-50, %3,3'ü 50-60 ve %5'i 60 yaş ve üzerinden oluşmaktadır.

Tablo 2.2. Görüşmecilerin Medeni Durumu ve Çocuk Sayısı.

		Medeni Durum		Toplam
		Evli	Ayrı	
Çocuk Sayısı	0	16	3	19
	1	18	2	20
	2	15	1	16
	3	5	0	5
Toplam		54	6	60

Görüşmeler; Ege, Marmara, Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu bölgelerinden gelmiş ve hâlihazırda İzmir’de yaşayan katılımcılar ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %31,7’si çocuğu olmadığını, %33,3’ü 1 çocuğunun olduğunu, %26,7’si 2 çocuğu olduğunu ve %8,3’ü 3 çocuğu olduğunu söylemektedir.

Görüşmelerdeki 60 katılımcının %90’ı birlikteliklerine devam ederken, %10’u kültürel farklılık, aile ile anlaşmazlık gibi durumlardan dolayı eşlerinden ayrılmışlardır. Katılımcıların ayrılık sebebini farklı gelir dağılımları gibi nedenler oluşturmamaktadır. Ayrılıkların hepsi baskın olarak kültürel farklılıktan, kimlik farklılığından kaynaklanan sorunlar ile meydana gelmiştir. Kadın görüşmecilerin iş yaşamına katılması, ne olursa olsun eşine bağlı olmadığını bu yüzden de ilişkinin bitme noktasına geldiğinde ekonomik özgürlüğüne dayanarak ayrılık yaşadıklarını dile getirmektedirler.

Tablo 2.3. Görüşmecilerin Eğitim Durumu.

	Sayı	%
İlkokul	7	11,7
Ortaokul	2	3,3
Lise	27	45,0
Lisans	23	38,3
Lisansüstü	1	1,7
Toplam	60	100,0

Katılımcıların 27’si (%45) lise mezunu, 23’ü (%38,3) lisans mezunu, 7’si (%11,7) ilkokul mezunu, 2’si (%3,3) ortaokul mezunu ve 1’i (%1,7) yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların kadın ve erkek eğitim oranlarına bakıldığında erkeklerin eğitim seviyesinin kadınlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkeklerde lisans mezunu olanlar %52 olurken kadınlarda %26’dır. Lise mezunlarına bakıldığı zaman kadınlar %55, erkekler

%35'tir. Eşler arasında eğitim düzeyine bakıldığında lisans ve lise mezunlarının çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

Bireylerin eğitim durumları da yapmış oldukları evlilikleri etkilemektedir. Eğitim oranı yükseldiği zaman gruplar arası evlilik yapan bireylerin artış gösterdiği yapılan araştırmalarda gözlemlenmiştir. Eğitim durumu düşük olan bireylere oranla eğitim durumu yüksek olan bireyler, ailelerine bağımlı olmak yerine bireysel kararlar almayı tercih etmektedirler. Bu durum onların grup dışı evliliklere eğilimlerinin artmasına neden olmaktadır (Kalmijn, 1998: 414; Balkanlıoğlu, 2012).

Tablo 2.4. Görüşmecilerin Kimlik Tanımlamaları.

	Sayı	%
Türk-Sünni	20	33,3
Alevi	14	23,3
Kürt-Şafi	3	5,0
Kürt	13	21,7
Kürt-Alevi	10	16,7
Toplam	60	100,0

Yapılan görüşmelerde 60 katılımcıdan 20'si (%33,3) Türk-Sünni, 13'ü (%21,7) Kürt, 3'ü (%5) Kürt-Şafi, 14'ü (%23,3) Alevi ve 10'u (%16,7) Kürt-Alevi'dir.

Tablo 2.5. Görüşmecilerin Memleketlerinin Bölgesel Dağılımı.

	Sayı	%
Ege	10	16,7
İç Anadolu	21	35,0
Akdeniz	3	5,0
Doğu Anadolu	15	25,0
Güneydoğu Anadolu	9	15,0
Karadeniz	2	3,3
Toplam	60	100,0

Yukarıdaki tabloda yapılan görüşmelerde, katılımcıların memleketlerinin bölgesel dağılımı verilmiştir. Görüşmecilerin memleketlerinden en fazla katılım 21(%35) kişi ile İç Anadolu bölgesinden olurken, en az katılım 2(%3,3) kişi ile Karadeniz bölgesinden olmuştur.

2.3. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Araştırmalarda, araştırmaya yön verecek bilgilerin toplanması ve yorumlanması ile sonuçlara ulaşılmaktadır. Sonuca ulaşma aşamasındaki süreçlerin sistematik ve mantıklı ilerlemesi, birbirini tamamlaması gerekmektedir. Araştırmalarda nicel, nitel veya her ikisinin de birlikte kullanıldığı veri yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Örneğin, örnek olay incelemeleri, saha çalışmaları, kapalı uçlu sorular, derinlemesine görüşmeler gibi veri toplama teknikleri vardır. Yöntem ve tekniklerin belirlenmesinde karar verilen aşamada araştırmanın gerçekleşmesine engel olacak varsayımlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan araştırma yöntemleri nicel araştırma yöntemleridir. Anket, karşılaştırmalı araştırma gibi yöntemlerin kullanılması pozitivistten etkilenildiğinin göstergesidir. Test etmek ve hipotez oluşturmak pozitivist araştırmalarda karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacının, gözlem yaparak sistematik bir doğrultuda hareket etmesi varsayımlarını ortaya koymasına yardımcı olmaktadır. Bu araştırmalarda yöntem ön plandadır. Araştırmacı dışarıdan gözlem yapmaktadır. Gerçeğin içinde olmadığı için de elde ettiği sayısal veriler ve analizler ile yorum yapabilmektedir. Örneğin, eğitim alanında genellikle nicel yöntem kullanılmıştır. Bunun sebebi de geleneksel pozitivist anlayışın baskın olmasıdır. Bu bağlamda sayısal bilgi toplama ve yorumlama eğitimdeki araştırmalara uygulanmış ve yaygınlık kazanmıştır. Nicel araştırma sonuçları yorumlardan yola çıkarak genellenebilir olsa da zamanla bu bulguların çok genel olduğu kanaati ortaya çıkmıştır. Açıklık konusunda da yetersiz olması nedeniyle eğitim araştırmaları yapanlar yeni arayışlara yönlendirmiştir. Nicel verilerin baskınlığı veya önceliği, bir noktada niteliksel kaygılarla dengede olmadığı sürece, esneklik eksikliğinden kaynaklanan sorunlar artacaktır (Layder, 2015). “Bu açıdan uyarlayıcı yaklaşımın, araştırılan insanların özneler arası ‘yaşam dünyaları’nda ortaya çıkan sosyal dinamikleri teorik çerçevede ifade etmesi gerekir. Dolayısıyla bu durum, araştırmacının araştırmanın özneleriyle çok daha nitel bir yaklaşımla ilişki kurmasını zorunlu kılar” (Layder, 2015:84).

Kişilerin konular arasındaki anlam ve anlayışlarının nicel verilerle kolayca ifade edilemeyeceği muhakeme edildiğinde, yalnızca nicel yöntemlerin kullanılması bu alanda birçok dezavantaja neden olacaktır. Bunun sonucunda sosyal bilimlerde kullanılan görüşme, gözlem gibi nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Nitel araştırmaların daha detaylı ve açıklayıcı olması, araştırmacıların bu yöntem sayesinde derinlemesine bilgi elde etmelerine yardımcı olmuştur.

Nitel bilgi toplama yöntemlerinde yararlanılan görüşme ve gözlem analizleri, araştırma konularının doğal bir ortamda açık ve gerçek bir şekilde ortaya konmasıdır. Bu nitel sürecin olduğu ve izlendiği araştırmalara nitel araştırma denilmektedir. Araştırmacı, elde ettiği bilgiler ile araştırma sürecinin şekillenmesini yeniden oluşturabilirken, süreç içerisinde toplanan bilgiler ile tümevarıma ulaştığı bir yaklaşım izlemektedir. Strauss’a göre gerçekleri aynı yorumlayan geleneksel teoriler, sosyal olgular karşısında yetersizdir. Geleneksel teoriler evrenselliği ön planda tutmakta olan gerçeklere dayanmaktadır. Sosyal olgularda ise her zaman kabul edilen, değişmeyen bir evrensellik yoktur. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda kullanılan nitel araştırmalarda sıklıkla görüşme ve gözlem kullanılmaktadır. Bu sayede sosyal olguların hareket halinde olmasını bilmeye ve anlamaya çalışılmaktadır.

Sadece nitel verilerin yer aldığı tekniklerde ortaya çıkabilecek problemler vardır. Çok fazla betimleyici amaçlarla ilerlemek ve bu amaçların teorik amaçtan fazla olması problem yaratabilmektedir. Betimleyici amaçların doğru ifade edilmesi ve bu doğrultuda ilerlemesi problemin ortaya çıkmasına engel olabilmektedir. Bu çalışmalar ileride teorik amaçlı yapılan çalışmalara kaynaklık edebilmektedir. Yalnızca nitel verilerin kullanıldığı araştırmalar ateorik araştırmalar başlığı altında toplanabilir. Bu duruma sebep olarak araştırmalarda teoriye olan ihtiyacın fazla olmaması gösterilebilir. Ateorik olan araştırmalar sembolik etkileşimci, postmodernist, fenomenolog, post-yapısalcı gibi düşünce okullarında yaygındır. Layder’e göre, post-modernistler teorinin insanların fikirlerinden ve isteklerinden uzaklaşması özelliğini taşıdığını savunmaktadırlar. Temellendirilmiş teoriler üzerinde çalışmalar yapan Strauss ve Corbin’in teorileşmenin ve yaşam dünyasının aslında birbiri ile uyduğu ve bu çalışmaların kafalarda oluşan soru işaretlerine yanıt getirdiğini dile getirmektedir (Layder, 2013).

“Nitel araştırmada çoğunlukla üç tür bilgi toplanır: Çevresel bilgi, süreçle ilgili bilgiler ve algılar. Çevresel bilgiler, araştırmanın yer aldığı sosyal, psikolojik, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklere ilişkindir”(Yıldırım, 2013). Bu bilgi, süreç bilgisinin ve algısının temelini oluşturur ve diğer ortamlarla karşılaştırma için fırsatlar yaratır. Bu süreçle ilgili bilgiler, araştırma sırasında neler olduğu ve araştırma ekibini nasıl etkilediği hakkındadır. Algı hakkında bilgi, araştırma ekibinin süreç hakkında ne düşündüğünü ortaya çıkarır. Bahsedilen bu bilgilerin elde edilmesi için nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. Başvurulan bu yöntemlerde öne çıkan noktaların başında görüşmecilerin kendi bakış açılarını anlatabilmelerine olanak sağlaması gelmektedir. Örnek olarak görüşme yönteminde açık uçlu

soruların kullanılması, araştırmacının da katılımcı olarak yer alması veya almaması gibi alt kategorilere ayrılabilir (Yıldırım, 1999:10). Görüşme, katılımcıların kendi tecrübelerini, duygularını, bakış açılarını ortaya koydukları, nitel araştırmalarda en sık kullanılan yöntemlerdendir. Nitel araştırmacılar görüşme sırasında günlük hayatta kullanılan bir dil ile görüşmeyi gerçekleştirirken, öncesinde görüşmede yöneltilen sorular üzerinde durmakta ve test etmektedir.

Aile kültürü kavramında farklı aile tiplerini araştıran Backett, çalışmalarında ailelerdeki karar alma süreçleri üzerinde durmuştur. Bu çalışmaların teori odaklı biçimde ele aldığı kavramların yararlılıklarına ulaşmakla ilgili olduğu bilinmektedir. Araştırma için seçilen evren, içerisinde yer alan katılımcıların olasılığa dayalı olmadan, amaçlı örneklem olarak adlandırılan çalışmalarda derinlemesine görüşmelerden elde edilen nitel veriler kullanılmaktadır. Burada araştırmacı bilgi birikimine sahip ve araştırma ile ilgili konularda önemli noktalara değinebilmektedir. Araştırmacı, araştırma konusu ile ilgili soruları sorduğunda katılımcılardan aldığı cevaplara dayanarak elde ettiği veriler için yeterli açıklamaya, teori üretmeye veya teorinin gerekli nitelikte olup olmadığı durumuna gelinceye kadar verileri toplamaya devam etmektedir. Toplam veriler ile yeni bir bilgi veya teori üretmediği zaman araştırmacı görüşmeleri sona erdirmektedir.

Çalışmada, farklı etnik kültürlerden gelen bireylerin evlilik yaşamları içerisinde yeni bir kimlik inşası durumunun mevcut olduğu, bireylerin kimliklerinin değişime uğraması gibi konu incelenmesi noktasında nitel veri toplama tekniği kullanılmıştır. Kürt, Türk-Sünni, Kürt-Alevi, Kürt-Şafî ve Alevi geleneklerinden gelen kadın ve erkek çiftleri kapsayan saha çalışmasında, derinlemesine görüşme tekniğiyle veriler toplanmıştır. Sosyal bilimlerde en çok kullanılan tekniklerden birisi olan görüşme, araştırmacın önceden belirlemiş olduğu sorular ile yüz yüze konuşması ve katılımcının vermiş olduğu yanıtları kendisinin doldurduğu bir süreçtir. Görüşme öncesinde sorulacak olan soruların hazır olması gerekmektedir. Görüşme formu anket formu gibi standartlaştırılmıştır.

31 kadın 29 erkekten oluşan saha çalışmasında derinlemesine görüşme veri tekniği ile veriler toplanmıştır. Toplamda 60 Görüşmeci ile görüşülmüştür. Çalışmada görüşmecilerin eşlerinin farklı kültürlerden gelmeleri evlilik ilişkilerine nasıl yansıdığına değinilmiştir. Yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak görüşmecilerin başından geçen öykülerini anlatmalarına ve görüşme boyunca esnek bir uygulama yürütülebilmiştir. . Görüşmelerde kapalı ve açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu bağlamda görüşme yapılan katılımcıların ele

alınan problemlere ne anlam yükledikleri, kendilerinin bakış açıları ile ele alındığı için nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler ortalama olarak 25-35 dakika aralığında gerçekleşmiştir.

Soru formunda yaş, cinsiyet, eğitim, doğdukları şehir, meslek, gibi demografik sorularla başlamıştır. Sonrasında görüşmecilerin evlilik öncesi flört döneminde kendileri ve ailelerinin farklı kültürden olan eşlerine verdikleri tepkiler ile ilgili sorular yer almaktadır. Görüşme formunu son kısmında farklı kültürlerden gelen görüşmecilerin aile içerisinde yerine getirilen ritüeller, çocuk yetiştirme, çevreden gelen tepkiler, çocukların dini eğitimi, aileler ile olan görüşme sıklığına yönelik sorular sorulmuştur. Bu çalışmada kullanılan soru formu çalışmanın sonuna eklenmiştir. (Ek1). Verileri analiz etmek için SPSS programı kullanılmış ve görüşme notları ayrıca değerlendirilmiştir. Bu şekilde elde edilen tüm sonuçlar kapsamlı bir şekilde tespit edilerek veri analizi tamamlanmıştır. Analiz sonucunda değerlendirmeler yapılırken birbirine benzeyen katılımcıların bir kısmının görüşmeleri çalışmaya direkt alınmıştır. Bu çalışma elde etmiş olduğu bulgular neticesinde kültürler arası evliliklerin kaynaklarına bilimsel katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları olduğundan söz etmek mümkündür. Birincisi, nitel bir araştırma olması nedeniyle araştırma evrensel nitelik taşımamaktadır. Dolayısıyla bu bulguları tüm toplumları temsil ediyormuş gibi genellemek mümkün değildir. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı örneklem sayısıdır. Nitel araştırmalarda, araştırmacıların veri analizini sınırlayan az sayıda örnek kullanması yaygındır. Sonraki bölümde araştırmanın bulguları ve analizi yapılacaktır.

3. BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE ANALİZİ

Bu bölümde saha araştırması kapsamında elde edilen tüm görüşme verileri yüzdeler tabllar kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma bağlamında bulguların analiz edilmesi temalar belirlenerek oluşturulmuştur. Bu temalar; eş ile tanışma, kültür farklılığına yönelik düşünceler, tanışma süreci, ailelerin görüşme sıklığı, farklı kültürden birisi ile evliliğe verilen tepkiler, aile içerisinde yerine getirilen ritüeller ve birlikteliğe çevreden gelen tepkilerden oluşmaktadır.

3.1. Eş ile tanışma

Tablo 3.1. Görüşmecilerin Eşleri ile Tanışması.

	Sayı	%
Arkadaş ortamı	21	35,0
Üniversite	18	30,0
İş yeri	12	20,0
Aile yakını	9	15,0
Toplam	60	100,0

Yapılan görüşmelerde katılımcıların 21'i (%35) eşleri ile arkadaş ortamında tanışmıştır. Üniversitede tanışan 18 (%30), aynı iş yerinde çalışarak tanışan 12 (%20) katılımcı vardır. Aile yakınlarının tanıştırdığı 9 (%15) katılımcı vardır.

Kentleşmenin yarattığı yaşam, değişimleri beraberinde getiren bir diğer önemli etken olmakla birlikte, kentin getirdiği fırsatlar nedeniyle toplumdaki bireylerin hayatlarını kolaylaştırmaktadır. Değişimde cemaat hayatının gerilemesi ve bireyselliğin hâkimiyeti kaçınılmazdır. Günümüze bakıldığında aile; teknolojik gelişme, sanayileşme ve kentleşmenin etkisinde kalmıştır. Geniş bir ailede tüm aile bireyleri sürekli olarak birbirleriyle iletişim halindedirler ve bir arada bulunurlar, bu durum kişilerin davranışlarını sınırlar. Ancak çekirdek ailede herkesin kendi rolü vardır. Modernleşme sonucunda göç ve kentleşme ile ailede meydana gelen değişimlere bireylerin iş yaşamına katılmaları, eğitim için ailelerinden uzak kalmaları ve kentlerde yaşayan farklı kültürlerle bir arada yaşamaları örnek gösterilebilir. Bu bağlamda geniş ailelerin azalması ve akraba evliliklerinin de azalması

görülmektedir. Yapılan çalışmada da görüşmecilerin eşleri ile tanışmalarında bireysel hareket etmeleri ve evlilik kararlarını kendilerinin aldığı görülmektedir.

“Eşim ile çalıştığım yerde tanıştık. Karşıyaka Forbest’te reyon görevlisiydim ve eşim de müşteri olarak geliyordu. Daha sonra birkaç defa daha geldi ve kartını bıraktı. Böylece birbirimize ulaşarak iletişim kurduk” (Görüşmeci 1, Kadın, 27, Ev Kadını, Türk-Sünni).

“Liseyi bitirdikten sonra çalışmaya başladım. Tekstilde çalışıyordum. Eşim ile iş yerlerimiz karşılıklıydı, öğlen izinlerine çıktıkça birbirimizi görüyorduk. Bir süre sonra eşim yanıma geldi ve tanışmak istediğini söyledi böylece konuşmaya başladık” (Görüşmeci 3, Kadın, 20, Serbest Meslek, Alevi).

“Tatilde İzmir’e abimin yanına gelmiştim. Eski eşim garsondu ben de abimin marketinde çalışıyordum. Markete gelip gidiyordu, oradan alışveriş yapıyordu öyle tanıştık. Önce arkadaş olduk. Abim arkadaş olduğumuzu fark edince markette çalışmamı istemedi. Telefonda görüşmeye başladık. Ben memlekete gittiğimde de konuşmayı kesmedik. Uzaktan ikimiz için de zor oldu. Anlaşıp kaçmaya karar verdik” (Görüşmeci 41, Kadın, 32, Satış Danışmanı, Kürt-Alevi).

“İzmir’e iş için geldim ve daha sonra ailem de taşındı. Eşim ile iş yerinde tanıştık o çalıştığım firmada personeldi. Aramızda muhabbet arttıkça birbirimizi tanımaya başladık ve yakınlaştık” (Görüşmeci 7, Erkek, 37, İnşaat Mühendisi, Kürt-Alevi).

Yaşadıkları yerde farklı kültürler ile temas kuran katılımcılar bu temaslar sonucunda eşleri ile arkadaş ortamında tanıştıklarını dile getirmektedirler. Görüşmeciler, kendi kararları doğrultusunda eşlerini seçtikleri için bu durumdan rahatsızlık duymadıklarını dile getirmişlerdir.

“Eşim ile arkadaş ortamında tanıştık. İkimizin ortak arkadaşı vardı o sayede biz de birbirimizi tanımış olduk” (Görüşmeci 8, Kadın, 40, Ev Kadını, Türk-Sünni).

“Eşimle aynı mahallede oturuyorduk. İzmir’de tanıştık. Oturduğumuz mahalleden ortak arkadaşlarımız vardı. Onlarla aynı ortamda bulunmuştuk öyle tanıştık ve sonra konuşmaya başladık” (Görüşmeci 37, Kadın, 31, Ev kadını, Kürt).

3.2. Kùltür Farklılığına Yönelik Düşünceler

Tablo 3.2. Görüşmecilerin Kùltür Farklılığına Yönelik İlk Düşünceleri.

	Sayı	%
Olumlu	56	93,3
Olumsuz	4	6,7
Toplam	60	100,0

Katılımcıların %93,3'ü, eşlerinin farklı mezhepten olduğunu öğrendiklerinde, bu farklılığı önemsemediklerini belirtmiştir. Farklı mezheplerden gelmelerinin evlilik kararı almalarında birinci neden olmadığını, kendilerinin muhafazakâr olmadığı için bu konunun evliliklerini etkileyemeyeceğini düşündüklerini dile getirmişlerdir. Aşağıdaki örnek ifadelerden de görüleceği üzere katılımcılar, kùltür ve mezhep farklılıklarının önemli bir rolü olmadığını belirtmişlerdir.

“Birbirimizin mezheplerini biliyorduk. Ben bu durumu sorun etmedim. Eşim de sorun etmedi. Mezhebimizin farklı olması benim için önemli değildi” (Görüşmeci 57, Kadın, 29, Ev Kadını, Türk-Sünni).

“Birbirimizi sevdiğimiz için ve kùltürel farklılıkların üstesinden gelebileceğimizi düşündük. İlişkimize bunu yansıtmamaya çalışacağımızı konuştuk. İkimiz de birbirimizin ne kùltürüne karışırız ne de kendi kùltürümüzün baskınlığını hissettirmeye çalışırız” (Görüşmeci 59, Erkek, 38, Esnaf, Alevi).

“Eşimin farklı mezhepte olması benim için önemli olmadı. Bu konunun üzerinde durmadım. Benim farklı mezheplerden tanıdıklarım olduğu için kişiliğine daha çok önem verdim. Aynı şekilde eşim de benim kişiliğime önem verdiği için biz birlikte olabildik” (Görüşmeci 58, Erkek, 35, Öğretmen, Türk-Sünni).

Evlenecekleri bireylerin farklı mezhepten, kùltürden olduğunu öğrenen katılımcıların %6,7'si bazı tereddütleri olduğunu belirtmişlerdir. Bunun en önemli sebepleri dini konuda yaşanan ayrımlar ve ailelerin muhafazakâr olmasından kaynaklanan tutuculuktur. Katılımcılar, eşlerinin ilk başta değil de evliliğe doğru giden yolda dini uyum konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Her iki tarafın dini yaşamdaki farklı görüş ve ritüelleri çiftler arasında sorun yaratan konulardan olmaktadır.

“Biz ne kadar mezhep konusunun aramızda sıkıntı yaratmayacağını düşünsek de ailesinin istemeyeceğini düşündüm. Benim ailemin de istemeyeceğini düşünmüştüm. Bu yüzden ilk tereddüttüm bu oldu. Haksız da olmadım çünkü düşündüğüm gibi oldu ve aileler istemiyordu” (Görüşmeci 53, Erkek, 36, Nalbur, Kürt-Alevi).

“Yaşım daha küçük olduğu için kültür farklılığı çok da umurumda değildi. Arkadaşlarıma anlattıktan sonra ibadetlerimizin farklı olması, benim namaz kılmam, oruç tutmam ilerde sorun yaratır mı düşüncesi kafamda bazı soru işaretleri yaratmıştı” (Görüşmeci 56, Kadın, 34, Öğretmen, Mardin, Kürt).

“İlk başta ne kadar mutlu olsam da iş ciddiye doğru gittikçe ben daha fazla düşünmeye başlıyordum. Çok farklıydık bu yüzden beni bir yerden sonra istemeyeceğini düşündüm. Benim ailesinin yaşamına uyum sağlayacağını düşünüyordu ama benim bu konuda tereddütlerim vardı. Evlenince onun mezhebine ayak uydurmam gerektiğini söyledi. Ben bunu aileme söyleyemezdim kendim de yapamazdım ama sevgime yenik düştüm” (Görüşmeci 37, Kadın, 31, Ev Kadını, Kürt)

“Eşim Türk olduğu için en büyük tepki bu konuda olacaktı ve bunun için aileme söyleyemiyordum. Eşime de bu konuyu açamıyordum, üzülmesini istemiyordum. İnsanlar arasındaki bu ayrımlar ne kadar da saçma” (Görüşmeci 40, Erkek, 27, Banka Müdür Yardımcısı, Elazığ, Kürt-Şafi).

Tablo 3.3. Ailelerin Kültür Farklılığına Yönelik Düşünceleri.

	Sayı	%
Olumlu kabul	12	20,0
Tepkili erkek ailesi	23	38,3
Tepkili kadın ailesi	25	41,7
Toplam	60	100,0

Katılımcıların %80'i evlilik kararlarını ailelerine söyledikleri zaman tepkilerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Farklı mezhepten evlenen kadın görüşmecilerin aileleri %41,7 erkek görüşmecilerin ailelerine göre daha fazla karşı çıkmışlardır. Bunun en büyük nedeni kızlarının artık bir yabancı olacağı ve kendi kimliklerini unutacakları kaygısıdır. Erkek görüşmecilerin aileleri %38,3 kadın görüşmecilerin aileleri gibi karşı çıkmışlardır. Erkek görüşmecilerin ailelerinin karşı çıkma sebebi aralarına farklı kimlik ve mezhepten birini

almak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu ancak gelinlerinin kendi kültürüne ayak uydurmasının gerektiği düşüncesi ile kabul etmişlerdir. Görüşme yapılan katılımcılardan %20'sinin ailesi farklı mezhepten biriyle evlenmek isteyen çocuğunun kararına karşı çıkmamıştır. Ailelerin tepkilerinin başında çocuklarının başta dini konu olmak üzere anlaşmazlıklar yaşanacağı ve bu durumun evliliklerini olumsuz etkileyeceği yönündedir. Katılımcıların eğitim durumları ve yaşlarından dolayı, böyle bir karar alırken ailelerini evlilikleri konusunda çok fazla söz sahibi yapmadıkları görülmektedir.

Eş seçme kriterleri toplumlarda farklılık gösterdiğinden eş seçme ile ilgili konular da toplumlarda farklılık gösterebilmektedir. Çoğunlukla insanlar evlenecekleri kişiyi seçmekte özgürdürler ancak bazı durumlarda aile büyükleri çocukları yerine karar alabilmekte veya evlilikleri engelleyebilmektedir. Gerçekleştirilen görüşmelerde de evlilikleri engellemek isteyen aileler olmakla birlikte çocukları evlilik kararlarını ailelerine söylediklerinde çoğunlukla ailelerin kendi kültürüne mensup bir gelin veya damat istedikleri görülmektedir.

“Evlilik aşamasında ve evlendikten sonra eşimin ailesi Kürtlüğü ve beni bir türlü kabul edemedi. Ne kadar saygı duymaya çalışsak da bu tarz sorunlar bir defa olduğunda araya soğukluk giriyordu. Aslında eşim de Kürtlüğü kabul etmiyordu. Ailelerimiz görüşmüyordu. Bana Kürtleri neden savunuyorsun diye soruyorlardı ama kendileri hakaret edince ve kabul etmediklerini söyleyince ben kendi ırkımı savunmak zorundaydım. Çünkü ben o kültüre aitim” (Görüşmeci 9, Kadın, 41, Ev Kadını, Kürt).

Kültürler arası evlilik yapmak isteyen bireyler, ailelerin tutumunu kendi kararlarından daha ön plana almamaktadırlar. Ailelerin ilk tepkilerinin incelenmiş olduğu bu kısımda, modernleşmenin bireyselleşmeyi ön plana çıkarmasının bu durumu beraberinde getirmiş olduğu görülmektedir. Ailelerin farklı mezhep ve etnik kökenden gelen bireylere olan ön yargıları sebebi ile bu birliktelikleri onaylamadıkları görülmektedir. Bazı aileler evliliklerin olmaması için çocuklarını reddetme noktasına gelmişlerdir. Evliliklerinin ortak noktaların az olmasından dolayı uzun sürmeyeceğini, aralarında sorun çıkacağını düşündükleri için evliliklerine karşı çıkmışlardır.

“Eşim Kürt olmadığı için ben tereddüt etmedim çünkü İzmir’de büyüdüm. Ailem Türk olduğu için istemedi onu. Onun ailesi de beni Kürt olduğum için istemedi. Biz de ailelerimizi evlenmezsek intihar ederiz diye tehdit ettik. Ailelerimiz de biz tehdit edince kabul etmek zorunda kaldılar. Ailelerimiz hiç istemedi. Benim ailem kabul eder gibi olsa da eşimin ailesi

çok karşı çıktı. Eşimi reddetme noktasına kadar geldiler. Benim yaşıım on yediydi, eşim de on sekiz yaşıındaydı. Eşimin ailesi hiç yumuşamamıştı ve bir gün annem eşimin ailesi ile konuşmak için evlerine gitti. Eşimin ailesi ya onları seçeceğini ya da beni seçeceğini söylediler. Eşim de beni seçti” (Görüşmeci 36, Kadın, 34, Kuaför, Kürt-Şafi).

Özellikle muhafazakâr aileler, çocuklarının farklı mezheplerden kişilerle evlenmesine karşı çıkabilmektedir. Ebeveynler, bu tür evliliklerin çocuklarını mutsuz edeceğinden, dini eğilimlerinin değişeceğinden ve doğmak üzere olan çocuğun din eğitiminin yetersiz olacağından endişe ederek bu tür evliliklere karşı çıkar (Çatak, 2015). Benzer şekilde bu çalışmada da çocuklarının kendi kültüründen uzaklaşması kaygısı ve dini konuda zorluk çekmelerine yönelik endişeleri ailelerin evlilik kararına karşı çıktıklarını göstermektedir.

“Ailem tutucu bir aile değil. Fakat eşimin ailesi tutucu bir aileydi ve beni hiçbir zaman istemediler. Hem Sünni olduğum için hem de çalışmadığım için. Bana yabancı biriymişim gibi muamele yapılıyordu ve biz siz ayrımı yapılıyordu. Eşimin ailesi ben okumadığım için bunu sürekli yüzüme vuruyorlardı. Kaynanam benden boşanmasını, kendi gibi okumuş ve mesleği olan birisi ile evlenmesini istiyordu. Ailelerimiz pek görüşmez. Eşimin ailesi ile benim aileme oranla daha az görüşüyoruz çünkü kimse istenmediği bir yere sık sık gitmez ve aynı ortamda bulunmak istemez. Eşim ve annesinin bu konu yüzünden tartışmasını istemem ama bu noktaya getiren yine eşimin ailesi özellikle de annesiydi” (Görüşmeci 10, Kadın, 40, Ev Kadını, Türk- Sünni).

“Flört aşamasında ailelere söylenmedi sonrasında iş ciddiye binince söyledik. Onun babası çok karşı çıktı istemediler. Benim annemler karşı çıkmadı ama ablam karşı çıktı. Eşimin babası istemediği için tanışmaya önce benim ailem gitti. Babası daha sonra ikna oldu ama bir gün pişman olup gelersen o zaman çok kötü olur dedi. Annem de aslında çok istemiyordu ama babam bana destek çıktığı için o da bir şey diyemedi. Kürt olduğum için bana ailesi hep soğuk davrandı sanki insan değil de farklı bir şeymişim gibi... Zamanla gidip geldikçe biraz daha alışıldı ama arada yine de soğukluk tabii ki var. Eşim de benim aileme ayak uydurmada ilk başta zorluk çekti çünkü bizde kadınlar ve erkekler ayrı yemek yer, bir kadın ver erkek tokalaşmaz, kadınlar aile büyüğünün yanında pantolon giyemez gibi geçmişten beri gelen kurallarımız vardır. Ben bunlara ne kadar uyulmasını istemesem de eşime söylemek zorundaydım. Ayrıca ailem eşim kapanmazsa olmayacağını söyledi ve eşimi ne kadar zor olsa da ikna ettim o artık kapalı. Ailesinin istememe sebeplerinden birisi de buydu. Diğer gelinlerimiz de şafi olduğu için onlar zorluk çekmiyor. Eşim ile diğer gelinler

arasında biraz soğukluk var, mecbur kalınmadıkça pek görüşülmüyor” (Görüşmeci 42, Erkek, 33, Bilgisayar Mühendisi, Kürt-Şafı).

Evlilik sürecinde gerçekleşen adımlarda (söz, nişan) da çatışma olabilmektedir. Bazen aile üyeleri ve akrabalar bu törenlere katılmayı reddetmektedir. Görüşmede ailesinin kendi dini kimliğinin değişmesinden çekindiği için düğünü engellemek amacıyla eşinin babasının katılmayı reddettiğini söyleyen katılımcı mevcuttur.

“Kendi ailem bir tepki göstermedi fakat eşimin ailesi Alevi olduğum için beni istemedi. Eşimin kardeşi dışında kimse bizi desteklemedi. Özellikle babası bu işin olmasını istemiyordu. Nişanımıza dahi gelmedi. Aile büyüklerimiz babası olmazsa bu iş olmaz diyerek babanın rızasının olmasını istediler. Evlendikten sonra işin seyri değişmedi yine aile ile aramızda sorunlar devam etti. Eşimin Alevilere karşı olmaması ve savunması ailesinin zoruna gidiyordu sanki onu biz etkilemişiz de kafasını yıkamışız gibi düşünüyorlardı. Benim ailem eşime ve ailesine her zaman saygı duyardı ama eşimin ailesi öyle değildi. Konu da mezhep farklılığı olunca benim ailem de eşimin ailesine karşılık veriyordu, bu noktada soğuk aralarında saygı pek olmuyordu çünkü biz eşimle sürekli arayı yumuşatmaya çalışıyorduk. Baktık böyle olmuyor onları pek bir araya getirmedik ve biz de onlardan biraz uzaklaştık. Herkes kendi inancını yaşar ilkesini savunduk” (Görüşmeci 13, Erkek, 62, Öğretmen, Alevi)

Alevilik ve Sünnilik aynı dinin farklı mezhepleri olmalarından dolayı ortak özelliklere sahiptir. Bu iki mezhep ortak özelliklerin olması kadar birbirini ötekileştiren özelliklere de sahiptir. Geçmişten beri devam eden önyargılar farklılıkların belirginleşmesi ve toplum içerisinde ilişkilerin azalmasına neden olmuştur. İki mezhep arasında çatışmaya dönüşen önyargılar, günümüzde geçmişe göre azalmıştır. Azalmış olması bu iki mezhep arasındaki önyargıları engellememiştir. Görüşmelerde de görüleceği üzere Alevi ve Sünni çiftlerin ailelerinin mezhepsel çatışmadan kaynaklanan durumdan dolayı evlilikleri onaylamamışlardır.

“Alevi olduğum için ilk başta eşimin ailesi istemedi. Yüzüme karşı da tam tersi olduğu söylendi ama arkadan konuşulanlar hiç de öyle değildi. Kayınvalidem bana ‘mum söndü nedir?’ diye sordu ve cenazelerimizi tebeşir ile yıkayıp onun suyunu da ayran yapıp içtiğimizin doğru olup olmadığını sordu. Neden Cenazeleriniz Cem evinden kalkıyor diye sorduklarında da açıklama yapmama gerek olmadığını çünkü tebeşir ile yıkanan suyu içtiğimizi gördüklerini söyledim. Böylece bir tartışmanın çıkmasını durduramamıştım. Bu

sorular karşısında kendimi korumam gerekiyordu ve onların daha fazla benim kültürüm hakkında bu tarz şeyler söylemelerini ve sormalarını istemiyordum. Eşimin ailesi en çok büyü yaptıran ve hocaya gidenlerin Aleviler olduğunu düşünüyordu. Biz eşimle bu konuların evimize taşınmamasına özen gösteriyorduk” (Görüşmeci 16, Kadın, 36, Serbest Meslek, Kürt-Alevi).

“Ailem özellikle de annem Sünni olduğu için eşimi istemedi. Ailem Tuncelili olduğu için ve 38 olayı dolayısı ile Sünnilerden korkuyor ve pek sevmiyor. Sünnilerle aynı sofrada dahi oturmaz. Eşimin ailesi de ilk zamanlarda alkol aldığı için haram olduğunu ve içmemem gerektiğini söylüyordu. Bu konular eve taşındığı zaman eşim ile aramda tartışmalar çıkıyordu. Çocukluğumda Kur'an kursuna gittiğim için Sünnilik hakkında bilgim var. Aileler bir araya gelince bu konuların hiçbir önemi yokmuş gibi davranır fakat özünde birbirlerini sevmezler” (Görüşmeci 11, Erkek, 40, Veteriner Hekim, Kürt-Alevi).

“Benim ailem eşim Sünni olduğu için istemedi. Aralarında rahat edemem ve ailesel sıkıntılar çıkar diye çok söylediler. Boşanıp baba evine döneceğimden çok bahsettiler ama ben hiçbir şeye kulak asmadım. Ailemin korkusunu anlıyordum fakat eşime âşıktım bağlanmıştım ve bunları pek önemsemiyordum. Hepsinin aşılacak şeyler olduğunu düşünüyordum. Aileme beni istemeye geleceklerini söylediğimde babam sert bir dille karşı çıkmıştı” (Görüşmeci 18, Kadın, 38, Çocuk Bakıcısı, Alevi).

“İlk başta ailem tereddüt etti. Aileye ayak uydurur mu yoksa uyduramaz mı diye fakat sonra tanıdıkça sevdiler ve tabularını yıktılar. Eşimin ailesi de aynı zamanda beni sevdi ve kimlik ile ilgili sorunlar aramızda çıkmadı. Ben bu durumu bizim İskenderun'da yaşamamıza eşimin ailesinin de İzmir'de yaşamasına bağlıyorum çünkü İskenderun'da çok fazla farklı kültür var ayrıca İzmir insanları da aydın görüşlüdür. Bu yüzden bu konuda aramızda bir problem çıkmadı” (Görüşmeci 6, Erkek, 38, Müdür, Alevi).

3.3. Ailelerin Tanışma Süreci

Tablo 3.4. Ailelerin Tanışması.

	Sayı	%
Tartışmalı	21	35,0
Makul	39	65,0
Toplam	60	100,0

Ailelerin tanışması aşamasında evlilik kararına karşı çıkan ve onaylamayan aileler, çocuklarının kararlı olduğu ve onları kaybetmemek adına tanışmanın gerçekleştiğini göstermektedir. Görüşmecilerin %65'i tanışma esnasında aileler arasında ne çok soğuk ne de sıcak bir havanın hâkim olduğunu belirtmektedir. Görüşmecilerin %35'i ise tanışma esnasında tartışmaların ve gerginliklerin olduğunu dile getirmektedir. Mezhep ve dini ritüellerin farklılığı konusundan kaynaklanan karşı çıkmalar ile ilgili durumları söyledikleri görülmektedir.

Çocuklarının birlikteliğine sert tepki gösteren aileler, tanışma sırasında yapılacak olan evliliklere tepkilerini dile getirmektedir (Çatak, 2015). Bu durumun temel sebebine bakılacak olunursa görüşmecilerin kültürel farklılıklarından meydana geldiği görülmektedir. Her ne kadar aynı din altında olunsu da farklı mezhep ve etnik kökene dayandığı gerçeği değişmemektedir. Dinin insanlar için çok önemli olduğu gerçeğinden yola çıkarak insanların dini değerler ile yaşadığını ve bunu ahlaki ilkelere göre düzenlediğini söylemek mümkündür. Görüşmecilerin aileleri de yetiştikleri ve devam ettirdikleri geleneğin bozulmasına karşın çapraz evlilik yapmak isteyen çocuklarının evliliklerine karşı çıkmakta ve bunu tanışma esnasında da belli etmektedir. Bu durumda tanışma sırasında tartışmalar meydana gelmektedir.

“Eşimin ailesi tanışmaya geldiğinde diken üstündeydim. Herhangi bir tatsızlık çıkarsa ne yapacağım diye düşünüyordum. Ortak şeyler çok olmadığı için pek fazla sohbet edilmedi. Genel şeylerden konuşuldu ve en sonunda konu istemeye gelindiğinde, babam öncelikle beni değiştirmeye çalışmazlarsa evlendirmeye izin vereceğini söyledi. Bu esnada eşimin annesi de artık onların gelini olacağımı ve böyle bir şeye babamın karışamayacağını söyleyince, babam da benim ‘yezide verecek kızım yok’ diyerek büyük bir tartışma başlattı. Eşimin babası da ‘Biz sizden kız alıyoruz bize minnet duymanız gerek’ dedi ve tartışma büyüdü. İki aileyi sakinleştirmek eşime ve bana kalmıştı o yüzden ailelerimizi sakinleştirdikten sonra onlar eve gittiler. Babam bir daha asla gelmemelerini ve beni eşime vermeyeceğini kesin bir dille söyledi. Aynı şekilde eşimin ailesi de beni istemiyordu. Aradan biraz zaman geçtikten sonra dayanamadım, eşimle anlaştık ve ona kaçtım” (Görüşmeci 55, Kadın, 31, Öğretmen, Alevi).

“Aileler tanıştığında eşimin ailesi çok sıcak bir karşılama yaptı ve çok soğuk bir ortam olmadı. İki ailenin de tereddütleri vardı ama bu o akşam pek yansımadı. Bizim için iki ailede çok soğukluk yaratmadı. Din ve mezhep konusuna girilmedi, sadece geleneklerden konuşuldu.

İki aile de birbirine karşı iğneleyici kelimeler kullanmadı. Ben ve eşim öncesinde ailelerimiz ile konuştuğumuz için onlar da bizim için bunu yapmadı çünkü normalde bu iki ailenin bir araya gelmesi çok zor. Tabii sorun çıkmaması bizi mutlu etti. Sonrasında da nişan tarihi belirlendi” (Görüşmeci 15, Erkek, 31, Satış Müdürü, Türk-Sünni).

“Benim ailem karşı çıktı ve öyle olacağını da biliyordum zaten. Onun ailesi de karşı çıkmıştı. Ben ailemle konuştum tanısalar düşündükleri gibi olmadığını söyledim, bayağı dil döktüm ve üzüldüğümü gördükten sonra bana kıyamadılar. Eşimin ailesi benim ailem gibi olmadı. Onlar önce benimle konuştular ve kendimi ilk başta çok savunmasız hissettim. Çünkü sanki bir şey yapacaklar gibi duruyorlardı ama amaç benim gözümü korkutmakmış. Ben şu açıdan şanslıydım onlar bizden daha uzun süre İzmir’de yaşamışlar ve ailelerinde ilk Sünni damat ben değilim. Aileler tanışınca da tabii soğuk bir ortam oldu ama nişan ve düğün tarihi konuşuldu. İki taraf da olsa da kurtulsak kafasındaydı” (Görüşmeci 19, Erkek, 30, Esnaf, Türk-Sünni).

3.4. Ailelerin Görüşme Sıklığı

Tablo 3.5. Ailelerin Görüşme Sıklığı.

	Sayı	%
Sıklıkla	4	6,7
Bazen	27	45,0
Çok az	22	36,7
Hiç	7	11,7
Toplam	60	100,0

Yapılan görüşmelerde katılımcıların %45’i aileler ile bazen görüştiklerini dile getirmektedir. Alevi olan bireylerin damatlarına karşı olan aile içi tutumları diğer mezheplere göre daha ılımlıdır. Uzaklaşmalar daha çok Sünni ve Kürt ailelerde olmaktadır. İki tarafın ailesi ile de hiç görüşmeyen %11,7 görüşmeciler vardır. Görüşmecilerden %36,7 nadir görüştüğünü, %6,7’si ise sık sık görüştüğünü dile getirmiştir.

Alevi-Sünni, Türk-Sünni/ Kürt evliliklerinin aileler ile olan ilişkisine etkisini belirlemek için “Aileler ile görüşme sıklıkları nasıl? En çok hangi taraf ile görüşülüyor?” soruları yer almıştır. Görüşme sonuçları değerlendirildiğinde, bu evliliklerin eş ve aile arasındaki ilişkiyi ciddi şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Eşin farklı kültürden olması

nedeniyle, sadece evlilik sürecinde değil, evlilik sonrasında da aileleri ve eşin ailesi ile olan ilişkilerinin genel olarak olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

“Eşim, babamların bize gelmesini istemediğini söyledi. Nasıl onun ailesi gelmiyorsa benim ailemin de gelmesini istemedi. Benim yüzümden kendi ailesinden uzaklaştığını söylüyordu. Ben sürekli eşim ve ailem arasında kalıyordum. Eşimin ailesi uzakta olduğu için fazla bir şey görmedim çünkü onların evine bir kere el öpmeye gittim onda da normal bir misafir gibi gittik bir gün kaldık ve geri döndük. Benim ailem uzakta değil ama eşim iki durumu da aynı sayıp benim ailem ile de onun ailesi ile görüştüğümüz gibi olmasını istiyor” (Görüşmeci 42, Erkek, 33, Bilgisayar Mühendisi, Kürt-Şafi).

Katılımcıların aileleri ile görüşmeme durumunda aynı şehirde bulunulmaması da göz önüne alınmaktadır. Bu durum, aile bağlarının zayıf olmasını ve gruplar arası temasın olmamasından kaynaklanan ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Daha çok özel günlerde temasın devam ettirilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Katılımcıların iş yoğunluklarının olması da bağların zayıflamasına ve görüşmelerin azalmasına neden olmaktadır.

“Çok fazla sıkıntı çıkmaması için eşimin ailesinden biraz daha uzak duruyorum. Eşim ailesine benden daha çok gidip geliyor. Durum böyle olunca eşimin ailesi, eşimin ailem ile yakın olmasını istemiyor. Evet, önceden eşim ailemi tanıyordu gidip geliyordu ama o da artık daha az gitmeye başladı. Ailesinin etkisinde kaldığını düşünüyorum. Beni değil de ailesini dinlemesi aramızda tartışma yaratıyor. Bu yüzden ben de onun ailesinden uzak duruyorum çünkü gerçekten hepsinden soğudum” (Görüşmeci 8, Kadın, 40, Ev Kadını, Türk-Sünni).

“İkimizde ailelerimiz ile görüşmüyoruz. Onlar bizim evliliğimizi hiçbir zaman istemediler. Benim ailem eşimi, eşimin ailesi de beni istemiyordu. Aile büyüklerimiz düğünden sonra hiç görüşmediler. Biz de ikimizin ailesi ile görüşmüyoruz. Sadece düğünlerde veya cenazelerde bir araya geliyoruz. İlk başta bu bizim için çok zordu fakat sonradan alıştık” (Görüşmeci 28, Kadın, 27, Güvenlik Uzmanı, Alevi).

Her iki eşin de aile büyükleri ile iyi ilişki içerisinde olduğu fakat ailelerin bir araya geldiğinde ortak konuşacak konuların pek fazla olmamasını, kültürel farklılığa bağlayan görüşmeci bu durumun aile büyükleri arasındaki ilişkilere bu yönde yansıdığını dile getirmektedir.

“Aileler birbirine çok gidip gelmiyor. Genelde iki tarafı da eşim ve ben evimize davet ediyoruz. O süreçte görüşüyorlar. Bize geldikleri zaman da aralarında çok muhabbet etmiyorlar genelde eşim ve ben bir şeyler konuşmalarını sağlıyoruz. Her iki tarafa da aynı eşitlikte gidiyoruz” (Görüşmeci 15, Erkek, 31, Satış Müdürü, Türk-Sünni).

Görüşmelerden elde edilen bulguların kültürler arası evliliklerde bahsi geçen aileler ile olan ilişkilerde ciddi bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bu durum eş ile aile arasındaki ilişkilerde uzun süreli olumsuz etkilere sahip olabildiği görülmektedir. Bu tip evliliklerde yalnızca tek bir mezhep veya etnik kökenin değil aslında hepsinin birbirine karşı tepki gösterdiği tespit edilmiştir.

“Eşim, annesi ile benim aramda kalıyor. Ben onu ailesinden uzaklaştırmayı tercih etmedim. İstemeyerek de olsa eşim ve çocuklarım bazen ailesinin yanına gidiyorlar ama ben gitmiyorum. Eskiden gidiyordum artık gitmiyorum. Çocuklarımı eşim olmadan ailesinin yanına göndermiyorum çünkü benim hoşuma gitmeyen şeyleri çocuklarıma söylemelerini istemiyorum. Önceden bir iki kere bu durum olduğu için artık tek göndermiyorum. Evlerimiz de yakın ne onlar gelir ne de ben giderim. Hatta ben daha çok gitmişimdir onlar daha az gelmiştir benim evime. Benim aileme hep birlikte gidiyoruz” (Görüşmeci 36, Kadın, 34, Kuaför, Kürt-Şafi).

3.5. Farklı Kültürden Birisi ile Evliliğe Verilen Tepkiler

Tablo 3.6. Ailelerin Çocuklarının Farklı kültürden Birisi İle Evlenmek İstediklerinde Verdikleri Tepkiler.

	Sayı	%
Karşı çıkan	1	1,7
Karşı çıkmayan	59	98,3
Toplam	60	100,0

Çocuklarının farklı mezhepten biriyle evlenmek istediğinde buna nasıl tepki verecekleri sorulan katılımcıların %98,3'ü karşı çıkmayacağını, kendilerinin de aynı kararı aldıkları ve aile konusunda zorluk çektikleri için bunu çocuklarına yapmayacakları cevabı verilmiştir. Görüşmecilerin çoğunluğu çocuğunun farklı mezhepten biriyle evlenebilmesine karşı çıkmazken, %1,7'si çocuğunun farklı mezhepten birey ile evlenmesine karşı çıktığını dile getirmiştir. Bunun nedeninin de kendisinin yaşadığı sorunları ileride çocuğunun da

yaşamasını istememesi olarak dile getirmektedir. Yaşadığı sorunların başında kültür farklılığından kaynaklanan dışlanma, ötekileştirme ve kendisini diğer gruba kabul ettirmekte zorlanma gelmektedir. Bunların sonucunda da ailesi ve eşi ile yaşanan sorunlar gelmektedir. Bu durumun yaşanmaması ve gelecekte kendi çocuklarının aynı duruma maruz kalmaması için ebeveynlerin çoğunluğu farklı kültürden birisi ile evlenmek istemesine karşı çıkmayacağını dile getirmiştir.

“Eşim ve benim aramda kimliklere karşı bir ötekileştirme olmuyor. Çocuğumuz için de ileride farklı bir mezhep ya da ırktan biri ile evlenmesi bizim için sorun olmaz. Eşim Kürt halkını tanıdığı için sıkıntı çıkmadı. Kayınvalidem ile annem arasında doğu kültürü meselesi yüzünden tartışma çıkmıştı” (Görüşmeci 12, Kadın, 35, Belediye Personeli, Kürt).

“Çocuklarım farklı mezhepten biri ile evlenmesine karşı çıkmam ayrım yapmam. Farklı kültürlerden insanlar bir araya geldiği zaman iki taraf aynı fikirde olsa bile çok büyük anlaşmazlıklar ortaya çıkabiliyor çünkü gidilen ortamlar birbiri ile uymuyor. Dini bakımdan bazı şeyler birbirine uymuyor. Bunları birbirine uydurana kadar kendinden çok fazla ödün vermek zorunda kalabiliyor insan. Keşke insanlar kendi ırklarından birilerini sevebilseler ve bunu kontrol edebilseler. Irk, memleket ayrımı olduğu zaman ortaya farklar çıkıyor” (Görüşmeci 37, Kadın, 31, Ev kadını, Kürt).

“İleride farklı kültürden birisi ile evlenmek isterse buna asla karşı çıkmayız bizim için önemli olan insan olması ve çocuğumuzu mutlu etmesidir. Biz birbirimiz için bunu yaptıysak çocuğumuz da aynı şekilde yapabilir. Belki bizim ailemiz arkamızda olmadı ama biz çocuğumuza hep destek olacağız” (Görüşmeci 50, Erkek, 28, Öğretmen, Kürt).

Çocuğunun ileride farklı kültürden birisi ile evlenmek istediğinde karşı çıkacağını söyleyen bir görüşmeci bu durumun yalnızca Kürt birisi ile evlenmek isterse geçerli olacağını dile getirmiştir. Bu durumda hala Kürt halkına karşı olan ön yargıların tamamen yıkılmadığını görebilmekteyiz. Bu durumun başında kadınların aile içerisinde erkeğin tahakkümü altında kalması ve kadın erkek farklılığının bütün ailede hissedilmesinin olduğunu belirtmektedir.

“Kızım ileride farklı ırk ya da mezhepten birisi ile evlenirse Kürt olmamasını söylerim ona çünkü gerçekten katı kuralları oluyor sevmiyorum ben bu kadar katı olunmasını. Mesela kadın erkeğin sözünden çıkmıyor, aile büyükleri ile aynı masada yemek yemiyor gibi...” (Görüşmeci 19, Erkek, 30, Esnaf, Konya, Türk-Sünni).

3.6. Aile İçerisinde Yerine Getirilen Ritüeller

Tablo 3.7. Aile İçerisinde Ritüellerin Yerine Getirilmesi.

	Sayı	%
Her ikisine de katılım	9	15,0
Hiçbirine katılım yok	26	43,3
Sadece kendi kültürüne katılım	23	38,3
Sadece diğer kültüre katılım	2	3,3
Toplam	60	100,0

Yapılan görüşmelerde katılımcıların %43,3'ü kendi kültürel geleneklerini tam olarak yerine getirmemektedir. Alevi görüşmecilerde cem törenine katılım az sayıdadır. Kürt-Alevi, Sünni-Alevi evliliklerinde aileler tarafından en fazla sorun çıkaran konu abdest almadır. 12 İmam oruçları ve Ramazan orucunu tutmayan görüşmeci daha fazladır. Aile içinde ritüelleri yerine getiren görüşmeciler ise birbirlerine karışmadıklarını söylemektedir. Sünni geleneklerini yerine getiren katılımcılar olduğu kadar yerine getirmeyen katılımcılar daha fazladır. Katılımcılardan %38,3 sadece kendi kültürünün ritüellerini gerçekleştirmektedir. Kürt katılımcıların çoğunluğu kendi geleneklerinin yerine getirilmesini istemektedir. Genel olarak bakıldığında aile içinde birbirinin geleneklerine karşı çıkma durumu yoktur. Bireylerin kendilerinden çok aileleri dini konuda ritüellerin yerine getirilmesini istemektedir. Her ikisine katılan çiftler %15, sadece karşı tarafın ritüellerine yerine getirenlerin oranı ise %3,3 olarak hesaplanmıştır.

“Eşim Cem evine giderse ben de giderim bu benim için sıkıntı değil ama onun benimle camiye gelmesi ailesinde sıkıntı yaratıyor. Ötekileştirme illaki oluyor yani bazen ‘sizinkiler bunu yapıyor’ ya da ‘bak sizinkiler bunu yapmış’ gibi konuşmalar geçiyor ama birbirimizi kırmadan oluyor bu konuşmalar. Siyasi görüşlerimiz aynı. Benim ailem eşim ile ilgili sadece abdest alıyor mu sorusunu sordular çünkü bizde buna önem verilir. Ben Cem evinden cenaze kalkmasını saçma buluyordum bu yüzden sürekli bu konu hakkında konuşuyorduk” (Görüşmeci 33, Kadın, 32, Destek Personeli, Türk-Sünni).

Dini inançlar ve gelenekler, insan toplumunun ortak özellikleri haline gelmiştir. İnsanlar sadece dua etmek ve ibadet etmekle kalmayıp, siyasi inanç ve aidiyet, aile ilişkileri ve mutluluk üzerindeki etkisini de sürdürmüştür. Din, temel bir entegrasyon işlevi olarak

toplumdaki tüm inananları bir araya getirir ve bütünleştirir. Diğer yandan toplumdaki anlaşmazlıkların ve fikir ayrılıklarının neden olduğu mezhepleşme ve gruplaşmayı da getirebilir. Fikir ayrılıkları ve anlaşmazlıkların başında farklı dini ritüeller gelebilmektedir. Çalışmada da görüldüğü gibi Alevi ve Sünni çiftlerin farklı dini ritüellere sahip olması evlilik hayatında olumsuz karşılanabilmektedir. Bu durumda yalnızca eşler değil aileler de dâhil olmaktadır.

“Eşim yaşılanınca benim kapanmamı istemiyor ama ben istiyorum bu konuda aramızda biraz sıkıntı çıkıyor. Annem Cemevine gitmemi kesinlikle istemiyor. İkimizde kendi ritüellerimizi yerine getiririz o konuda birbirimize karışmayız. Abdest bizde çok önemli bir konudur onu eşimle konuştum ve onunla öyle evlendim. Eşim asla Camiye girmez ama ben Cemevine giderim” (Görüşmeci 56, Kadın, 34, Öğretmen, Kürt).

“Namaz kılmam konusunda baskılara dayanamıyordum. Bu sebeplerin her gün evimizde tartışmalar yaratması sonucunda evliliğimi bitirme kararı aldım. Sırf çocuğum için katlanıyordum ama ben de insanım, benim de düşüncelerim ve yaşamak istediğim bir hayat var. Ben de kendi kültürümü yaşamak istiyordum. Mesela beni Cemevine göndermiyorlardı. Birkaç kere gizli gittim bunu eşimden de sakladım. Siyasi görüşlerimiz çok farklıydı. Bu konuda da aramızda sürtüşmeler oluyordu. 4 yıl süren evliliğimin ardından artık dayanamayıp bitirdim. Şimdi kendi kültürümü gayet rahat bir şekilde yaşıyorum” (Görüşmeci 18, Kadın, 38, Çocuk Bakıcısı, Alevi).

“Kürtçe konuştuğum zaman ‘Sakin başkasının yanında konuşma siz buna dil mi diyorsunuz?’ diye tepki alıyordum. Görümcem bir bana ‘Senin dilin Müslüman mahallesinde salyangoz satmak gibi’ demişti. Ben bu cümleleri duydukça tartışmamak için kendimi çok çok zor tutuyordum. Ben Kur’an’ı okuyunca bir daha eski yerine koymadılar. Kayınvalidem geceleri yatak odamıza geliyordu ve benim abdest alıp almadığımı sorguluyordu. Beni ve eşimi baş başa bırakmak istemiyordu çünkü benim abdestsiz olduğumu düşünüyordu. Kıyafetime de karışıyorlardı daha kapalı giyinmem gerektiği söyleniyordu. Siz kadın ve erkek bir arada oturuyorsunuz haram ve helal nedir bilmiyorsunuz gibi cümleler söylüyordu. Ben de ona kültürlerimiz farklı olduğu için ve Alevilikte kadın ile erkek eşit olduğu için bizim ayırım yapmadığımızı anlatıyordum. Eşim kendini artık Sünnilikten soyutlamıştı Alevilik onun için daha ön plandaydı. Ramazan ayında oruç tutmayı bırakıp muharrem ayında oruç tutuyordu ve bunu tamamen kendi isteğiyle yapıyordu. İlk başlarda Cemevine gitmeme karşı çıkıyordu ama ben gizlice gidiyordum. Bir gün beni takip etmiş ve o da Cemevine gelmişti.

Gizlice izlediğini ve onun tabirince mum söndü olduğunu düşündüğünü ama aslında öyle olmadığını görüp utandığını söyledi. Sonradan birlikte Cemevine gitmeyi teklif etti” (Görüşmeci 32, Kadın, 50, Tekstil, Kürt Alevi).

“Kayınpederim tespih çekmem ile dalga geçiyordu. Oruç tuttuğumda sıkıntı oluyordu ben de gizli oruç tutuyordum. Sonrasında oruç tutmayı da bıraktım” (Görüşmeci 20, Kadın, 62, Belediye Mali Hizmetleri Personeli, Türk-Sünni).

Aynı inançtan evlilik yapmış olan çiftlerin dini ritüellere katılımı, farklı mezhep ve etnik kökenden evlilik yapmış olan çiftlere göre daha fazladır. Dini ritüellere olan katılım evlilikte eşler arasında etkileşimi artırmaktadır (Constance et al. 1990, 77;Çatak, 2015). Çalışmamızda aşağıdaki örnek ifadelerden de anlaşılabacağı üzere katılımcılar, dini ritüellere katılımın az olduğunu ve katılım olsa dahi birbirlerinin dini ritüellerine saygı duyduklarını dile getirmişlerdir.

“Ben namaz kılıyorum eşim kılmıyor. Eşim de 12 İmamlar orucunu tutuyor ve Cemevine gidiyor. Bu konuda birbirimizi kısıtlamıyoruz ve sorun çıkarmıyoruz” (Görüşmeci 28, Kadın, 27, Güvenlik Uzmanı, Alevi).

“Ben Alevilik ile ilgili olan gerekleri yerine getirmem ama eşim kendi kültürüne dinine bağlıdır. O namaz kılar oruç tutar. Muharrem ayında oruç tutmazdı ben bazen tutardım ama ben de ramazan ayında oruç tutmazdım. Eşim daha bağlı olduğu için ona neden yapıyorsun sen de yapma gibi şeyler söylemiyordum. Bazen namaz kılması hoşuma gitmese de bu onun inancı bir şey diyemem” (Görüşmeci 44, Erkek, 29, Satış Danışmanı, Alevi).

Dini ritüellerin yerine getirilmesi evlendikten sonra da aileler ve evli çiftler için önemli olmuştur. Ritüellere katılımındaki farklılık aile birliği açısından önemli bir durumdur. Görüşmelerde katılımcılardan bazıları dini ritüellerini yerine getirirken sorun yaşarken bir kısmı ise bu konuda sorun yaşamadığını belirtmiştir.

“Bana en çok sorulan sorular abdest alıyor muydum, namaz kılıyor muydum, neden abdest almıyordum, neden Ramazan'da oruç tutmuyordum gibiydi... Hepsine açıklama yapıyordum ama bir süre sonra bu açıklamalardan çok sıkıldım. Eşime böyle sorular sorulmasını istemediğimi söyledim ve onun bunu ailesine söylemesini istedim çünkü bu tarz durumlar benim canımı sıkıyordu. Bunlar kişisel olan şeyler kimseyi ilgilendirmiyor. Bir gün eşimin amcasının oğlu bana yine abdest ile ilgili bir soru sormuştu ben de ters bir cevap

verince beni evinden kovmuştu. Bu yüzden eşimin ailesini sevmiyordum hiçbir zaman ısınamadım. Ben Aleviyim ama ritüellerin hepsini yerine getirmiyorum sadece Muharrem ayında oruç tutuyorum. Eşimin ailesi tutucuydu. Benim de namaz kılmamı istiyorlardı ben istemiyordum. Bu yüzden aramızda bazen ufak tefek tartışmalar çıkıyordu” (Görüşmeci 35, Kadın, 41, Satış danışmanı, Alevi).

“Biz Kur'an'a ve namaza çok önem veririz ama eşimin ailesinde ben pek fazla namaz kıldıklarını görmedim. Ben eşimin evcimen olmasını isterken onlar daha dışa dönük ve sosyal olmasını istiyorlar. Bizim kültürümüze göre erkekler daima evine bağlı olurlar dışa dönük pek fazla olmazlar. Ben oruç tutarım ama eşim ve ailesi tutmaz. Benim ailemde herkes orucunu tutar. Bizler de içki içilmez ama eşim içki içer. En çok içki konusunda tartışırız bu yüzden genelde benim olmadığım zaman içer yani ailesine gidince. Ailesi de benim sevmediğimi bile bile ona içki verir” (Görüşmeci 36, Kadın, 34, Kuaför, Kürt-Şafi).

Kültürlerarası evliliklerde bireylerin kendi etnik özelliklerini ve birbirlerini dengeleyerek aralarındaki uyumu sağlamaları beklenir. Dinsel gerekliliklerden, yetiştirilme tarzına ve cinsiyet rollerine kadar pek çok konu bazen farklı kültürlerden kişilerin evlilikleri arasında çatışmalara neden olmaktadır (Tabakcı, 2019). Sünni kültürü daha yaygın olduğu için farklı etnik kimlikten gelen bir kişi bu kültür hakkında bilgiye sahip olabiliyor. Alevilerin kültürünün daha az bilinmesi çapraz evlilik yapan bireylerde, Alevi olmayan tarafın evlendikten sonra bu kültürden etkilendiği görülmektedir. Eşinin Alevi olmadığı halde sonradan o kültürün gereklerini yerine getirdiğini vurgulayan görüşmeciler vardır. Sünni eşlerin Alevi kültürüne ait türkü ve deyişlere ilgilerinin artması görülmektedir.

Eşlerin iki kültüre de ait ritüellere katılmamaları, evliliklerinin daha sorunsuz geçtiğini göstermektedir. Bir tarafın sadece kendi kültürüne bağlı olması aile içinde sorun yaratmaktadır. Kendi kültürünün gereklerini yerine getirmeyen bireyler, başka bir kültürün gereklerini de yerine getirmeyeceklerini dile getirmişlerdir. Bazı kadın katılımcılar, eşlerinden ayrılmamak için ve ellerinde ekonomik özgürlükleri olmadığı için içerisine girmiş oldukları gruplara ayak uydurmaları gerektiğini söylemişlerdir. Çoğunluğun tek bir kişiye ayak uydurması yerine, kendilerinin çoğunluğa ayak uydurmaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Alevilikten Sünniliğe geçen ve Sünnilikten Aleviliğe geçen kimlik inşaları olduğu görülmektedir. Kürt kimliğine geçen katılımcı gözlenmemektedir.

“Eşim deyişleri çok seviyor ve Alevilik kültürü ile insan olması gerektiğini öğrendiğini dile getirdi. Eşim 35 yıldan sonra Aleviliği seçti bu yüzden ben çocuğumu eşimin ailesi gibi yetiştirmem. Ramazanda oruç tutmadığım için buna karşı çıkıyorlar ve bu yüzden tartışma çıkıyor, aramızda gerginlik oluyor. 12 İmamlar orucunun ne olduğunu bilmiyorlar ve benim orucuma saygı duymuyorlar ama kendi tuttukları oruca saygı duyulmasını istiyorlar. Bu yüzden gerginlik daha çok oluyor. Eğer ben kendi kültürümü koruyamazsam beni ezerler. Artık eşim Alevi biri ile tanıştığında ben de Aleviyim diyor. Bizim ailemize girdiğinde daha mutlu olduğunu söylüyor çünkü ‘Ben sizin kültürünüz ile insanlığı öğrendim’ diyor” (Görüşmecı 16, Kadın, 36, Serbest Meslek, Kürt-Alevi).

“Evlendikten sonra ben de namaz kılmaya başladım ve oruç tutmaya başladım çünkü kendi ailemden çıkıp onların içine gitmiştim. Onlar içki sigara asla kullanmazlar. Evlendikten sonra bende içki kullanmamaya başladım artık ben de kullanmıyorum. Yılbaşı kutlamayı sevmezler onlara göre günahıdır. Biz her sene ailece kutlardık bu durum biraz garibime gitmişti. Evlenmeden önce kendi ailemizde görmediğimiz için abdest nedir bilmezdim. Bizde Kürtçe konuşuluyordu onlar bunu bilmiyordu ve ben konuşunca farklı bakıyorlardı bana bu nasıl Alevi diyorlardı. Evlendikten sonra abdest, namaz, oruç, içki içmemek gibi şeylerin hepsini yaptım. Sanki yeni bir insan olmuş gibiydim. Önceden yaşadıklarımı bir kenara bırakıp yeni bir hayata başlamış gibi. Onların çevresindeki insanlar da onlar gibiydi ben de mecburen o ortamlara girdiğim için ayak uydurmak zorunda kaldım. Anlamak için Kur’an’ın Türkçe mealini okudum. Cemevine gitmiyorum önceden gidiyordum. Ben bazı konularda direktseydim abdest, namaz, içki gibi daha erken boşanırdık” (Görüşmecı 41, Kadın, 32, Satış Danışmanı, Kürt-Alevi).

3.7. Çocukların Aile İçinde Dini Eğitimi

Tablo 3.8. Çocukların Aile İçinde Dini Eğitimi.

	Sayı	%
Dini eğitim verenler	13	21,7
Dini eğitim vermeyenler	15	25,0
Kendi dinini seçmesini isteyenler	12	20,0
Kendi dinini seçmesini istemeyenler	1	1,7
Çocuk yok	19	31,7
Toplam	60	100,0

Yapılan görüşmelerde, görüşmecilerin çocuk yetiştirme konusundaki fikir ve tutumlarını öğrenmek amacıyla “Çocuğunuz var mı? Varsa hangi kültüre göre yetiştiriyor? Yoksa doğduğunda hangi kültüre göre yetişmesini istersiniz?” soruları sorulmuştur. Çiftlerin %25’i çocuklarına dini eğitim vermediklerini söylemektedir. Çocuklarını iki mezhebe göre yetiştiren ve ileride kendisinin seçmesini istediklerini dile getirmektedirler. Katılımcıların %21,7’si çocuğunu Kürt, Alevi veya Sünni mezhebine göre yetiştirmek istemektedir. Bu konuda ebeveynlerden daha çok aile büyüklerinin konu hakkında söz sahibi olmak istemesi görülmektedir. Görüşmecilerin %31,7’si henüz çocuk sahibi olmadıkları için bu konu hakkında kesin karar vermediklerini dile getirmiştir. Şafi görüşmecilerden 1’i %1,7 ileride çocuğunun kendi kültürüne göre dini eğitim almasını istediğini dile getirmiştir.

Dini eğitiminin ve kültür farklılığının evliliğinin önüne geçmediğini bildiren görüşmeciler, (%21,7) çocuğun da dini eğitimini kendi mezhep veya etnik kökeninden almasının sorun olmayacağını dile getirmişlerdir. Kendilerinin dine bağlı olduklarını ve bunu da çocuklarına aktarmak istediklerini bildiren görüşmeciler bu durumun kendileri için önemli olduğunu da eklemiştir.

“Çocuklarımızı Kur’an kursuna gönderiyoruz. Onlara peygamber isimleri verdik. Evde daha çok benim kültürüm yaşanılıyor” (Görüşmeci 37, Kadın, 31, Ev Kadını, , Kürt)

“Benim çocuklarım oruç tutarlar, namaz kılarlar. Onları kendi kültürüme göre yetiştiriyorum. Söz konusu benim çocuğumsa birçok şeyi kabul etmem. Benim için önemli olan şeylerden biri de Kur'an ve namaz” (Görüşmeci 36, Kadın, 34, Kuaför, Kürt-Şafi).

“Bir kızımız var 2.5 yaşında. Çok büyük sıkıntı oluyor çünkü annem Alevi olmasında korkuyor eşimin tarafı ise Kürt olmasından korkuyor. Hangi tarafa giderse o taraf kültürünü öğretmeye çalışıyor. Annem kızıma tespih çekmeyi öğretirken eşimin annesi ise Cem’i öğretiyor. Ben kızımın ileride kendisinin seçmesini istiyorum. Tabii ki kendi özümü, kültürümü, değerlerimi de bilmesini istiyorum” (Görüşmeci 12, Kadın, 35, Belediye Personeli, Kürt).

Görüşmeci, çocuklarına her iki tarafın kültürlerini verdiğini ve çocuklarının kendi kültürlerini anlamaları gerektiğini söylemiştir. Gelecekte hangi kültürü seçip sürdüreceklerine karar vermenin kendilerine bağlı olduğunu söylemiştir.

“İki çocuğumuz var ikisine de kendi kültürlerimizi öğrettik. İkisine de seçme konusunda karışmadık. İki çocuğumuz da Aleviliğe daha yakın hissediyor kendini. Eşimin ailesi bu duruma karşı olsa da bu onların seçimleri. Bu yüzden eşimin ailesi ile benim aileme oranla daha mesafeli çocuklarımız. Onları diğer torunlarından ayırdıklarının ve daha soğuk olduğunun farkındalar” (Görüşmeci 13, Erkek, 62, Öğretmen, Elazığ, Alevi).

Aynı kültürden ve etnik kökenden gelen bireylerin yapmış olduğu evliliklerde, çocuklar anne ve babalarının dinini, kültürünü benimsedikleri bilinmektedir (Balkanlıoğlu, 2012). Bu çalışmada katılımcıların ifadeleri ile farklı kültürlerden gelen bireylerin yapmış oldukları çapraz evliliklerde ise aynı kültürel değerlerin paylaşımlarının olmaması durumunda çocukları yetiştirirken kültüre ve dine olan bağlılıklarının daha az olduğu görülmektedir. Çocuklarının dini eğitiminde baskı kurmayacağını daha çok çocuğun ileride kendisinin karar vermesini isteyen görüşmeciler (%25), bu durumun hem evlilikleri hem de çocukları için daha iyi olacağını dile getirmektedirler.

“Çocuklarımız ileride kimliklerini kendileri seçsin istiyoruz. Genelde baba nereli ise çocukta orali olur ve o kültürü benimser ama ben bunu yapamam, bunu yapmak da istemem. Alevi kültürü ile büyümesini tabii ki isterim ama eşim buna karşı çıkar buna da eminim bu yüzden kendisi seçsin diyoruz” (Görüşmeci 44, Erkek, 29, Satış Danışmanı, Alevi).

“İki çocuğum var. Her iki aile de kendi kültüründen bir şeyler katmak istiyor çocuklara ama biz bu konuda baskıcı davranmıyoruz kendileri hangisini benimsemek isterse onu benimser. Eşim çocuklar doğduğunda Alevi mi yoksa Sünni mi yapacağız diye sorduğunda bu işin içinden çıkamadık ve tamamen onlara bıraktık. Eşimin ailesi çocuğumun zazaca konuşmasını istemiyor. Bu durumda da çocuğum benim kültürümü bilmeyecek ve bu da kültürümün devamını sağlamayacaktır” (Görüşmeci 11, Erkek, 40, Veteriner Hekim, Kürt Alevi).

“Bir çocuğumuz var. Benim ailem daha ilgili. Çocuğumuza her iki kültürü vermek için de uğraşmadım aslında daha çok yaşadığımız ortamın kültürü daha çok veriliyor. Ben herhangi bir din, mezhep ayrımı yapmadığım için çocuğumu da öyle yetiştirmiyorum” (Görüşmeci 35, Kadın, 41, Satış Danışmanı, Alevi).

Kültürler arası evliliklerde kendi kültürüne daha yakın olan çiftlerden biri ebeveynlik sürecinde sorun ortaya çıkarabilmektedir. Özellikle Kürt eşi olan Türk-Sünni bireyler çocuklarının Kürtçe konuşmaması konusunda kesin konuşmakta ve istememektedirler.

“Oğlumla iki tarafta çok ilgili şu an 5 yaşında. Kürtçe öğretmeye çalışıyorlar o da çocuk tabi öğreniyor ama benim ailem bu duruma karşı çok tepkili bana sürekli söylüyorlar. Eşim de bu konuda dik kafalı olduğu için arada kalıyorum. Ben yanında olduğum sürece Kürtçe konuşulmasına pek izin vermiyorum. Buna benim yanımda karşı çıkamazlar çünkü ben babasıyım” (Görüşmeci 19, Erkek, 30, Esnaf, Türk-Sünni).

“Çocuğumuz olduğunda Daha doğrusu büyümeye başladığında Eşimin ailesi ona Kürtçe öğretmeye çalışıyordu. Sonuçta bu onların kültüründe olan bir şey ama biz İzmir'de yaşıyoruz ve çevremizde Kürtçe konuşulmuyor. Ben çocuğumun yaşadığım çevreye göre büyümesini istiyordum. Tabii ki babasının da kültürünü öğrenecek ama bu Kürtçe olmamalı. Elimden geldiğince bu durumdan uzak tutmaya çalışıyorum çocuğumu” (Görüşmeci 1, Kadın, 27, Ev Kadını, Türk-Sünni)

3.8. Evliliğe Çevreden Gelen Tepkiler

Tablo 3.9. Evliliğe Çevreden Gelen Tepkiler.

	Sayı	%
Karşı çıkan	42	70,0
Karşı çıkmayan	18	30,0
Toplam	60	100,0

Katılımcıların %70'i yakın çevrelerinde akrabaların daha çok karşı çıktığını dile getirmişlerdir. Ailelerin verdiği tepkiler kadar sert tepkiler almasalar da akrabalarının da evliliklerinin olmaması gerektiğini söylemişlerdir. Bazı katılımcılar akrabalarının karşı çıkmaktan daha çok kendilerine acıdıklarını dile getirmiştir. Akrabalarının evlilik içerisindeyken kültürel farklılıkların olması durumunda bireylere gösterdikleri tepki veya soruların aile içinde sorun yarattığı ve bu yüzden akrabalarından uzaklaşma olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar ise evlilik içerisindeyken arkadaşlarının eşlerine yönelttiği sorular karşısında onlarla tartışma içine girdiği ve uzaklaştığı görülmektedir. Özellikle Alevi olan bireyler soru ve tepkilere daha fazla maruz kalmaktadır. Katılımcıların %30'u çevreden tepki almadıkları daha çok ailenin tepki vermiş olduğunu dile getirmişlerdir.

“Aile yakınları ve komşularım bana sen ‘Sünni mi oldun artık namaz mı kılıyorsun?’ diye sorular geliyordu ve sanki ben yanlış bir şey yapıyormuşum gibi soruluyordu. ‘Başka kimse yok muydu? Sen bu Sünni’yi nereden buldun?’ diyorlardı” (Görüşmeci 41, Kadın, 32,

Satış Danışmanı, Kürt-Alevi).

“Durumu arkadaşlarıma anlattığımda onlar da benim tarafımda oldu ve herhangi birinden herhangi bir tepki almadım. Onlar da benim gibi önemli olanın mutluluğum olduğunu düşünüyorlardı” (Görüşmeci 18, Kadın, 38, Çocuk Bakıcısı, Alevi).

“Benim değil ama eşimin arkadaş çevresi benimle bir ilişkisi olduğunu öğrendiklerinde Alevi olduğum için tereddüt etmesi gerektiğini söylediler çünkü arada büyük bir fark olduğunu düşünüyorlardı” (Görüşmeci 6, Erkek 38, Müdür, Alevi).

“Eşimin arkadaşları ile yemeğe çıkmıştık. Aramızdaki mezhep farkı ve benim Alevi olmamam ile ilgili konu açıldığında tartışma boyutuna yükselmiş ve eşim o günden sonra o arkadaşları ile arasına mesafe koydu” (Görüşmeci 8, Kadın, 40, Ev Kadını, Türk-Sünni).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Evlilik, insanların bir aile kurmak için belirli kurallar çerçevesinde bir araya gelmesiyle oluşur. Evlilik, kültürel beklentilerden büyük ölçüde etkilenen bir olgudur. Her toplum kendi kurallarına göre yapılan evlilikleri desteklemekle birlikte, kurallarına uygun olmayan evlilikleri önlemeye çalışır.

Bu çalışma kültürel kimlik farklılıklarının etnik ve mezhepsel dinsel farklılıkların evlilik yaşamında ne tür etkilerde bulunduğu nasıl müzakere edildiğini, bunun sonuçlarını, kimlik algılarını bu süreci nasıl biçimlendirdiğini ele almıştır. Türkiye toplumunda en önemli problemlerden olan din-mezhep eksenli dinsel değerler üzerinden yürüyen, çatışma ve ayrışma eksenli Türkiye'nin her anlamda gündemini makro alandan mikro alana kadar belirleyen bir durumdur. Kürt etnisitesi üzerine cumhuriyetten günümüze kadar birtakım tartışmalar vardır. Kürtlerin kendi kültürel değerlerinin dışlandığı ve ayrımcılığa maruz kaldığını düşünmeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Alevilerin de kendi kültürel değerlerinden dolayı dışlanma yaşadıkları söylenebilir. Bu durumlar Türkiye'nin en önemli iki meselesini oluşturabilmektedir. Bunlar etnik eksenli ve din temelli bölünmeler olarak gösterilebilir.

Farklı kültürlerin bir arada yaşaması, bireylerin kendi kültürel kimliğine sahip çıkması yerine kültürel kimlikten uzaklaşmaya sebep olmaktadır. Bunun sebebi olarak modern toplum yapısında monist bireylerin ön plana çıkarılması gösterilebilir. Bu durum kültürel kimlikler açısından negatif gibi görülse de bireyler açısından birbirlerine kültürlerini tanıma fırsatı sağladığı için pozitif bir etki yapmıştır. Türkiye'de batı ve doğu bölgeleri kültürlerinden gelen bireylerin evliliklerine bakılacak olursa doğu kültüründe aile yapısının daha ataerkil ve geleneksel bir yapı arz ettiği söylenebilir. Bu tür evliliklerde batı kültürü ile yetişen eşlerden birisi bu duruma ayak uydurmakta zorluk çekebilir. Eşlerden birinin ailesinin sıklıkla eve misafir olarak gelmesi, kadın ve erkeklerin farklı sofralarda yemek yemeleri gibi durumlar eşler için problem olabilmektedir.

Modernleşme ve kentleşmenin yarattığı yaşam, değişimleri beraberinde getiren bir diğer önemli faktör olup, kentlerin getirdiği olanaklar da toplumdaki bireylerin yaşamlarına kolaylık sağlamaktadır. Değişim sürecinde bireyselliğin egemenliği kaçınılmazdır. Geniş bir ailede, tüm aile üyeleri sürekli olarak birbirleriyle iletişim kurar ve bir arada kalır, bu da bireysel davranışları sınırlar. Ancak çekirdek ailede herkesin bir rolü vardır. Modernleşme,

göç ve kentleşme ve aile değişimleri sonucunda iş hayatına katılan, aile üyelerinden uzakta eğitim alan, şehirde yaşayan farklı kültürlerle yaşayan bireylere örnek olarak verilebilir. Araştırmada, katılımcıların eşleriyle tanıştıklarında bireysel olarak hareket ettikleri ve evlilik kararlarını kendi verdikleri görülmektedir. Bulgular sonucunda en fazla arkadaş ortamında tanıştıkları görülmektedir. Göze çarpan bir husus internet aracılığı ile tanıştığını söyleyen katılımcının olmamasıdır.

İnsanlar, kendi kültürlerine yakın insanlarla veya aynı kültürü taşıyan insanlarla evlenme eğilimi göstermektedirler. Kültürel farklılıkların artması bireyler arasında ortak noktaların azalmasına sebebiyet vermektedir. Çünkü bireyin içinde yetiştiği kültür onun yaşamını oluşturmaktadır. Bu yüzden kültürlerin yakın olması çiftler arasında uyumu artıran bir etkidir. Ülkemizin doğu bölgesinde yaşayan bireyin evlilik ile ilgili düşünceleri, batı bölgesinde yaşayan bireyin düşünceleri ile aynı olmayabilir. Alevi bireyin kültürüne göre yaşamı, ritüelleri gibi noktalar Sünni bireyde aynı olmayabilir. Bu yüzden her birinin evliliğe, eşi ve çocuk sahibi olmaya dair düşünce, tutum ve davranışları farklı olabilmektedir.

Farklı kültürlerdeki evliliklerde aynı kültürden evliliklere göre sıkıntılar daha fazla olabilmektedir. Aynı gruptan evlenen bireyler de aile içerisinde sıkıntı yaşayabilir fakat burada ele alınan konu kültürlerin farklı olmasına bağlı olarak dilin, düşünce, değerler arasında ayrışma yaşanmasıdır. Çapraz evlilikler sonucunda sosyal çevrenin değişmesi, çocuk yetiştirmede yaşanan zorluklar, aile büyükleri ile olan ilişkilerin yakınlığını kaybetmesi gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Eşler arasında kültürleri hakkında yaptıkları konuşmalarda iki tarafın aynı görüşte olmaması çiftler arasında kutuplaşma yaratabilmektedir. Bireyler farklı değerlere sahip oldukları için ortaya çıkan bu kutuplaşmaya aile büyükleri de dâhil olabilmektedir.

Görüşmecilerden elde edilen bulgulara göre kültürlerarası evlilik ve temasın, kimlik sorunu üzerinde durulmaktadır. Görüşmeler sonunda, İzmir’de yaşayan çiftlerin mezhepler arası evlilik yaklaşımlarında belirgin birtakım farklılıklar saptanmıştır. Farklı kimliklerden gelmiş olan bireylerin gruplar arası temas, ortak deneyim ve kültürleri hakkındaki bilgi alışverişi, deneyimleri gibi noktalar ele alınmıştır. Bu bağlamda aile büyükleri ile olan ilişkileri, akrabalık ve çevre ile olan ilişkilerinde ön yargıların, ayrımcı düşüncelerin olduğu durumlar hakkındaki görüşlerinde aralarında kurulmuş olan ilişki üzerinden değerlendirme yapılabilmektedir. Bu değerlendirmeye bakılacak olursa;

Aile büyükleri kendi kültür ve geleneklerinden gelen bireyler ile yapılan evlilikleri ve ilişkileri desteklerken farklı kültürlerden ve değerlerden olan evlilik ve ilişkileri desteklememektedir. Bu evliliklerde eş ve aile ilişkisi üzerinde uzun vadede olumsuz etkileri olacağı görülebilir. Bu evlilik türünde sadece tek bir mezhep veya ırkın değil, hemen hemen tüm insanların birbirine karşı ön yargıların son bulmadığı söylenebilir.

Çiftlerin ritüelleri yerine getirmesi, kültürel etkinliklere katılımlarına bakıldığında her iki bireyin de genellikle katılım sağlamadığı görülmektedir. Katılımcıların anlatıları, ön yargının en fazla olduğu mezhebin Alevilik olduğunu ortaya koymaktadır. Alevi toplumunun dini ritüellerinin farklı olduğu gerçeği, Sünni toplum tarafından dışlanmasına sebebiyet vermiştir. Oruç, abdest ve cem evi konuları Sünni ve Kürtler tarafından Alevileri 'öteki' olarak konumlandırılmasına yol açmıştır. Kürt bireylerin ise konuştukları dil ve kültüründen dolayı istenmemelerinin hala aşılmamış olduğu görülmektedir.

Din, geçmişten günümüze kadar bireylerin davranışlarını etkilemektedir. Modernleşme ve bunun sonucunda bireyin, cemaat toplumundan cemiyet toplumuna geçmesi dini yaşayışı da etkilemiştir. Ailelerin büyük çoğunluğunun üzerinde etkisi olan din, eş seçiminde de önemli bir etkiye sahiptir. Birbirinden farklı olan kimliklere bakılacak olduğunda dikotomilerin daha çok Türk- Kürt ve Alevi-Sünni eksenli olduğu görülmektedir. Bu kimliklere sahip bireylerin yapmış olduğu evliliklerde, ön yargı ve din eksenli sorunların yaşandığı görülmektedir. Dini gereklilikleri yerine getirme konusunda görüşmecilerin çoğunluğu bu sorunları üstesinden gelirken bazı görüşmecilerde bu durumun tam tersi yaşanmaktadır.

Kadın görüşmeciler, ailelerinden farklı kültürel değerlere sahip birisi ile evlenmek istediklerinde tepki ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu evlilikleri yapmak isteyen kadınların aileleri, kızlarının aileden ve geleneklerden uzaklaşmasını istemediği için buna karşı çıktıklarını belirtmektedir. Bu durum da aslında ataerkil yapının toplumda etkili olmasının evliliğe de yansımaları olarak yorumlanabilmektedir. Ailelerin tepkilerinin eskisi kadar baskın olmadığı günümüz toplumunda görülebilmektedir. Ailelerin çoğunluğu her ne kadar bu evliliklerin olmasını engellemek istese de bunu kabul etmek durumunda kalmışlardır. Özellikle Alevi ailelerin kızlarını Sünni ve Kürt biri ile evlendirmek istemediği bunun sebebinin de kızlarının artık kendi kültüründen kopmasını istememeleridir. Buna rağmen çapraz evlilik yapan Kürt, Türk, Alevi, Sünni bireylerin kendi aileleri içinde keskin problemler yaşamamaları bu tür evliliklere daha hoşgörülü bakılmasını sağlamıştır.

Farklı mezhep ve etnik kökenden gelen bireylerin karma evlilikleri sonucunda birlikteliklerinin büyük problemler yaratmadığı görülmektedir. Sorunlu ve olumsuz temasların olduğu kadar olumlu temaslar da görülmektedir. Yaşanan problemlerin büyük bir bölümünü ailelerin evliliklere karışmasından kaynaklandığı söylenebilir. Geçmişten bugüne kadar olan ön yargıların yıkılmaması günümüzde de evliliklerin bu durumdan etkilendiğini göstermektedir.

Gruplar arası temasta karşılaşılan problemlerden birisi de evlendikten sonra dinî ritüellerin devam etmesidir. Toplumda baskın kimliğe sahip olan bireylerin, dini ritüellerini yerine getirmesi ve bu durumda diğer kimlik sahibi olan bireyin buna uyma zorunluluğunun olması algısı özellikle Alevi- Sünni evliliği yapan aileleri etkilemektedir. Aleviler, özellikle Alevi kadınların aileleri bu durumun olmasından çekindikleri için kültürler arası evliliğe daha çok karşı çıkmaktadırlar. Sünniler ise daha çok kendilerine uyum sağlanamayacağı konusunda endişe ettikleri için bu evliliklerin olmasına karşı çıkmaktadırlar. Bu durumda farklı kültürel değerlere sahip olan bireylerin, dini ritüelleri yerine getirmesi konusunda aile içerisinde problemler yaşanabilmekte ve bu durum evlilikleri olumsuz etkileyebilmektedir.

Aileler çocukların din eğitimi konusunda görüş ayrılıkları yaşasalar da çoğunluk olarak bunun ciddi bir boyutta sıkıntıya yol açmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca aileler dini eğitim konusunda baskıdan uzak durmaya dikkat etmektedir. Daha çok içerisinde yaşanan toplumun kültürüne uyum sağlanması istendiği yönünde cevaplar alınmıştır. Aslında bu durum insanların geçmişte baskın olarak nitelendirdikleri kimliklerinin, modernleşme karşısında etkisini azalttığını göstermektedir.

Boşanmış olan görüşmecilerin eşleri ile anlaşamaması ve ayrılma noktasına gelmesi farklı kültürden olmalarından daha çok farklı siyasi partiye oy veriyor olmaları ve bu durumun aralarında çatışma çıkarması olarak gösterilebilir

Sünnilerin Alevilere karşı, Alevilerin Sünnilere karşı, Türklerin Kürtlere, Kürtlerin Türklere karşı bir ön yargısının olduğu görülmektedir. Bu durum dini ritüeller, tarihi boyut ve geçirdikleri toplumsal süreç bağlamında günümüzde etkisini devam ettirmese dahi varlığını hissettirmeye devam etmektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde gelecek nesilde bu durumun şimdikinden daha az hissedileceği söylenebilir.

Kutuplaşmış kimliklere sahip grupların üyelerinin oluşturduğu evliliklerin önemli toplumsal öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Kültürler arası evlilikleri önlemek için

müdahalede bulunan ve sınırları korumaya çalışan toplumun rolü, bu tür evliliklerde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Ancak bu çevresel etki bazen kültürler arası evlilikte çıkmaza yol açmakta ya da evlilik sürecini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte, göç akışları ve gruplar arasındaki sosyal mesafe de kültürler arası evlilikleri etkileyebilir.

Yapılan çalışmada varılan sonuçlar günümüzde Alevi ve Kürt halkına karşı olan ön yargıların devam ettiğini göstermektedir. Farklı mezhep ve inançlara sahip bireylerin toplumda dışlanma yaşadıkları, bunların gruplar arası temas ile çatışmaya neden olabildiği görülmektedir. Bütün bu bulgular, aslında gelenekler ve ritüellerin yerine getirilmesinde bir azalma olduğunu ama kimliklerin varlığını devam ettirdiğini göstermiştir.

5. KAYNAKLAR

- AKTAŞ, G. (2015). Türkiye’de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Sosyoloji Konferansları*, 52, 419-441.
- ALTUN, N. (2013). Modern Türkiye’de Kimlik: Kürt Kimliğinden Kürt Sorununa. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 45-67.
- ARAS, B., AYDIN, E., BÖLME, S.M., DAĞI, İ., DALMIŞ, İ., ENSAROĞLU, Y., ETE, H., KÜÇÜKCAN, T., ÖZHAN, T., ve YAYMAN, H. (2009). *Türkiye’nin Kürt Sorunu Algısı* (Birinci baskı). Ankara: Seta yayınları.
- ARSLANTAŞ, H.A. (2008). Kültür – Kişilik Ve Kimlik. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 105-112.
- AYDIN, M. (Ed.), (2013). *Sistemik Aile Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- AYTAÇ, A. M. (2015). *Ailenin Serencamı* (Üçüncü baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- BALKANLIOĞLU, M. A. (2012). Alevi-Sünni Evliliklerinin Aile İlişkileri ile Çocuk Yetiştirme Üzerine Etkileri Ve Sosyal Damgalama. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 62, 163-182.
- BAŞ, E. (2021). Evlilik: Modernleşme Sürecinde Kuşaklararası Yaşanan Değişim. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 20(2) 821-845.
- BAUMAN, Z. (2006). *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. A. Yılmaz, 5. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2014). *Siyaset Arayışı*, Çev. T. Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2016). *Küreselleşme*, Çev. A. Yılmaz, 6. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAYER, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-129.
- BAYER, A. (2020). Modernleşme Sürecinde Aile: Değişen Annelik ve Babalık. *Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 35-60.
- BAYRİ, H. (2008). *Türkiye’de Kimlik Siyaseti Sorunu Ve Ulusal Kimlik (1980 Sonrası Döneme Sosyo-Politik Bir Bakış)*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- BİLGİÇ, M. S., & KOYDEMİR, F. S., & AKYÜREK, S. (2014). Türkiye’de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi. *Bilge Strateji*, 6(11), 163-205.
- BURGESS, E. W. (1926) Family Tradition and Personality. *Mead Projesi kaynak sayfası*. 03.05.2021 https://brocku.ca/MeadProject/Young/1931/08_Burgess.html
- CAN, İ. (2013). *Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü, Yarını* (SİSTEMATİK AİLE SOSYOLOJİSİ). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- CANATAN, K. Ve YILDIRIM, E. (2019). *Aile Sosyolojisi* (Yedinci Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- CASTELLS, M., (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür*, Birinci Cilt (Ağ Toplumunun Yükselişi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- COOLEY, C. H. (1956). Social Organization: A Study of the Larger Mind. *Mead Projesi kaynak sayfası*. 03.05.2021 https://brocku.ca/MeadProject/Cooley/Cooley_1909/Cooley_1909_toc.html
- ÇAKIN, B. (2020). Farklılaşan Ötekiler: Kürtlere ve Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ekşi Sözlük’te Yer Alan Temsillerin Karşılaştırılması. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(98), 65-81.
- ÇATAK, B. D. (2015). Mezhep Farklılıklarının Evli Çiftlerin İlişkileri Üzerindeki Etkileri: Berlin-İstanbul Örneği. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2, 179-201.
- ÇELEN, E., DEMİRALP, D., GÜRKAN Y., KOCA, B., SAHRANAVARD, M., & ŞENEL D. (2016). *Farklı İnanç Gruplarına Mensup Çiftlerin Çocuklarının Deneyimleri Ve İnanç Algısı Üzerine*. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- ÇELİK, C. (2010). Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı Ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması . *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* , (8) , 25-35.
- ÇİÇEK, F. (2018). *İbn Haldun ve Auguste Comte’un Sosyolojilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- DALBAY, R. S. (2018). “Kimlik” Ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 161-176.

- DALBAY, R. S., & AVCI, N. (2018). Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'ye Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 17-39.
- DEMİRAY, B. (2017). *Pierre-Joseph Proudhon'un Siyaset Felsefesi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- DENİZ, E. (2019). *Kültürlerarası Evlilik Yapanlarda Evlilik Yaşamı Ve Çift Uyumunun İncelenmesi*. Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- DOĞAN, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi* (Birinci baskı). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- DONOVAN, J. (2016). *Feminist Teori*. (Çev. BORA, A., GEVREK, M., & SAYILAN, F.). İstanbul: İletişim Yayınları (Eserin orijinali 1992'de yayımlandı).
- GIDDENS A. (2012): *Sosyoloji*(Birinci Baskı), çev. H. Özel, C. Güzel, İstanbul:Kırmızı yayınları.
- GIDDENS, A. (1994): *Mahremiyetin Dönüşümü- Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*, çev. İ. Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GIDDENS, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- GÖKCE, H. (2017). Dünü, Bugünü, Yarını İle Aile. *Sosyoloji Notları*, 1(1), 50-63.
- GÖLBAŞI, H. & MAZLUM, A. (2010). Çatışma Odağında Alevi-Sünni İlişkileri ve "Öteki" Algısı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 320-345.
- GÜNEŞ, F. (2011). Aile, Evlilik, Akrabalık ve Hane. KASAPOĞLU, A., ve KARKINER, N. (Editörler), *Aile Sosyolojisi içinde* (28-48). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- İÇLİ, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem Ve Yaklaşım. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (3), 59-67.
- İŞÇİ, M. (2002). *Sanayileşmenin Türk Ailesi Üzerine Sosyal Etkileri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- KARADUMAN, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal of Yasar University*, 17(5), 2886-2899.
- KARAKAŞ, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi. *Akademik İncelemeler*

Dergisi, 8(2), 1-44.

LAYDER, D. (2013). *Sosyolojik Araştırma Pratiği*. (Çev. ÜNAL, S.). Heretik Yayınları. (Eserin orijinali 1998’de yayımlandı).

LOO, H.V. D. , REIJEN, W. V. (2003). *Modernleşmenin Paradoksları*. (Çeviren: Kadir Canatan). İstanbul: İnsan Yayınları.

MURATAJ, O. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Kurulmuş Kültürler Arası Evlilikler: Sırbistan’da Yaşayan Arnavut-Sırp Çiftlerin Evlilikleri Üzerine Bir Vak’a Çalışması*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÖZATEŞLER ÜLKÜCAN, G. (2015). Çapraz Evlilikler ve Gruplar Arası İlişkiler. *Mediterranean Journal of Humanities*. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2, 287-295.

ÖZATEŞLER ÜLKÜCAN, G., TÜRNÜKLÜ, A., ERARSLAN İNGEÇ, Ö., & TULUM AKBULUT, S. (2019). Gruplar Arası Temas Ve Çapraz Evlilikler: İzmir’de Alevi-Sünni Evlilikleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 1-24.

ÖZDİL, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(28), 383-400.

ÖZMEN, F. A. (2011). Alevi Gençliğinin Siyasi ve Sosyo-Kültürel Kimlik Mücadelesi. *Alternatif Politika*, 3(1), 31-54.

SADIKOĞLU, Z. Z. (2019). 1920 – 1960 Yılları Arasında ABD’de Aile Sosyolojisi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 215-253.

SAĞIR, G. (2019). *Modernleşme ve Kentleşme Sürecinde Alevilik ve Alevi Kimliğinin Değişimi: Aydın’da Alevi Kimliği Üzerine Bir Çalışma*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

SALMAN, C. (2017). Türkiye Göç ve Kentleşme Süreçlerinde Alevi Deneyiminin Yeri: Bir Dönemlendirme Önerisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24-51.

SUĞUR, N. & SUĞUR, S. (1998). *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçiş*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ŞEKER, B. D. (2006). Kente Göç Etmiş Bir Örnekleme Kültüre Uyum (Kültürlenme)

- Süreçleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-31.
- ŞENGÜL ÖNER, D. (2013). *Evli Bireylerin Evlilik Çatışması, Çatışma Çözüm Stilleri ve Evlilik Uyumlarının İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- TABAKCI, Z. (2019). *Farklı Etnik Kökenden Gelen Bireylerin Evlilik Uyumlarının Çeşitli Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TÜRKDOĞAN, O. (2006). *Alevi-Bektaşî Kimliği* (Beşinci baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- URAL, T. (2010). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- YANIK, C. (2012). *Dünyadaki Çokkültürlülük Tartışmaları Bağlamında Türkiye'de Çokkültürlülük Eleştirel Bir Bakış*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- YILDIRIM, A., & ŞİMŞEK, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Dokuzuncu Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- YUMUL, A. (2003). Arafta Kalanlar, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 6 (23) , 11-21.

6. EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

KÜLTÜRLERARASI EVLİLİĞE DAİR DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

Araştırmamda yer alan değerli görüşmeci, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Yüksek lisans tezi kapsamında, ‘Kültürler Arası Evliliklerde Kimlik Sorunu’ ile ilgili bir araştırma yapmaktayım. Sizinle yapacağım görüşmeden elde edilecek bulgular tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Araştırmaya sunacağınız her bir bulgu, gelecekte yapılması olası başka bilimsel çalışmalara katkı sağlayarak yardımcı olacaktır. Çalışma konum hakkında kapsamlı ve detaylı bilgi almak için zaman ayırarak göstereceğiniz ilgiden dolayı teşekkür ederim.

SORULAR

1- Cinsiyet?

2- Yaşınız?

3- Doğduğunuz şehir?

4- En son bitirdiğiniz okul?

5- Mesleğiniz?

6- Dininiz ve mezhebiniz?

7- Eşinizin dini ve mezhebi?

8- Kaç çocuğunuz var?

9- Ailenizi tanıtır mısınız? Annenizin ve Babanızın dini mensubiyetini söyler misiniz? (Aileniz nereli ve nasıl bir ailede büyüdünüz, ne iş yaparlardı, aileniz kaç kişiden oluşmaktaydı)

10- Yaşadığınız mahallede yalnızca kendi kültürünüz ile aynı olan aileler mi yaşıyor? Farklı kültürlerden gelen aileler de var mı? Varsa aranızdaki komşuluk ilişkileri nasıl?

11- Eşiniz ile nerede ve nasıl tanıştınız? Kaç senelik evlisiniz?

12- Farklı kültürlerden geldiğinizi öğrendiğiniz zaman ilk düşünceniz ne oldu? Düşüncenizi eşiniz ile paylaştınız mı?

13- Flört döneminiz nasıl sürdü? (Buluşmalarınızdan ailenizin haberi oluyor muydu, bu süreçte kültür farklılığından dolayı yaşadığınız sıkıntılar oldu mu?)

14- Aynı siyasi görüşlere sahip misiniz? Siyasi görüşleriniz aynı değilse bu aranızda problem yaratıyor mu?

15- Ailenize ilk söylediğiniz zaman nasıl bir tepki verildi? Karşı çıkan oldu mu? Olduysa en çok hangi konu hakkında karşı çıktı?

16- Arkadaşlarınıza evlenmeyi düşünmeyi söylediğinizde evlilik fikri hakkında size ne tür tepkiler verildi? Nasıl tavsiyelerde bulunuldu?

17- Evlenmeden önce nasıl bir evlilik yapmayı düşünüyordunuz?

18- Ailelerin tanışma sırasında neler yaşandı?

19- Akrabalarınızdan karşı çıkan oldu mu?

20- Nişan, düğün süreci nasıl ilerledi? Hangi konularda sıkıntılar yaşandı? Nişan ve evlilik törenleri esnasında aile üyelerinizin ve eşinizin ailesinin üyelerinin beklentileri karşılandı mı?

21- Evlilik sürecinde eşiniz ile en çok problem yaşadığınız konu ya da konular nelerdir? Bu konuda ne yapıyorsunuz?

22- Kültür farklılığının evlilikte beklentilerinizi karşılamasında etkisi ne yöndedir? Evliliğin sürdürülmesinde ve eşinizle olan ilişkilerinizi nasıl etkilemektedir?

23- Aileler ile görüşme sıklıkları nasıl? En çok hangi taraf ile görüşülüyor?

24- Çocuğunuz var mı? Varsa hangi kültüre göre yetişiyor? Yoksa doğduğunda hangi kültüre göre yetişmesini istersiniz?

25- Kendi ritüellerinizi yerine getiriyor musunuz? Eşiniz yerine getiriyor mu? Bu konuda sıkıntılar yaşanıyor mu?

26- Eşiniz mezhebinizi değiştirmenizi istedi mi?

27- Geriye dönüp baktığında bu evliliği yine yapmak ister miydiniz veya istemez miydiniz? İstemezseniz bunun nedenleri ne olurdu?